This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

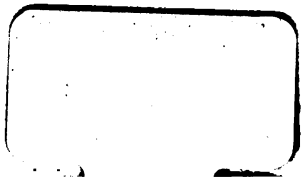

SKRIFTER UTGIFNA AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND.

LVIII.

SKILDRING

AF

KRIGSHÄNDELSERNA

I

ÖSTER- OCH VÄSTERBOTTEN

1808—1809

AF

CARL JOHAN LJUNGGREN.

MED FÖRFATTARENS PORTRÄTT OCH EN KARTA.

HELSINGFORS 1903.

Tillkännagifvande.

Personer, som önska inträda i Svenska litteratursällskapet, kunna anmäla sig hos Sällskapets skattmästare, direktör Sigfr. Kullhem, å Brandförsäkringsaktiebolaget Fennia, Unionsgatan 25. Sällskapets medlemmar fördelas i tre kategorier: „stiftande medlemmar", hvilka inbetala 200 mark eller därutöfver, „ständiga medlemmar", hvilka en gång för alla erlägga 100 mark, samt „årsmedlemmar", hvilka betala 10 mark årligen i tolf års tid, hvarefter de öfverföras till ständiga medlemmar. Ständiga medlemmar och årsmedlemmar kunna öfvergå till stiftare genom att inbetala differensen mellan stiftareafgiften 200 mark och det som de tidigare erlagt till Sällskapet. Stiftande medlemmar äga rätt att erhålla samtliga utkommande tomer af Sällskapets skrifter; ständiga medlemmar och årsmedlemmar få alla Förhandlingar och Uppsatser, men af de öfriga skrifterna blott de mera populära. Nyinträdande stiftande medlemmar erhålla ännu gratis några förut utkomna tomer, af hvilka ett större antal exemplar finnes i arkivet. Såväl äldre som nya ständiga medlemmar och årsmedlemmar kunna genom att insända rekvisitioner och penningar till Sällskapets arkivarie, lektor Eli Lagerblad, Myntgatan 5, för halfva priset tillösa sig tidigare utkomna tomer, hvilka utdelats endast åt stiftare, såvida ett tillräckligt antal exemplar ännu återstår.

Med Svenska litteratursällskapet i Uppsala har öfverenskommelse ingåtts, att i detsamma mot erläggande af endast half afgift eller kr. 2: 75, postportot inberäknadt, kunna inträda medlemmar af Svenska litteratursällskapet i Finland, hvilka därigenom lifva delaktiga af det i Sverige verkande Sällskapets skrifter. Också äga medlemmarna af bägge Litteratursällskapen rätt att för halfva priset tillösa sig de båda Sällskapens äldre skrifter, ifall det återstående lagret sådant medgifver. Ständiga medlemmar af Uppsalasällskapet kunna Litteratursällskapets i Finland medlemmar blifva, om de så önska, mot en afgift en gång för alla af 50 kronor. Inträdessökande äga anmäla sig tills vidare hos lektor Lagerblad.

SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

LVIII.

G. ARVIDSSON, HELSINGFORS

Carl Johan Ljunggren

SKILDRING

AF

KRIGSHÄNDELSERNA

I

ÖSTER- OCH VÄSTERBOTTEN

1808—1809

AF

CARL JOHAN LJUNGGREN.

UTGIFVEN

AF

REINH. HAUSEN.

MED FÖRFATTARENS PORTRÄTT OCH EN KARTA.

HELSINGFORS 1903.

HELSINGFORS
TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI
1903.

FÖRORD.

Hundra år äro snart gångna, sedan Finland våldsamt rycktes från den svenska rikskroppen, och det synes, som om hvarje utförligare samtida skildring af 1808—9 årens evigt minnesvärda strid under denna långa tidrymd bort komma till, om icke allmänhetens, dock forskarens kännedom. Detta har emellertid icke varit fallet med efterföljande anteckningar, som härintills bevarats inom den trånga kretsen af författarens familj, och hvilkas framträdande nu alltså för enhvar, som intresserar sig för detta krig — och hvem gör väl icke det —, torde vara lika oväntadt som välkommet. Det är näst yngste sonen till författaren, f. d. löjtnanten och riksdagsledamoten Sigge Ljunggren i Stockholm, som med sina syskons benägna samtycke välvilligt ställt desamma till Litteratursällskapets förfogande.

Mycket har blifvit skrifvet om ofvannämnda krig. Men af alla de mer eller mindre utförliga redogörelser, deltagare i detsamma efterlämnat, är det blott helt få, som med afseende å stilens ledighet samt framställningens åskådlighet och lif kunna mäta sig med den här föreliggande. — Man läse exempelvis författarens målande skildring af den blodiga striden vid Oravais. Huru tydlig och lefvande står icke denna slaktning med alla dess förfärande enskildheter härvid för ens inre syn! — Om än det finska kriget måste anses vara, synnerligast genom

senaste tidens specialarbeten, till alla sina hufvudsakliga detaljer redan behandladt och kändt, och föreliggande anteckningar beröra blott ett brottstycke af nämnda, med hänsyn till ledningen öfver allting bedröfliga krig, ega desamma dock sitt icke ringa värde såsom nedskrifna af en, den där med lif och själ deltagit i krigets faror och strapatser, haft öga för hvad som därvid mött honom, och som förstått att i en fängslande form, hvarvid hans goda lynne ofta spelat in, på pappret fästa hvad han gömt i sitt goda minne.

Några lefnadsuppgifter om författaren — benäget meddelade af herr S. Ljunggren, med begagnande af en af hans fader egenhändigt uppsatt tjänsteförteckning — äro här på sin plats.

Carl Johan Ljunggren föddes den 2 maj 1790, sannolikt i Fredsberga socken af Östergötland (möjligen dock i Vadstena). Föräldrarna voro kommerserådet och expeditionssekreteraren Jonas Jakob L. och hans maka Margareta Christina Sjöberg. Redan som yngling ägnade han sig åt krigarens yrke, som lifligt tilltalade hans håg. Hans framsteg på den militära banan kännetecknas af följande data:

1805 antagen till sergeant vid kongl. fortifikationskåren; 1807 undergått den mindre examen i ingeniörvetenskapen; 1808, den 9 april, befordrad till fänrik utan lön vid kongl. Västmanlands regemente och samma år bevistat kampanjen i Norge samt affärerna vid Bärby och Vassbotten äfvensom en del af norra finska arméns kampanj och affärerna vid Vörå, Oravais, Essevö Kaukko, Kalajoki m. fl.; 1809, efter att hafva erhållit guldmedalj för tapperhet i fält, transporterad till stabsfänrik med lön vid andre majorens kompani vid förenämnda regemente; samma år bevistat expeditionen till Västerbotten och af-

färerna vid Djäkneboda, Säfvar och Ratan; 1812 befordrad till andre löjtnant och 1813 till löjtnant vid Kungsörs kompani af kongl. lifregementsbrigadens grenadierkår. Sistnämnda år bevistat kampanjen i Tyskland och därunder affären vid Dessau och bataljen vid Leipzig, där han blesserades af en muskötkula, som ingick genom vänstra axeln och kvarstannade i lifvet; erhållit kaptens namn och värdighet s. å.; 1814 transporterad till förste löjtnant vid östra Västmanlands kompani af kongl. lifregementets grenadierer; samma år bevistat kampanjen i Norge och utnämnd riddare af svärdsorden; 1815 erhållit afsked från innehafvande lön vid nyssnämnda kår med tillstånd att där kvarstå; 1819 förordnad till intendent vid Stockholms utredningsförråd; 1827 undfått afsked med pension samt majors n. h. o. v.

1830 utnämndes Ljunggren till postinspektor i Västerås samt afled där den 28 augusti 1852.

Den 7 maj 1820 ingick han gifte med *Anna Sofia Junbeck* (född 1800, död 1880), och föddes i detta äktenskap 14 barn, däraf dock blott 9 kommo till mogen ålder. Af dem kvarstå numera i lifvet, förutom löjtnant Sigge Ljunggren, blott döttern Ebba Maria, gift med bruksegaren E. V. Langenberg, samt sönerne grufdisponenten Ragnar Ljunggren och hofauditören Carl Johan Ljunggren.

Författarens här meddelade bild (efter en af herr S. Ljunggren godhetsfullt utlånad fotografi af ett miniatyrporträtt) visar honom vid omkring 28 års ålder samt iklädd lifregementets grenadieruniform. Namnteckningen därunder är ett facsimile.

Helsingfors, i september 1903.

Reinh. Hausen.

Olycksåret 1808 var inne. Redan vid dess början utbrast det förfärliga, politiska oväder, som öfver det arma Sverige utgöt en störtflod af missöden och motgångar, hvaraf slutliga frukten blef landets styckande genom förlusten af storhertigdömet Finland — det vill säga en tredjedel af hela riket. Ryssarne under Buxhoevden gingo den 21 februari öfver gränsen. De öfversvämmade innan kort hela Finland, hvars försvarare drogo sig till Österbotten öfver Tavastehus efter föga betydligt motstand.

Ryska invasionen blef bekant i Stockholm de första dagarna af mars. För mangen var denna olyckstidning ett dunderslag, ty fastän man redan flera år mast vänja sig vid kuriösa tilldragelser, syftande att skaffa landet ett krig på halsen, hade man dock hoppats, att de svenska donquijoterierna skulle anses för hvad de verkligen voro — vanmäktiga utbrott af den konungsliga harmen. Men hastigt öfvertygades man om motsatsen. Ryska proklamationerna uttalade alltför tydligt, hvad fienden bar i sinnet; något hopp om biläggande kunde näppeligen ega rum. Ocksa väckte ryssarnes lömska anfall en gränslös förbittring hos allmänheten — en förbittring, hvarur föddes en så krigisk anda, att mycket kunnat därmed uträttas, om blott en klokare styrelse ledt Sveriges öden då för tiden och riktigt förstått begagna ögonblickets impuls. Däremot gick regeringen sin egen, befängda väg, då den till en början vidtog den lika jämmerliga som tadelvärda åtgärden att arrestera ryska ministern, något så orienta-

liskt, att det i sanning förtjänar bevaras i nittonde århundradets häfder.

Gustaf Adolf var inte mäktig att leda ett folks öden i så kritisk period. Envis och tjurskallig, förmådde ingenting kufva hans orygglige, bergfasta tro på ofelbarheten hos hvad han behagade kalla en „laglig kung“ — det vill säga en, som födelsen gjort till kung. Därjämte klent utrustad på förståndets vägnar, från barnaåldern inlullad i hofvens vämjeliga smickerdunster, var det solklart, att han måste hopa felsteg på felsteg, till sin och landets ofärd. Till hans öfriga dårskaper hörde också inbillningen, att han liknade Carl XII. Han trodde sig därföre kallad att fortsätta dennes krigiska roll; men som det föll sig betänkligt att härma Carl XII i mod och behjärtenhet, hade han oåterkalleligen beslutit att härma honom i klädsel, troende, att rockars snitt utgjorde hufvudsaken i krigsväsendet. När således värsta ilskan öfver ryssarnes fredsbrott hunnit lämna någon plats åt eftertanke, fann han visserligen nödigt att anbefalla anstalter till ett kraftigt försvar, men själf sysselsatte han sig blott med funderingar öfver uniformsmodeller och bråkade sin hjärna att räkna ut tumtalet af landtvärnets hattståndare, stycketalet af stöfvelknapparna eller något dylikt af lika vikt.

Armén organiserades emellertid på en vördnadsbjudande fot; hvart indelt regemente erhöll en 3:dje eller vargeringsbataljon, och hvarje landskap uppsatte två eller flera landtvärnsbataljoner, allt efter befolkningen. På sådant sätt uppgick den beväpnade styrkan till mer än 100,000 man, en numerär, hvartill aldrig svenska armén förr hunnit. Ändamålsenligt använd skulle den varit mer än tillräcklig för rikets försvar, allra helst som den fysiska styrkan hjärtligen understöddes af nationens patriotiska anda; ty icke nog, att det unga manskapet glädtigt hastade till vapen, utan man löste jämväl självfilligt på penningpungen i frikostiga bidrag, dels för materielen, dels för anskaffande af proviant och andra krigsförnödenheter samt kläder åt landtvärnet; ja man gick i entusiastisk ifver ända därhän att skänka staten fartyg eller bygga

kanonslupar på enskild bekostnad. Hvad hade icke kunnat uträttas, om blott regeringen förstått begagna den rådande välviljan för allmänt bästa! Olyckligtvis hade ödet annorlunda beslutit. Halfmesyrer, vacklande anordningar och småsinnets inskränkta förmåga tillintetgjorde alla förhoppningar. Inom den högre administrationen fanns ingen man med talanger att leda kriget, vare sig på fältet eller i kabinettet. En adertonårig fred hade utplånat allt spår till fältherreskicklighet; befälhafvare måste bildas, och innan dessa herrar hunnit genomga graderna, var krigets utgång redan oåterkalleligt gifven. Beträffande åter den icke mindre viktiga förvaltningen af arméns ekonomiska angelägenheter, så utmärktes denna del af administrationen från början till slut af idel misstag och villervalla, hvilket vållade tusentals människolifs förspillande. De högt uppsatte voro alltför eftertryckligen behäftade med slafsinne, att icke modellera sig på majestätet och inom sig äflas i underdånigt nit för det höga uniformsvurmeriet, det enda fattliga för konungens begrepp och hvilket för honom utgjorde en sådan hufvudsak, att de största angelägenheter lämnades åt glömskan för minutiösa detaljer i klädseln. Han gick så långt i barnslighet, att det gafs exempel huruledes Hans Majestät i nåder vägrade emottaga rapporten om en vunnen fördel i Finland, emedan officeraren, som frambar den, råkade visa sig utan att bära handskarna, efter föreskrifven ordning, instuckna i liffgehänget. Följden af slika dårskaper är lätt att inse. Krigsoperationerna uppgjordes på skräddarmanér, och i stället att skicka armén öfver till Finland, den verkliga krigsteatern, kläcktes det vidunderliga projektet att inkräkta Norge, det vill säga, att försumma försvaret af en gifven besittning för det ovissa af en eröfring. Danskarne hade visserligen brutit freden och hotade att, i förening med franska trupper, göra en påhälsning i Skåne. Men som engelska flottan i alla väderstreck omsvärmade danska öarna, kunde Sverige vara tryggt för anfall från denna sida, åtminstone så länge krigsskeppen kunde hålla sjön. Hade någon klokare människa befattat sig med

planerna för försvaret, skulle ryssarne aldrig blifvit farliga i Finland. Nu användes däremot minsta delen af den betydliga svenska armén att förstärka finnarne, resten skickades plockvis till norska gränsen, eller sändes den härs och tvärs genom landet, utan plan och utan eftertanke, samt uttröttades genom ändamålslösa marscher, och slutade att befolka sjukhuset, där den omkom i uselhet och jämmer. Såsom bevis på de planlösa försvarsanstalter, eller rättare, för den totala bristen af försvarsanstalter, må anföras, att Östgöta grenadierer besökte under sommaren både Jämtland och Skåne, så att hela deras verksamhet inskränktes till ett onyttigt löpande från ena rikets gräns till en annan; och lika dåraktigt användes många andra regementen. Emellertid förgick bästa tiden för krigsoperationerna; fienden hann få fast fot i Finland, och, lämnad åt sitt öde, måste den käcka finska armén, efter otroliga mödor, vända ryggen åt sitt eget land, som troligen kunnat bibehållas, om man i tid begagnat Sveriges krigskrafter på rätta stället.

Om våren detta olyckligt märkvärdiga år började mina krigiska bragder. Ända dittills hade min brinnande håg för krigsyrket måst vika för en fars motvilja, som på intet vis öfverensstämde med mina önskningar; och änskönt mina studier i halftannat år varit egnade det militära, hade jag föga hopp att få fortsätta den bana jag såsom fortifikations underofficer redan beträdt. Denna så efterlängtade ynnest bereddes mig likväl genom en oväntad händelse, den nämligen, att min far på gamla dagar förälskade sig i ett ungt fruntimmer, som han brann af böjelse att göra till sin andra hustru. Under funderingarna på detta nya äktenskap glömde han helt och hållet den bestämmelse, han ämnat mig, och vande sig småningom vid föreställningen att skaffa mig en infanteriofficersplats. Dessutom måste en och hvar följa opinionsströmmen åt, som vid denna tiden ledde direkte till stridsfältet. Härmed må nu förhålla sig huru som helst; nog af, till min obeskrifliga förnöjelse blef jag den 9 april

befordrad till fänrik vid Västmanlands regemente, hvilket redan stod vid norska gränsen. Den hänryckning, jag erfor att sent omsider få ikläda mig officersrocken, står inte att beskrifva. För mig syntes höjden af mänsklig lycksalighet förvarad i rättigheten att bära kokard och porte-épée; ty denna rättighet visade det retande perspektivet af utmärkelse genom vapenbragder, och till sådan utmärkelse längtade jag med det mest brinnande begär. Och tiden kunde i sanning ej bättre väljas för denna glödande hågs tillfredsställande! Krig omgaf Sverige i alla väderstreck. Också försummades intet för mitt inställande vid regementet. Redan den 23 april afreste jag från Stockholm, beledsagad af mina anhörigas varma välsignelse och begåfvad med en tämligen honett summa banksedlar, som min far vid afskedet stoppade mig i fickan. Själf var jag för mycket inbegripen i sangviniska förhoppningar för att skänka rätt mycken uppmärksamhet at det närvarande; och fastän af naturen känslofull, götos dock ganska få tårar i skilsmässans stund. Ungdomens glada, gyllne framtidsdrömmar lindrade afskedets bitterhet.

Från Stockholm färdades jag tillsammans med tvenne unga kamrater, hvilka också nyligen blifvit befordrade till officerare vid regementet. Första natten hvilade vi i Grans gästgifvargård, 5 mil från hufvudstaden, och framhunno påföljande afton till Västerås, muntra och glada, fastän genomblötta in på bara skinnet af dagens starka regn. Detta var min första utflykt från fädernehuset utan uppsikt, också en omständighet inte litet bidragande att förhöja resans behag! När ynglingen hunnit därhän att komma på egen hand, inbillar han sig redan vara en betydande matador. Han byter ej bort sin belägenhet mot alla Perus skatter!

Kamraterna fortsatte kosan till gränsen, medan jag fick order att kvarstanna i Västeras, dit inom få dagar 300 rekryter borde inträffa, för att vid regementet ersätta vakanserna efter föregående årets förlust under Stralsunds belägring, där några hundrade man råkat i fransk fångenskap. Dessa rekryter beordrades jag invänta för att

sedermera ledsaga dem till armén. Ett par andra unga officerare, som också afvaktade samma reslägenhet, presenterade mig under tiden hos flera af stadens notabiliteter, där förekommande artighet mötte oss, synnerligast hos landshöfdingen, excellensen De la Gardie, som lefde på en lysande fot och dagligen såg talrika gäster, hvaribland många officerare utaf Lifregementets vargeringsbataljon, hvilken, 700 man stark, här i staden inöfvades till infanteritjänst. Dock fingo vi ej längre deltaga i denna gästfria krets, ty från alla håll tillströmmade rekryterna. Jag själf måste på några dagar aflägsna mig, för att vid Islingby gästgifvaregård hopsamla de utaf regementets i Dalarne roterade 2:ne kompanier. Denna lilla utflykt var inte angenäm; vädret elakt, vägarna tungkörda och landet dystert och stenbundet. I allmänhet syntes mig Västmanland ledsamt och enformigt.

Ändteligen, sedan alla förberedelser voro öfverståndna, skedde afmarschen från Västerås den 3 maj, vid skönt väder och en härlig, värmande sol. Hela sällskapet afgick med så kallad marche-forcée, det vill säga åkande, på mer än hundrade bondkärror, hvartill kom ett lika antal kärror för packkistor, som åtföljde oss och innehöllo regementets nya beklädnad. Om denna min första tjänstebefattning just inte var särdeles pompös, så var den åtminstone vidsträckt, emedan filen af karavanen räckte hela fjärdedels milen bortåt. Fort gick emellertid inte denna forcerade marsch, fastän friska kronoskjutshästar väntade oss på hvar gästgifvargård; men omlassning af packhästar och bonddrängar medtog så mycken tid, att just inte många mil på dagen medhunnos. Arboga var första nattkvarteret. Denna stad ligger i en flack och väl odlad trakt, uppfylld af byar och herrgårdar. — Vid Fellingsbro anmärkte jag böndernas klädsel, ett slags uniform, svarta rockar med röd krage. — Härifrån uppkommo vi på skogen Käglan, gränsen mellan Västmanland och Närike; den var ödslig, ehuru en liten torpkoja här och där bevittnade, att den ej är alldeles obebodd. — I

Örebro ömsades blott hästar. Nästa nattkvarter var utsatt omkring Sanna gästgifvargård.

Sålunda fortgick resan, utan andra hinder än uppehållen vid af- och pålassning samt det dröjsmål, uppsökandet af de vidt kringspridda kvarteren på landsbygden förorsakade; men vid ankomsten till Åtorp på Värmlandsgränsen den 5 maj middagstiden tog vår hittills bekvämliga transport efter hästben ett snöpligt slut. Här mötte underrättelsen, att vi från den dagen måste anlita våra egna ben, emedan hästar ej längre stodo till tjänst, i anseende till arméns grannskap och därmed förknippade forslingar af alla slag. Med möda kunde det nödiga hästantalet för beklädnadskistorna anskaffas. Emellertid mottogo vi tidningen ganska cavalièrement, hjälpte om aftonen gästgifvaren att vid bloss fånga kräftor i ån, gjorde däraf en smaklig soupé och lade oss på vårt öra.

Morgonen därpå anträddes den nya resemetoden, som föreföll så befäl som manskap något ovan. Vi lunkade dock åstad raskt nog. Visserligen var dagen mera påkostande än de föregående, dammet lika plågsamt, och packlårarna lika efterhängsna; men möjligheten att vara mer tillsammans, i förening med sång, löje och förtrolighet förjagade all sorts modstulenhet. Efter hvarje half mils marsch rastades en stund, då en dråplig aptit icke underlät att krydda de anrättningar, som ur medförda kantiner uppdukades. I god tid på eftermiddagen anlände vi till Gardsbergs gästgifvargård, efter en vandring af $3^1/_4$ mil, duktigt trötta, men vid muntert lynne. Dagen efter gingo vi genom Kristinehamn till trakten af Rudsbergs gästgifvargård, 2 mil, och redan började rekryterna, ovana vid långa promenader och den icke lätta bördan af gevär och packning, att känna sig passabelt ömfotade; men officerarne, utan något att bära, togo sig bättre ut, ehuru vi alldeles inte misstyckte den hvila följande rastdag erbjöd. Denna dag tillbragte jag på en herrgård, där värdfolket var frånvarande; således icke den ringaste gène att iakttaga; man hvilade upp sig till kommande fatiguer. Härifrån hade vi knappa 3 mil till Karlstad,

dit vi omsider anlände den 9 maj, pustande och linkande efter en mödosam marsch i eftertrycklig solhetta.

Hela Karlstad liknade ett läger. Där vimlade militär och krigsattiralj. Staden var nederlagsplatsen för västra arméns proviant-, sjukvårds- och reservförråder. I alla fönster framtittade mustaschbeprydda ansikten; på gatorna trängdes grupper af knektar eller dessa dagdrifvare, som tillhöra kommissariatet och alltid öfversvämma trakterna i arméns rygg. Att fientligheter verkligen egt rum, bevittnades af i band burna armar och af personer framstapplande på kryckor. Ack, hvad hjärtat klappade vid vissheten att vara målet så pass nära!

Till såväl gatumärkvärdigheterna som till arméns troféer kunde räknas 30 till 40 rödklädda norska soldater, hvilka, jämte en enda officer, råkat bli fångna vid våra truppers försök att tränga in i Norge. Det förstås, att den där officern firades af le beau monde i staden med mina kära landsmäns vanliga förkärlek för allt utländskt, änskönt han var och förblef en ganska oborstad, vettlös gynnare, som snarare förtjänt näpsas än medfjäsas. Jag såg och hörde honom med harm på assembléhuset, där svenska officerarne dagligen samlades till middags- och aftonspisning, hvarunder krigsnyheterna för dagen kommenterades. Här var den skräflande norrmannen alltid redo med ett näsvist ord om våra donquijoterier, hvilka han inte tycktes särdeles uppskatta, och som i själfva verket voro af ringa värde, såsom för det mesta misslyckade försök. Att så förhöll sig, begrep jag likväl inte. Min oerfarenhet afhöll mig från deltagande i diskussionerna, och jag iakttog vid dylika tillfällen den djupaste tystlåtenhet; jag var bara öra. Mig gladde berättelserna om de krigsbragder, som omtalades. Jag brann af gränslös åtrå att få se dem utföras och såsom deltagare få vara med.

Emellertid tycktes en oblid genius hvila öfver min nitälskan för krigsteatern; ännu måste jag tygla mitt stridsbegär, ty äfven här blef jag tvungen att dröja. Man insåg nämligen, huru föga nytta kunde väntas af våra

300 bonddrängar i deras obildade författning. Det beslöts därför att låta dem kvarblifva i Karlstad, för att exerceras af befälet vid kommenderingen, hvartill äfven jag räknades. Således nytt uppehall! I sanning, mina första fjät på ärans stig voro just inte retande! Inte nog att jag måst löpa landet omkring med odisciplinerade soldatämnen, att denna lustfärd renderat skoskaf och svullna fötter; nu måste jag, i stället för lagerskörden, excercera rekryter, ehuru själf rekryt. Men ännu värre! Bäst jag excercerade, hade jag tredjedagsfrossan pa halsen. Hvad var att göra? Förarga sig hjälpte till ingenting; med godo eller ondo maste man bekväma sig att flytta pa sjukhuset, hacka tänderna i frossanfall, lyda Esculapii lärjungar och deras purgerande föreskrifter samt, framför allt, spisa kina, hvarvid jag likväl ganska snart ledsnade; och som ungdom och darskap äro nära besläktade, fick jag det infallet att tömma de bäska kinapaketerna uti kakelugnen, i stället för magen, hvilken förändring i den medicinska regimen dock icke hindrade frossans kurerande efter ett par veckors förlopp. Under tiden bekämpades enformigheten i sjukhuslifvet fördelaktigt nog i sällskap med två blesserade och en sjuk officerare af Dalaregementet, hvilka med mig bebodde samma rum. Men i alla fall försummades icke att, vid första tecken till förbättring, utan dröjsmål vända ryggen åt sjukhuset, hvarifrån jag medförde en flaska Whites kinaelixir, såsom preservativ, och desslikes en lång förmaning af läkaren, om nödvändigheten att ej förtära mjölk, fisk eller rökt, en föreskrift, som visserligen kunde ega sin riktighet i principen, men hvars efterlefvande föll sig bra svårt under det förestående tåget i bergsbygden, där ingenting annat än just mjölk och rökt var till finnandes för dagligt uppehälle.

Fri från sjukhuset hastade jag att söka första lägenhet till armén. Det lyckades ock oförtöfvadt att genom kommendantens åtgärd få befälet öfver några och 50 tillfrisknade soldater af diverse regementen, med hvilka jag, efter meddelad marschruta, skulle tåga till Holmedal, en

socken nära gränsen, hvarifrån alla borde spridas åt olika väderstreck till sina respektiva korpser.

Marschen, som skedde till fots, anträddes den 14 juni. Således var medlet af månaden redan inne; sommarens fägring, sådan den framter sig, innan en mera brännande sol hunnit härja växtriket, förskönade landet å ömse sidor om Klarälfven, hvars strand landsvägen följer $^1/_4$ mil från staden, och i hvars lugna, jämna vattenyta landskapet, ja till och med våra egna vandrande figurer återspeglades. Man behöfver just inte direkte komma ut ur ett tilltäppt, kvaft sjukhus, för att med känsla sentera en skön natur; men intrycket låter känna sig dubbelt starkare efter en nyss öfverstånden sjukdom. Också fann jag mig så lätt, så lycklig! Tyvärr inträffade alltför snart en changement de théâtre, hvarvid djup sand, granskog och ödslighet blefvo allrådande på scenen. Blott den rena, milda luften och fågelkvittret sysselsatte sedermera hvar sitt sinne.

På eftermiddagen inträffade vi i Malsjö, det för kommenderingen utsedda första nattkvarteret, en smutsig bondgård, där ingenting annat vankades än hafrebröd och sur mjölk. Lyckligtvis fanns ännu ett stycke rökt skinka kvar i kantinen, för att supplera det felande; men också försvann i och med detsamma möjligheten att efterlefva den goda Karlstadsdoktorns dietiska förmaning. En klunk kinaelixir jämte godt hopp förblef hädanefter det enda skyddsvärnet mot ytterligare frossrecidiv. Den allra förståndigaste dietiska teori blef här i bergsbygden omöjlig att praktisera — såvida man ville äta. Först närmare norska gränsen, i en ordentlig ödemark, kunde doktorns regim följas till punkt och pricka, emedan där funnos hvarken tillåtna eller förbjudna födoämnen.

Kommenderingen tågade två dagar och hvilade den tredje. Första rastdagen tillbragte jag i ett bondhemman nära Byälfven, uti en obeskrifligt fri och glad alpnejd, 5 mil från Karlstad; den andra vid Silbodals kyrka, ännu 5 mil längre bort. Frossbrytningarna oroade mig väl de första dagarna, men utan allvarligare följder. De lämnade

mig snart alldeles i fred. Värst befunno sig fötterna, hvilka ännu ej hunnit vänjas vid milslanga promenader. Visserligen bestods mig en skjutshäst till mina sakers transport, och då och då kröp jag på kärran bredvid kappsäcken; men jag blygdes aka under det manskapet tågade till fots i den starka hettan, nedtyngda under bördan af sina tunga packningar. Kvarteren hade inte förbättrats, nej tvärtom. Hafrebrödet började till och med tryta; fattigdom och dess oftare följeslagare, osnyggheten, trifdes i hvarenda koja. På rätt många ställen fanns intet annat rum än den stuga, bonden själf med familj, katt och höns bebodde. Den inkvarterade bjöds väl ett slags säng med fårskinnsfäll, men rådligast var att söka hvilan uti något uthus, där man åtminstone fredades från andra sömnstörare än syrsorna. Öfver hufvud förekom landet ganska ödsligt, ju längre man fördjupade sig däri: vilda skogstrakter, mosslupna bergsbackar, sten och skogssnår togo ingen ända. Folket i de enstaka gårdarna var visserligen fryntligt, men icke dess mindre utledsnadt och utarmadt af de eviga durchmarscherna, som tömde deras magra visthus och utmattade deras hästar genom immerfort pågående skjutsningar. Tidens konfysa begrepp om militärväsendet och operationernas vacklande gång vållade transporters afsändande fram och åter. Således trycktes landtmannen dubbelt genom det höga generalitetets ovana vid yrket. Öfver hufvud var hela norska fälttåget en väfnad af osammanhängande kombinationer. I smärre detachement lågo 17,000 svenskar spridda längs efter en 30 mils gräns. I hufvudlöst uppgjorda anfall bortplottrades det ena kompaniet efter det andra, ty högre än kompanivis — kanske någon gång bataljonvis — vågade svenska befälhafvarne aldrig sina fåkunniga försök. Följden måste bli, att man nästan dagligen hörde omtalas, huruledes norrmännen (som voro våra mästare i det lilla kriget) afskurit och tillfångatagit de små korpser, man skickade mot dem. Hela detta krig fördes med en lamhet, ett oförstånd, som berättigar till den slutsats, att våra befälhafvare vunnit sitt avancement i hoftrapporna, men

inte i läger. Dessa reflexioner voro emellertid vida öfver min befattning på den tiden. Att de eviga motgångarna härledde sig från chefernas okunnighet, föll mig inte in, och i allmänhet tänkte jag alls inte på den saken; föremålet för mina önskningar var att söka farorna i elden; dit sträfvade jag med den lifligaste otålighet, utan att bråka hjärnan med funderingar om operationernas mer eller mindre duglighet.

Den 20 juni kom jag med mina konvalescenter till Holmedals prästgård, hvarest, enligt mina instruktioner, kommendringen borde upplösas och hvar och en få afgå till sitt regemente. Men huru hade jag icke blifvit narrad april! Högkvarteret var förflyttadt till Västra Ed på Dalsland, för tillämnade rörelser på arméns vänstra flygel, och ingen den ringaste pålitliga underrättelse om truppernas ställning kunde fås. Alla voro skingrade och gångna från trakten. Ett enda detachement af Närikes och Värmlands regemente hade stannat kvar till magasinsbetäckning. Officerarne rådde mig att gå öfver Stora Ed, då jag emellanåt kunde aflämna de soldater, hvilkas korpser voro posterade längs stranden af denna sjö, som sträcker sig hela 6 milen nedåt landet. Svårast var att anskaffa båtar. Kommissariatet hade lagt embargo på alla farkoster, tjänliga för provianttransport, och jag kunde skatta mig lycklig att få embarkera på en sådan, som just nu var under inlastning, för att dagen därpå afgå. Under tiden slog jag ned mina bopålar under botten af en spannmålsbod eller ett sockenmagasin, där en halmbädd utbreddes; ty ordentligt kvarter var inte här att tänka på, sedan det ogena kommissariatet slagit under sig hvart enda logeabelt kyffe. Det föll mig icke en enda gång in, att det kunde vara annorlunda, emedan jag efter skilsmässan från Karlstad fått alltför starka lektioner i umbärandets skola, för att en småsak, såsom bristande kvarter, skulle göra det ringaste intryck. Här var dessutom fråga om blott en enda natts bivuak, ty kl. 6 följande afton voro båtarna, 5 till antalet, fullproppade med knallpåsar och ärtsäckar. Vi kallades ombord; men som norska gränsen på sina

ställen utgör stranden af sjön Stora Le, så tilldelades manskapet skarpa patroner, för att vid pakommande behof kunna genom försvaret af provianten få visa skyldig tacksamhet för passagen. Ovanligt var just icke heller att norrmännen plägade snappa bort både provianten och proviantkosten. Vår armé hade redan i detta hänseende lidit rätt kännbara förluster.

Efter väl förrättad inskeppning gingo båtarna utan dröjsmål till sjöss. Intet sätt att resa kunde med detta förliknas. Lik en asiatisk despot på sin tron satt jag här i allsköns bekvämlighet pa en liten backe af fläsksidor och smörtunnor, rökande på min pipa i all maklighet under båtens stilla framskridande; här skakades hvarken kroppen, såsom vid marche-forcée pa bondkärran, ej heller marterades fötterna, såsom vid tagande. Omöjligt kunde man färdas i mera ro och stillhet. Hade blott funnits något att äta, skulle allt varit bra; men på födoämnen hade vi rätt knappt, oaktadt lasten bestod af idel matvaror. Manskapet provianterades för 5 dagar, men såsom officer fick jag ingenting med af den sorten. — Hvar båt kommenderades af en underofficer och roddes af 6 till 8 man, sekunderade af min kommendering, som var fördelt på alla båtarna. Sakta framsmögo sig dessa på den jämna vattenytan, under branta skogbeklädda bergklyftor, som reste sig längs stranden i dyster enformighet.

Rodden fortsattes hela natten. Först frampå morgonen gingo vi i land vid en bondgård nära Trankils kyrka. Där låg en afdelning af Dalaregementet för att observera den midt öfver sjön belägna gränsen; men det lustbaraste jag här såg, var ett original med grå mustascher och grå syrtut, en kapten vid landtvärnet, med en deciderad smak för finkel, hvaraf han klunkade i sig rätt tappert utan att ändå bli plakat, så ofta han än anlitade flaskan, antingen till blandning i kaffekoppen eller rent och obemängdt; däremellan skämtade han med värdinnan eller lekte med sin röda pudel, som så till vida liknade husbonden, att han hade mustascher och var hjärtans ful.

Vi gingo åter till sjöss på eftermiddagen och färdades hela natten, emedan rodden var mindre mödosam vid denna än vid den hetare tiden af dygnet. Den 23 kommo vi till en gammal gård, som innehade en postering af Lifregementets husarer. Här tillbragtes midsommardagen, och ändteligen den 25 inträffade vi i Västra Ed, hvarest jag fick aflämna de flesta af konvalescenterna och underrättades, att regementet stod vid Högsäter i Bohuslän. Hoppet att snart vara vid målet var nu nära att uppfyllas. Blott några timmar stannade jag i Västra Ed, hvarifrån tåget skedde i sällskap med de soldater af regementet, jag medfört från Karlstad, och ännu flera, som samlats från olika sjukhus. Härifrån ledde vägen öfver obanade fjällstigar till Louiseholms bruk, och så obanade, att mitt ringa bagage måste transporteras i klöfsadel på hästryggen. Nejden var den ödsligaste jag nånsin sett. Den utgör en bergsgren af Kölen, som från norr till söder skiljer Sverige från Norge. Men oaktadt bergsklättrandet gick marschen ändå raskt nog, under ledning af en vägvisare; och efter en natts bivuak i bergen ankommo vi till bruket middagstiden den 26. Här träffades en sjuk kamrat, med hvilken jag tillbragte några timmar, samt aftågade mot aftonen för att morgonen därpå kunna vara framme.

Eko af de reveljslående trummorna genomljudade i bergen, när det så länge efterlängtade lägret visade sig vid stranden af en liten sjö helt nära Högsäter. Morgonsolen sken klar och vänlig på vattenytan. Ett högtidligt lugn härskade rundtomkring. Ingen rörelse förspordes ännu i lägret, som, med undantag trumslagare och poster, syntes försänkt i djup hvila. Hela lägret utgjordes af idel riskojor, i symmetrisk ordning rangerade på en sakta sluttande backe. Till vänster invid vägen stodo 2:ne skildtvakter utanför en större riskoja; där bodde öfversten, som, redan uppstigen, sett truppen nalkas och kom emot mig. Efter behöriga frågor och svar tillsades mig att låta manskapet gå till sina kompanier; och snart stod jag alldeles ensam med en bonde, som skjutsat min kapp-

säck, ganska förlägen för min egen ringa person. Hvad var att göra? Hvart taga vägen? Ingen kände mig, och de flesta lågo ännu i sin ljufva slummer. En ordonnans visade mig till majorens koja, men äfven han sof. Jag nedsatte mig på ett torfsäte, för att afvakta hans uppvaknande; och det dröjde icke länge, förrän en liten spenslig, men fryntlig gubbe, med gråsprängdt hår och mustascher, trädde ur kojan. Det var major Fredriksson, som bad mig vara välkommen och som, efter något litet samtal, bjöd mig ingå i en annan riskoja där bredvid för att sofva några timmar efter nattpromenaden. Där inne låg en ung officer i kläderna, på bara marken, och snarkade i godan ro. Jag lutade mig också ned, men sofva kunde jag inte, därtill kände jag mig alldeles för varm omkring hjärtat! Ändteligen stod jag på den punkt, dit min fantasi så länge burit mig: inbillningens drömmar gingo i fullbordan, jag var soldat, och ännu bättre — jag började min soldatbana under brinnande krig! Framtiden vinkade belönande emot, och själfva de mödor, jag redan lärt känna såsom mitt ståndS oskilaktiga följeslagare, förskräckte mig alls inte; jag var dem fullkomligt vuxen. Tvärtom blef dragningskraften dubbelt starkare, när det gällde att genom faror och försakelser vinna utmärkelser och befordran! Allt förekom mig så leende, så glädtigt! Ack! Adertonåriga ögon, lifvade af hoppet, måste ofelbart skåda föremålen genom hänryckningens prisma! En enda omständighet saktade något förtjusningen: jag var blyg, såsom man vanligen är vid första inträdet i världen, och jag hade gärna sett bekantskapen gjord med mina nya kamrater; men äfven häruti var lyckan mig blid. — Efter någon stunds förlopp rörde sig den sofvande, sträckte sig, satte sig upp och fixerade mig. Vi explicerade oss å ömse sidor. Han var regementets 1:ste adjutant. Genast förde han mig omkring till flere af kamraterna, hvilka alla räckte mig handen med det förekommande och öppenhjärtiga uttryck, som är så vanligt hos svenska krigsmannen. Detta hjärtliga emottagande häfde en tyngd från mitt bröst. Jag var strax hemmastadd bland kam-

raterna. Vid ordernas expedierande fram på dagen blef jag anställd till tjänstgöring vid 1:ste majorens kompani, hvars chef, kapten Schewen, tillbjöd mig bo i sin riskoja, tills en dylik för min räkning hunne uppsättas.

Jag var nu ordentligt installerad, vänskapsfullt mottagen och skulle börja gradpasseringen vid nästa vaktombyte af förposterna, hvilket ombyte plägade ske hvar tredje dag och denna gång inföll dagen efter min ankomst till lägret. Under tiden vandrade jag omkring för att bese allt. Mycket hade jag väl läst om läger och om fältlefnaden, men första anblicken af hvad jag här hade för ögonen öfvertygade mig, att tryckta beskrifningar och verkligheten äro himmelsvidt åtskilda saker. Här funnos hvarken tält, trossekipager eller lägerplats efter alnmått, hvarom herrar militärförfattare ordat vidt och bredt. En förenklad taktik har omkullkastat alla dessa djupsinniga lärdomar. Man hade lärt sig gå i fält utan toilett, bord eller annat vällefnadens husgeråd; och man befann sig lika bra i en simpel bivuak som fordom i väl möblerade, rymliga tält, uppradade i en viss regelbunden ordning. All vår bekvämlighet i lägret vid Högsäter inskränktes däremot till de allra simplaste hyddor af riskvistar och torf, med sängar af granris på bara marken eller på sin höjd af björkkvistar, flätade mellan horisontellt lagda stänger en fot från jorden; därtill bord och bänkar af torf, och vidare ingenting utom några från grannskapet anskaffade kokkärl och tallrikar. Det förstås, att man vid infallande regn icke kunde vara torr uti dessa kojor, som man gifvit sig föga tid att bygga bastant. Hvar riskoja beboddes af en eller flere officerare, men manskapet låg dussintals i sina. Så pass rättade sig likväl lägret efter reglementets föreskrift, att symmetri var iakttagen vid riskojornas uppsättande i ordentliga kompanigator. Endast gevären voro egentligen vårdade. Dessa uppställdes omsorgsfullt under en afhuggen och i torfbädd nedsatt gran, hvars lummiga kvistar skyddade för väta de omkring stammen uppradade gevären.

Lägret för Västmanlands regementes 1:sta bataljon

intog en liten backe invid landsvägen, som öfver Vassbotten går inat Norge. Andra bataljonen däremot låg bakom i en däld, på några hundrade alnars afstand, och på en slätt närmare Högsäters by var en bataljon jämtlänningar förlagd. I själfva byn lag en liten postering västgöta dragoner samt våra sjuka jämte trossen. Hela denna styrka, detacherad från västra arméns 4:de brigad, kommenderades af vårt regementes öfverstelöjtnant, öfverste Brändström.

Västmanlands regemente var här tämligen fulltaligt och väntade dessutom en ytterligare tillökning genom vargeringsbataljonen, hvilken, sasom nyorganiserad och icke fullt exercerad, ännu ej fatt rycka i fält. Vargeringsbataljonerna uppsattes blott under kriget, på sådant vis, att två soldatnumror måste gemensamt anskaffa en tredje karl, hvarigenom hvart regemente ökades med en bataljon eller 600 man; men sa väl officerare som underbefäl förökades icke, och däraf hände, att befälet blef otillräckligt; ty då, efter indelningsverkets plan, befälet vid ett regemente beräknades till 8 kompanier, måste nu detsamma fördelas på 12 musketör- och 1 jägarkompani, som utgjorde alla tre bataljonernas styrka på krigsfot. — Första bataljonen var starkast, emedan jägarkompaniet, sammansatt af utvaldt manskap ur båda bataljonerna, tillhörde densamma. Styrkan vid denna tiden var 12 officerare och ungefär 500 underbefäl, musik och manskap. Regementets 1:ste major, Fredriksson, kommenderade bataljonen. Den andra däremot, under befäl af äldste kaptenen vid regementet, Leijonflycht, hade 8 officerare och omkring 450 underbefäl och manskap. Vargeringsbataljonen kommenderades af regementets 2:dre major, Stjernstam, jämte 10 officerare och ett visst antal därtill utsedda underofficerare.

Västmanlands regemente hade ett långt, resligt manskap och en ypperlig militärisk takt. Det hade icke längesedan egt till chef den några år förut afsomnade hertigen af Östergötland, konungens farbror, och bibehöll ännu vissa stolta minnen af de företräden ett så förnämt chef-

skap hade beskärt regementet. Sträng disciplin, noggrann gevärsexercis och den orubbliga stillhet i ledet, hvilken ansågs obestridligt nödig för soldatens fullbildade hållning, voro egenskaper, hvaröfver regementet med skäl bröstade sig. Ännu citerades med ett slags fåfänga, tillräckligen karaktäriserande tidehvarfvets militärlynne, huruledes hertigen under exercisen en het sommardag varseblifvit en bröms, som behagat fästa sig på en soldats näsa, utan att den arma karlen igenom minsta ryckning vågade afskaka den pinsamma näspärlan, änskönt bloden droppade ned på remtygen och han var färdig att afsvimma, för hvilken manhaftiga uthållighet soldaten efter en god stunds åskådande gunstbenäget hugnades med skänken af en dukat. Denna anekdot, som efter min tanke endast vittnade om en furstlig känslolöshet, anfördes emellertid, jämte flera dylika, såsom bevis för truppens förträfflighet. Man klagade, att den gamla stammen årligen minskades och att nykomlingarna voro af för klumpig natur att kunna formas till likstämmighet med de äldre. Sant var också, att dessa veteraner från den gyllene åldern bortsopades rätt kapitalt. Förra året hade en utvald bataljon deltagit i Stralsunds belägring, hvarvid den fick artiga åderlåtningar, och det var närvarande krig förbehållet att förtära resten af det gamla, under hertigligt inflytande danade manskapet. — Hvad officerskorpsen beträffar, räknade den många ovanligt bildade och instruerade män, utmärkta genom en belefvad, älskvärd umgängeston; och för en yngling var det en sann lycka att vid inträdet i världen få börja banan i en krets, där den inbördes vänskap, som bland krigsmän heter kamratskap, på det hjärtligaste räckte honom armarna. Det förstås, att inte alla voro helgon: en och annan pojkaktig, dumdristig gynnare fanns väl också här; och så länge råhet och kitslighet ansågos såsom prerogativer för krigsståndet, blott man alltid var redo att med värjan förfäkta sina vindböjtlerier, kunde ej heller sådana egenskaper saknas i någon officerskorps. Men pluraliteten ibland Västmanlands officerare tillhörde uteslutande en redbarare klass. Däremot kan inte nekas,

att ju äfven hos dem mycken inbilskhet regerade, till ex. i den ton, som enkannerligen vidhängde alltifrån den kungliga chefperioden, att nämligen snegla med ett visst moquerie åt allt, som pa nagot sätt afvek från de vid Västmanlands regemente vedertagna plägseder, äfvensom att tro sitt regemente allena i fullkomlighetens tillstånd.

Om aftonen den 28 juni samlades 300 man af båda regementena under en kaptens befäl för att aflösa den $^1/_2$ mil längre fram i ett pass mellan bergen vid gränsen stående fältvakten. En sådan vakt räckte tre dygn. Härvid började min gradpassering såsom soldat. Värjan och officerstecknen kvarlämnades i lägret; jag mottog ett gevär, ett bantlär med 60 skarpa skott och intog min plats på högra flygeln i soldatledet. Framkommen till fältvakten, gjorde hufvudstyrkan halt, aflöste förposterna, och den gamla vakten fick återvända till lägret. Jag blef kvarhållen vid vakten, där vi om natten lago pa marken invid de kopplade gevären.

Följande dagen förflöt utan äfventyr. Som vädret var regnduskigt, togo officerarne sin tillflykt till en riskoja, uppförd på en bergskulle. Dit kom en kronofogde från trakten, en älskare af det ädla raffelspelet, och såsom ämabla värdar skyndade kamraterna att arrangera ett parti, hvarvid hände den gode herrn det missödet att med rensopad bröstficka få återresa hem. Under spelet var jag blott en stilla åskadare. Hvarken då eller sedermera under min tjänstetid erfor jag ringaste håg för spel, hvilket också kom mig väl till pass, emedan på den tiden funnos ganska många öfverdådiga spelare vid regementet, hvilkas exempel troligen fört mig långt, om jag känt någon böjelse att beträda denna slippriga bana.

Efter att ej på första dygnet blifvit använd till annat än patrullering, blef jag kvällen därpå beordrad att posta på vedettkedjan, där hvar rote eller post utgjorde 3 man, af hvilka en alltid postade, medan de andra hvilade, eller om natten patrullerade mellan närmaste vedetter. Natten förflöt lugnt; men i detsamma solens första strålar förgyllde grantopparna den 30 juni, och just

som jag intagit postpasset, hördes till vänster om oss ett häftigt utropadt: Verda! hvarpå genast följde ett skott — så ett till — ett tredje, och nu var leken börjad, i det skogen tiofaldigt återljöd af smällarna. Mina postkamrater grepo yrvakna till gevären med utropet: Baggen är här! — ett öknamn hvarmed soldaterna utpekade norrmännen. Hela vedettkedjan kom i hastig rörelse, och trumman ramlade vid fältvakten. Anfallet skedde på vänstra flygeln, där jämtlänningarne voro posterade; men det dröjde icke heller länge, förrän äfven rödrockar visade sig framför oss; och i samma ögonblick de uppträdde på scenen, spriddes gevärselden längs hela kedjan. Se så, nu var den efterlängtade stunden inne! Äran, denna gudomlighet jag så länge åkallat, tillvinkade mig uppmaningen att uttaga min portion af hennes gåfva! Jag dröjde likväl. Den oförmodade, plötsligen påkomna bardaleken gjorde mig något försagd. Dock sansade jag mig genast, och den ovillkorliga bestörtningen blef ej långvarig. För öfrigt felades inte utväg att skingra den. Jag tog mig före att lossa skott på skott, visserligen utan att därmed skada andra föremål än enbuskarna framför vår front, men jag gjorde som de andra. Då och då uppenbarade sig en eller annan fiende mellan träden nedanför den sluttning vi intogo, smygande från ett träd till ett annat, liksom hade han roat sig med leken „låna eld“. Härunder aflossades gevären mot oss, och kulorna voro rätt hörbara; de flögo öfver våra hufvuden, pipande i öronen detta hvisslande ett ljud, som aldrig går ur ens minne, sedan man väl en gång hört det. Men skjutandet upphörde inom tio minuter. En fientlig trupp hade råkat komma oss för nära och drog sig tillbaka, efter att hafva sårat 2 af de våra och lämnat oss en blesserad fånge. Alltsammans var utan ringaste betydelse; det stannade vid en af dessa i krig så vanliga tillfälligheter, hvilka ej en gång kunna hedras med namnet skärmytsel. För mig hade den likväl det anmärkningsvärda, att min första soldatvakt blef också min invigning i krutröken.

Den 1 juli om aftonen blefvo vi på öfligt sätt af-

lösta, men tillika anbefallda att kvarstanna för att, i förening med en större ur lägret utryckt styrka, företaga en rekognoscering, som vår chef ämnade anställa öfver gränsen vid Vassbotten, framåt Erningsdalen på Fredrikshallsvägen. En timme efter midnatt sattes kolonnen i rörelse under noga iakttagen tystnad. Vi vandrade på en skogsstig, rikligen öfverströdd med sten och skogsrötter, medan det större detachementet följde landsvägen; men snart upptäckta af fienden, som med våra jägare växlade några skott, fick vårt företag en snöplig ända. Emellertid lyckades vi framtränga till en liten norsk gård, hvarest en underofficer och 2 norrmän, instängda i stugan, blefvo gjorda till fångar; och med dessa troféer återvände vi fram på morgonen till lägret, dit vi anlände med lång näsa, under hemmablifna kamraters gyckel öfver den misslyckade expeditionen. Försäkra kan jag dock icke, att ju [ej] denna tilldragelse uti tidningarna blef framställd såsom något mirakulöst; ty på den tiden utmålades i rapporterna de allra största bagateller såsom hjältedater, helst när, liksom vid detta tillfälle, det gällde en favorit hos general en chef.

Min gradpassering gick ganska fort, hvartill bidrog det stora behofvet af officerare. Vid nästa fältvakt var jag redan avancerad till korpral, och därmed upphörde utan vidare omständigheter tjänstgöringen i lägre grader. Min kapten var ensam officer vid kompaniet och fick mig således oförtöfvadt förordnad till biträde.

Lägerlifvet var bra enformigt. Det delades mellan tjänsteplikter och hushållsbestyr, det senare ända därhän att nödgas stiga ned till kökstillredelser för att tillbörligen fylla magens kraf. På lifsmedel var föga tillgång, dels emedan Bohuslän är ett fattigt, glest bebodt land, dels emedan föregående trupper, under flera månaders husserande i orten, hunnit bortsopa allt ätbart. Att få köpa ett får eller en get var redan en raritet; högre kunde man aldrig sträcka pretentionerna. Vi egde således ingen annan utväg än att, lika med soldaterna, lefva af proviantportioner, hvilka tämligen ordentligt utföllo

hvar femte dag, och hvars värde i penningar afdrogs vår kontanta aflöning vid månadens slut. Proviantutdelningen bland manskapet var ett särdeles lifligt och därjämte roande skådespel. Om det förut var aldrig så dödt och tyst i lägret, kunde man vara förvissad om, att vid proviantens ankomst alla med en hast kommo på benen och under mycket sorl skyndade till kompanigatorna, den vanliga tummelplatsen för själfva delningen. Där uppstaplades i små högar hvart kompanis tillvägda kvantitet af bröd, fläsk, kött, ärter m. m., hvilket öfvertogs af soldaterna till delning i så många lotter som antalet af tjänstgörande personalen inom korpralskapet. Sedermera lottades på det viset, att en karl vände ryggen åt mathögarna och tillfrågades af korpralen, som pekade på en hög: „Hvem ska ha?“ då karlen genast nämnde ett namn, och den nämnda anammade sin andel. Det var en riktig förlustelse att beskåda, först och främst huru noga hvarenda matbit synades, tummades och afnöps för att i görligaste mån bli lika öfverallt, och sedan själfva lottningen efter nummerrullen. Soldaterna förrättade proviantdelningarna med särdeles öm beställsamhet; det sågs solklart, att det för dem var ett kärt bestyr. — Hvad beträffar matvarorna, så bestodo dessa i bastant föda: knallar, ett syrligt, torrt bröd i form af en skorpa, till hvars förtärande erfordrades bergstarka tänder, men som blef ganska mört och handterligt efter vederbörligt neddoppande i vatten; därtill salt fläsk och kött, sill, ärter, gryn, smör, — sådana voro hufvudingredienserna, hvilka kunde anrättas efter behag; men våra icke särdeles konstförfarna kockar mäktade inte åstadkomma andra än de allra enklaste anrättningar, mestadels ärtsoppa och gröt. Med ett ord: svält erforo vi visst icke, men måltiderna voro bland de torftigaste i sitt slag. — Omkring kokgroparna, anlagda bakom lägret, råkades alltid muntert sällskap. Där bortpratades de lediga stunderna i afvaktan på mattimmen, där fejades gevären, där rengjordes och putsades munderingspersedlarna; och soldaterna valde gärna där i grannskapet sin plats för alla sina förrättningar. Efter

mörkningen var det särdeles roligt att från något afstånd observera den lifliga effekten af eldarna, som flammande belyste de dunkla människoformerna, i orediga grupper omgifvande lågan. Alla morgnar efter reveljen, och kvällar före tapto, uppställdes kompanierna till korum. En man framkallades att göra klockarefunktion. Han uppstämde ett par psalmstumpar med ackompanjemang af hela kompaniet i korus, läste därpå några böner, och ceremonin ändades med befälhafvarens utrop: Gud bevare konungen! hvari hela klungan instämde.

För öfrigt var tjänstgöringen i lägret mycket litet maktpåliggande. Efter tur kommenderades läger- och fältvakten, men större delen af tiden förnöttes i hvila. Man sof, man pratade, man åt, och nästa dag fortsattes samma lefnadssätt. —

En bland manskapets viktigaste sysselsättningar var upplappningen af den luggslitna, adertonåriga beklädnaden, som naturligtvis borde vara i skral författning efter så långvarig slitning. Många gånger omsydd, ändrad och lappad vid flera uniformsförändringar, var det nu kinkigt nog att hålla den någorlunda snygg. Den blå grundfärgen, från början härstammande från oäkta indigo, hade antagit en öfvergång till blågrått, som likväl något förhöjdes af icke länge sedan tillkomna gula kragar och uppslag. Den nya, grå uniformen, som enligt generalordern skulle anläggas af hela armén, var visst färdig för vårt regemente; men densamma, som vid min affärd från Västerås medföljt i packlårarna, hade i anseende till transportens svårighet kvarstannat i Karlstad. Under tiden måste soldaterna hjälpa sig så godt de kunde med den gamla, hvaraf det bästa var kapotterna, ehuru äfven dessa, af åldrig slitning och flera modellförändringar försämrade, inte just lofvade stor uthållighet.

Det gick för resten strängt till i lägret. Öfverste Brändström hade nyligen blifvit regementets öfverstelöjtnant och kommenderade det under kriget i stället för chefen, general Friesendorff, en utlefvad gubbe, oförmögen till annat än att kvittera lönen. Öfverste Brändström

egde en vacker, robust figur, men de brutalaste seder. Bildad till den post, han nu beklädde, under mångårig platsmajors tjänstgöring i hufvudstaden, medförde han därifrån en särdeles smak för de barbariska vanor, som i Stockholm voro nödvändiga för att säkert hålla tömmarna bland garnisonen, på den tiden nationens afskum, men som bland indelta, rättskaffens och medgörliga soldater voro både vederstyggliga och ändamålslösa. Utom det, att det dagliga pryglandet var i högsta måtto motbjudande, var det på köpet högst sällan rättvist, hvilket kom däraf, att herr öfversten plägade styrka sitt mannamod förmedelst de starkaste likörer han kunde öfverkomma, hvarigenom han blef somligas plågoande och andras åtlöje. Därtill hörde äfven, att man sällan råkar en människa med retligare lynne: den minsta motsägelse satte hans galla i jäsning, och hans agg räckte i evighet. Således var ej underligt, om han afskyddes af officerarne och hatades af soldaterna både för sin dryckenskap och för sin ilskna, pedantiska stränghet. I senare fallet var han lika nyckfull som orimlig. — Så hade han t. ex. befallt, att ingen af oss utan hans speciella permission finge gå öfver till andra bataljonen, ehuru lägret låg ungefär 200 alnar från vårt eget. Vi åtnöjde oss därföre för det mesta att kvarblifva, lik fångar, på vår bataljons lägerplats; och jag för min del var ingen enda gång hos jämtlänningarne, utan bekikade blott på afstånd, huruledes dessa officerare hvar morgon sutto i solen utanför sina riskojor med röda filtmössor på hufvudet. — Till byn Högsäter kommo vi aldrig, med mindre vi hade någon kommendering dit i och för bestyr vid trossen, som därstädes var stationerad.

Ett par gånger voro båda bataljonerna sammandragna till exercis, hvarvid fanorna saknades, ty dessa voro kvarlämnade hemma i provinsen, insatta uti Västerås domkyrka, mindre af fruktan för deras möjliga exponerande, än för det så brukades på den tiden, när ett regemente ryckte i fält. — Jag hade vid exercisen tillfälle att förvissas, huru angeläget är att icke allenast läsa utur böcker, utan äfven genom praktiken exequera hvad man

läst. Manövern efter reglementet hade jag väl i hufvudet, men visste ändå inte att riktigt föra min pluton första gången jag stod i linje, utan måste såsom mentor begagna den gamla korpralen, som stod bakom mig i plutonluckan, och som säkert aldrig läst en rad i reglementet, men det oaktadt var bättre hemmastadd i evolutionerna än herr fänriken själf.

Tre veckor försvunno ganska hastigt. Kamraterna klagade immerfort öfver ledsnaden och öfver de galenskaper, som brukade följa på öfverstens rus; och som ruset dagligen förnyades, togo galenskaperna ingen ända. Man var högeligen missbelåten. Jag däremot tyckte allt var förträffligt; förargelsen rörde mig föga, matanrättningarna hade visserligen kunnat vara bättre, men jag var icke kräsligt uppfödd, och jag fann mig således tämligen belåten med hvad som vankades. Den militära tjänstgöringen harmonierade för mycket med de önskningar jag alltid hyst, för att jag icke med största ifver skulle omfatta tillfället att fullgöra hvad min plikt tillhörde. Här i lägret, under oafbruten ordning och sträng tillsyn, var just rätta stället att inhämta och vänja sig vid detaljerna af truppens behandling och vid den punktlighet och hörsamhet, som utmärker militärväsendet. Jag var riktigt i mitt element.

Vid denna tid inträffade händelser, som helt oförmodadt gåfvo vår verksamhet en förändrad riktning. Lyckan tycktes för ett ögonblick le mot de tappra finnarne. Efter Sveaborgs fall hade fienden skyndsamt inkräktat hela Finland med undantag af de norra länen; men några lyckliga träffningar i Österbotten, förnämligast de vid Siikajoki och Revolax, hade gifvit sakerna en ny vändning, hvarigenom det blef möjligt att återtaga offensiven å svenska sidan. Under loppet af sommaren blefvo ryssarne öfverallt tillbakaträngda. Trupperna i Savolax skickade redan ströfkorpser öfver ryska gränsen, och strandarmén marscherade söderut för att räcka handen åt åländska fördelningen. Törhända skulle tillräcklig undsättning af manskap och krigsförnödenheter ännu frälst

landet, om ledningen af vår krigsadministration råkat vara i bättre händer; men senfärdigheten och halfmesyrer fördärfvade allt. Emellertid utfärdades order till en del regementen på norska gränsen att ofördröjligen skynda finska armén till hjälp, däribland också Västmanlands regemente. Vi hade tillika den tillfredsställelsen att bli kvitt den förhatliga öfverste Brändström, som kvarstannade vid västra armén under sin höga vän och gynnare, general Armfelt. Redan denna omständighet prisades såsom ett godt förebud.

Första bataljonen afmarscherade från Högsäter sent om aftonen den 24 juli för att begagna nattens svalka; den andra skulle följa efter om några dagar. Vägen togs förbi Nafverstad, hvarifrån vi följande dagen aftågade för att vid Svarteborgs gästgifvaregård komma upp på stora landsvägen från Svinesund. Vi behöfde blott första dagen gå till fots; uppbådad kronoskjuts stod oss sedermera till hands längs hela vägen genom Sverige.

Denna resa eller, rättare sagdt, denna galoppad från norska gränsen till Grisslehamn kunde med skäl räknas till våra vedervärdigheter. Det eviga bestyret vid skjutsombytena, innan soldaterna intagit nya åkplatser, den oupphörliga fruktan för deras gevärs skadande och deras persedlars kvarglömmande eller borttappande, det odrägliga dammet, upprördt af så många hundrade hjul och hästfötter, som insvepte oss i ett ogenomträngligt moln, på vippen att kväfva en stackare — allt detta utgjorde i sanning ett ganska bedröfligt helt.

Första nattkvarteret var Uddevalla. Denna stad, nyligen härjad af en gruflig eldsvåda, var åter uppstånden ur ruinerna till ett trefligt och snyggt utseende. Den var vårt sista ordentliga kvarter under hela färden, där man riktigt fick hvila ut och hann äta sig mätt. Alla andra kvarter voro så långt ur vägen, att vi officerare, efter att hafva sörjt för manskapets inkvartering, måste se större delen af natten försvinna, innan vi hunno fram; och vid första dagning voro åter alla till vägs. Mig träffade dessutom den motgången, att min kapten, med hvil-

ken jag åkte tillsammans, hade en oöfvervinnelig passion för söl, hvarigenom vi alltid voro efter alla andra; än dröjde han för att äta och dricka, än för att spegla sig i glansen af någon rödblommig tärnas fagra ögon. Städerna voro i synnerhet retande för honom: därifrån ville han högst ogärna; men lyckligtvis passerade vi få städer. Denna hans vurm för tidspillan vallade emellertid, att vi sedermera, för att hinna fatt kompaniet, måste flänga af i fyrsprång, under skjutsböndernas högljudda svordomar.

På detta vis passerades Västergötland, Närike och Västmanland utan att det ringaste hinna bese landet, hvarigenom vi jagade fram i ordets strängaste bemärkelse. Den 30 juli kom bataljonen till Västerås, men så långt inpå natten, att vi hart nära fått ligga på gatan, ehuru vi bort räkna på att bli emottagna med öppna armar uti hufvudorten af regementets hembygd. Vederbörande auktoriteter hade likväl gått till sängs och med dem vårt hopp om inkvartering. Ändteligen mot morgonen, när man hunnit skaka de goda herrarne ur sömnen, fingo vi i vår ordning njuta en kort hvila; och till försoning för den så sent oss tilldelade inkvarteringen inbjödos officerarne före afresan på déjeuné hos tillförordnade landshöfdingen, baron Bennet, vårt regementes forna öfverstelöjtnant.

Den 1 augusti passerades Uppsala i största skyndsamhet, och den 2 middagstiden anlände vi till Grisslehamn, ett kalt, ödsligt och fult ställe, med en telegraf på högsta toppen af ett berg, en vårdkase på ett annat, och i bakgrunden det blå, svallande hafvet, som jag här första gången skådade. Åt hafssidan syntes mycket tydligt Signilskär, dit man räknar 3 mil, och bakom detta, längre bort, lik en blå dimma den delen af Åland, som kallas Eckerön.

Embarkeringen på färdigliggande roslagsskutor företogs samma dag. Ett halft kompani packades hop på hvar skuta, trångt — det förstås, ty 60 à 70 man lågo inom relingarna i dessa odäckade farkoster, hvarftals liksom sillen i en tunna. Åt befälet inrymdes kajutan, där

snusk, trängsel och vedervärdig stank hjälptes åt att göra vistandet bra otrefligt; också sökte vi hellre våra hvilo-ställen ofvanpå kajuttaket, med risk att af storseglet sopas i ansiktet.

Följande morgon gingo skutorna till segels; men hade landresan skett hufvudstupa, så blef nu seglatsen en motsats till den förra. Skrala vindar och klent sjöfolk åstadkommo gemensamt denna senfärdighet. Man vågade sig inte ut på hafvet, utan följde försiktigt kusten åt, så länge man möjligtvis kunde följa den, och hamn söktes stundeligen. — Vistandet ombord var emellertid något alldeles nytt för mig. Den, som aldrig gjort någon sjöresa, förefalla de högst kuriösa den där ständiga vaggningen och krängningarna, hvarvid tycks råda så mycken osäkerhet, att man fruktar fartyget med hela tillhörigheten skall ramla öfver ända.

Redan middagstiden ankrades utanför Öregrund, där vår ankomst beredde en förfärlig uppståndelse. Staden ockuperades af den Lifregementets vargeringsbataljon, jag förliden vår sett i Västerås; och som befälhafvaren inbillade sig, att de beväpnade seglarena kunde vara fiender, började larmtrumman dana på gatorna. Garnisonen trädde i gevär; en båt kom försiktigt utsmygande på rekognoscering. Men stillheten inträdde ånyo i staden efter gjord bekantskap med ankomlingarne. Vi uppehöllo oss blott öfver natten i denna hamn.

Därifrån seglades åt Gefle, dit vi likväl inte anlände förrän den 6 i anseende till de många dagliga landningarna i skärgården. Nu måste provianteras och en hop sjuka aflämnas. Således ny ankring, en half mil utanför fästningen Fredrikskans eller en mil från staden. Stränderna omkring den djupt ingående hafsvik, som utgör inloppet till Gefle, betäckas af täck löfskog, rätt trefligt och intagande. Här och där emellan löftopparna framtittade ett rödt tegeltak eller åtminstone ett torftak med hvit skorsten; och vi, trötta af sjöskvalpningen, voro icke sena att söka härbärge under ett af dessa tak, som lofvade ojämförligt mera än kajuttaket vare sig

ofvan eller under. Också mottogos vi i ett tämligen osnyggt fiskartorp, sedan skutorna lagt i land, för att manskapet skulle få röra sig på landbacken. — Staden besökte jag icke, men däremot Fredrikskans, som för mig hade den märkvärdigheten att vara den första fästning jag skådat i verkligheten, sedan jag i flera år studerat konsten att bygga och förstöra fästningar.

Några dagar förgingo stilla; men platt intet att göra, ett trångt hål att bo uti, och till morgon, middag och kväll bara fisk, förnämligast strömming, blef slutligen tråkigt nog. Vi längtade bort. Order hade ankommit, att bataljonen skulle gå upp till Hernösand längs kusten och sedermera segla öfver hafvet till Kristinestad att söka förening med general Vegesachs korps, som borde inträffa i grannskapet af samma stad för att stöta till finska armén. Från Finland ingingo alltjämt goda underrättelser. Alla längtade också högeligen dit för att med det snaraste få deltaga i krigshändelserna.

Den 10 gingo vi åter till sjöss, men seglingen blef icke långvarig; redan följande dagen inföll en stiltje, den rospiggarne begagnade för att på nytt söka den kära ankringsplatsen. Således flyttades vi i flera dagar från den ena holmen till den andra, alla lika kala, lika ödsliga, utan träd eller vegetation. Ändteligen inlupo vi den 15 i Hernösands hamn under hällande regn. Hit hade spridt sig ett rykte om 2,000 norrmäns infall i Jämtland, där man blott kunde disponera några nyexercerade bataljoner till försvar. Öfverläggningar förehades att skicka oss till norrmännens fördrifvande, och till en början lät man oss landstiga, och vi inkvarterades i Hernösand. Landshöfdingen gaf middag och biskopen déjeuné åt officerskorpsen. I allmänhet visades oss utmärkt artighet äfven af stadsbor, som inte hörde till ämbetsmännen. Månne man verkligen fruktade, att danskarne skulle våga en marsch af minst 30 mil för att besöka kustlandet? Så såg det åtminstone ut. Bataljonen affärdades med kronoskjuts, eller så kallad marche-forcée, den 18 middagstiden och anlände om natten till Sundsvall efter en kort,

men besvärlig resa i de grufliga Medelpadsbackarna och en långsam färjpassage öfver den breda Indalsälfven. Imponerande skönt är detta alpland med sina vackra dalar mellan skyhöga berg. Att där finnes god tillgång på byggnadsmaterialier, intyga de prydligt byggda gårdarna med sina rymliga, merendels två våningar höga boningshus.

Sundsvall, som 1803 afbrann i en häftig eldsvåda, var nybyggdt, reguljärt, med breda gator, och husen hade ännu icke fått det rödfärgade skick, hvilket utgör liksom en uniform för svenska småstäderna; de gåfvo i sitt ljusa tillstånd en glad anblick. Många tomter lågo ännu obebyggda. Stadens belägenhet i en djup däld, innesluten af oändligt höga berg, är annars inte särdeles behaglig.

Efter 2 dagars väntan på det nödiga hästantalets hopsamlande — som inte var så snart gjordt i dessa glest bebodda trakter — fortsattes kosan på Jämtlandsvägen genom den dal, hvari Njurunda älf framrinner — en den skönaste nejd man kan tänka sig, uppfylld af snygga, fryntliga gårdar, små åkergärden och vidsträckta, leende ängar, hvilkas ljufva, gröna färg gladde ögat. Öfver alltsammans utbredde en härlig sommarsol sin milda, lifgifvande glans. Det var en vällust att resa här, helst det skedde makligt, utan fjäsk. Men detta nöje blef inte långvarigt. Vid Borgsjö, 8 mil från Sundsvall, mötte nyheten, att norrmännen dragit hem igen; således var resan numera öfverflödig. Vi stannade i bivuak öfver natten och återvände följande dag till staden för att därifrån fortskaffas till Finland. Under förberedelserna till embarkeringen framlefde vi en vecka i maklig ro uti Sundsvall, trakterade oss med åkerbär (som här fås i öfverflöd), med hjärpar, rentungor och andra Norrlands läckerheter. Där fanns i staden en öfverste Engelbrechten, hvilken i egenskap af generaladjutant kommenderade alla trupper af norra fördelningen, men som mindre intresserade sig för det krigiska än för det, som hörde till köket. Han var en riktig matsmältningsmaskin och bar välbeställdt syn för sägen med sin tjocka mage och sin dubbla ister-

haka. Också föregick han oss tappert med godt exempel i ätandet, helst sedan han nu med fördubblad aptit återkommit från Jämtland, där norska invasionen pakallat hans närvaro. De för spel nitälskande kamraterna ater hade äfven sin ro tillfredsställd i sällskap med en brukspatron från orten, stor spelamatör, som talte i näsan och syntes i hög måtto skral, men som aldrig lusiterade vid något slags spel och därföre firades af vissa bland de våra.

Under beständigt sus och dus försvann den ena dagen efter den andra. Auktoriteterna voro nu tämligen liknöjda om oss, sedan fruktan för norska fejden blifvit aflägsnad. Men det var heller icke lätt att skaffa oss öfver hafvet; på fartyg var väl ingen brist, men dessmera på sjöfolk. Slutligen förhyrdes ett stort, tremastadt skepp jämte en skuta, med besättningar af Västerbottens landtvärn, hemma vid kusten och således ansedda sjövana. Tre musketörkompanier tillika med jägarne inskeppades på det större, och det fjärde kompaniet på det mindre fartyget. Man lade ut, men vid så knapp vind, att afseglingsförsöket maste öfverges; man kunde inte komma utom skärs, utan nödgades vända om till hamnen. Truppen förblef ombord; men den, som önskade det, fick gå i land, en uppmaning, som inte gjordes förgäfves, ty på skeppet lågo vi högst illa: i kajutan logerades tva officerare och i skeppsskrofvet under däck allt underbefäl och manskap. Nya trupper anlände samma dag från Åland, nämligen ett par bataljoner östgöta landtvärn under öfverste Sköldebrands befäl. De hade slagits i södra Finland vid ett af de många fantastiska landstigningsförsöken och medförde sådana lätt blesserade, som snart voro åter tjänstbara. Dessa trupper, så till sägandes nyss komna ur elden, intresserade mig innerligen, och med hemlig afund betraktade jag en officer, på hvars hatt syntes hålen efter en genomgången kula. — Den krigiska och hurtiga takten hos dessa nybakade soldater var för öfrigt öfverraskande. Under mera erfarna befäl skulle de snart kunnat täfla med hvilka gamla krigsbussar som helst; men ett oförlåtligt fel var begånget, då

den utskrifna ungdomens krigsdanande öfverlämnades åt människor utan egen bildning för krigsståndet och, hvad nästan värre var, till större delen af den sämsta moraliska halt; därjämte var det törhända äfven ett stort fel, att allt landtvärn blott och bart utgjordes af ungt, oerfaret manskap, utan någon äldre stam. Men sådana lyten oaktadt slogs landtvärnet ganska käckt vid de få tillfällen det användes mot fienden. Tyvärr voro dessa tillfällen så fåtaliga! Största delen uppoffrades liksom med flit genom dålig behandling, bristande kläder och föda hemma i landet, utan att komma i handgemäng med fienden. Så stor höga vederbörandes vurm än var för uniformen, hade finanserna dock inte velat räcka till någon beklädnadsutstyrsel för landtvärnet, som i egen, vanlig bonddräkt måste åtnöja sig med tillsatsen af band om hattarna, gula ullgarnsståndare och nödiga remtygspersedlar.

Den 30 augusti uppblåste ändteligen en gynnsam, ehuru svag vind. Dagen var skön: en mild sol spridde sina värmande strålar öfver land och haf. Man skyndade att hissa segel, fastän farten vid så knapp vind inte kunde bli särdeles snabb; också åtgick hela förmiddagen, innan vi hunno förbi Brämön, som ligger i hafsbandet, vid inloppet till Sundsvall. Nu voro vi i öppna sjön. Kurs styrdes på Kristinestad. Jag hade föresatt mig att dröja på däck så länge ännu något var synligt af svenska kusten. Småningom försvann den, tills slutligen den sista blå randen på horisonten också nedbäddades i hafvet. Ifrån den stunden syntes bara himmel och vatten. En känsla af svårmod tyngde mitt bröst. Det var första gången jag lämnade Sverige; möjligen kunde det äfven vara den sista. Föreställningen härom var plågsam, ty lifvet är alltid kärt; och få äro väl de, som med så mycken liknöjdhet gå kommande öden till mötes, att de icke med en suck se tillbaka på det land, där de framlefvat glada och lyckliga barndomsdagar. Den dystra sinnesstämningen blef dock ej långvarig: en naturlig fallenhet för motsatsen bortjagade den, och det gick nu så

mycket lättare, som jag hoppades snart få störta mig i hvirfveln af krigets omskiftningar — det så länge eftersträfvade målet för mina mest brinnande önskningar; ty med lif och själ var jag krigsståndet tillgifven. — Jag kallades från allt grubbel till muntrare föreställningar af det lustiga sorlet från kamraterna, som pa däcket slagit en ring omkring vår skeppskapten, hvilken hade den fula vanan att beständigt famla i dryckenskapens töcken. Nu var han blott halfpirum och förtäljde sina sjöhändelser, hvarvid han, efter sjögastmanér, skar så bra till i växten, att berättelsen lönade mödan att åhöra i brist på annan sysselsättning. Dock öfvertygades vi snart nog, att de stora orden föga harmonierade med hans mindre pålitlighet i yrket.

Natten förflöt stilla och trankilt. Vädret var mildt, seglingen på intet vis obehaglig. Nere i kajutan lågo vi däremot ganska illa. Man hade bredt ut segel och kappor på golfvet, hvaruppå vi snarkade i stor trängsel. Kvalm och instängd luft marterade oss; också voro vi på fötter innan dagningen, för att på däck få andas ut och se solen uppgå, en åstundan, som dock förblef ouppfylld, ty morgonen var töcknig, himmelen mulen, och ingen sol syntes till. Tvärtom skockade sig allt flere moln på himlahvalfvet, och blåsten ökades stundeligen, så att det snart hven den mest kusliga musik i tackel och tåg. Hafvet gick redan ganska högt. Man spådde storm och började minska segel. Skeppet lade sig så mycket på sida, att det ville sin egen konst att gå rakt fram på däcket utan att ramla ner till den i vattnet lutande relingen, hvilket för ovana sjöfarande just inte var någon angenäm påminnelse om det kapriciösa elementets förmåga. Allt detta var gjordt inom mindre än en timme. Stormen var redan i full vigör, och skeppet sköt en förvånande fart i de vilda, skumbetäckta böljorna. Kaptenen tillspordes om kursen; men som han redan hade morgonruset på halsen, voro hans ord icke tillfredsställande. Han framtog dock ganska beredvilligt ett sjökort, anställde ett slags mätning, men gjorde med cirkeln, för att utmärka skeppets stånd-

punkt, ett så vidt gapande hål genom pappret, att en flotta af 20 linjeskepp kunnat bekvämligen manövrera på den punkten.

Mot middagen hade vindens raseri än vidare tillväxt. Den häftigt upprörda sjön svallade fräsande om sidorna på skeppet, hvilket likt ett flarn dansade från våg till våg. Det var nu ogörligt att bli på däck, öfver hvilket den ena störtsjön efter den andra vältrade sitt hvita skum, så att luckorna måste påläggas, hvarigenom det stackars manskapet nere i fartyget kom i en ohygglig belägenhet, saknande frisk luft och plågadt af sjösjuka, hvars utgjutelser synnerligast besvärade dem på nedersta bottnen, i anseende till uppbörden af evakuationerna från de ofvanföre liggande. Officerarne instängde sig i kajutan, hvars fönsterluckor också måste före, till värn mot det våldsamma, påträngande vattnet. Ljus upptändes. Man nödgades ligga stilla, emedan det var platt omöjligt att stå på benen. Lyckligtvis voro blott 2 bland oss sjösjuka, den ena vår gamla major, och han kröp in i kaptens kabyss innanför kajutan. På längden var det emellertid alldeles odrägligt nere i kajutan: man kunde inte annat än längta efter ombyte; också försökte några af oss att på eftermiddagen kräla upp på däcket för att andas ut. Där mötte en ryslig anblick. Stormen hade nått sin höjd. Vågorna liknade skyhöga berg, mellan hvilka skeppet slungades med en sådan fart, att när det från ryggen af en våg slungades ned i djupet, tycktes det direkt skola gå till botten. Det andra fartyget syntes långt borta och försvann stundtals mellan vattenmassorna, till dess det i nästa ögonblick visade sig så högt uppe, att det liksom hängde uppe i luften. Från de svartgrå molnen nedpiskade ett groft regn. Vågornas och stormens fruktansvärda dån döfvade sinnena. Genomvåt stod styrmannen, fastbunden vid rodret. Kaptenen däremot var alldeles ifrån sig. Visst hade skrämseln förjagat ruset, men allt hans kurage hade följt med, så att han stod där handfallen, utan att kunna något företaga. — Finska kusten syntes nu tämligen nära; på en holme sågos till och med träden

ganska väl. Men ehuru vinden inte egentligen låg åt landet, fruktade man likväl, att skeppet skulle krossas mot klipporna. Kanonskott lossades för att påkalla lots, men förgäfves! Man kunde nästan förutse, att ingen skulle våga sig ut i stormen. Det led mot aftonen, och något parti måste tagas. Nakna berguddar sträckte sig ut i sjön, och de bränningar, som sköljde öfver klipporna, utvisade vårt öde, om vi nalkades stranden. Det beslöts således att gå ut till sjöss öfver natten, då man icke vågade anlöpa kusten utan lots. Denna natt går aldrig ur mitt minne. Alla voro förbryllade, ångest och fasa stodo läsliga på hvarje ansikte. Oredan var obeskriflig. Det knakade och brakade i fartygets alla fogningar, liksom de velat skiljas åt. Vågorna dunkade våldsamt på sidorna, och vid krängningarna ramlade allt på hvartannat, så människor som liflösa ting. En officer hade tagit plats på sidobänken i kajutan, med sin kappsäck till örngått; men vid en rullning flögo både han och kappsäcken till motsatta sidan utan att röra vid golfvet. Majoren visade sig en gång stretande i dörren till sängkammaren, men slungades oemotståndligen i andra väggen, hvarifrån gubben på händer och fötter måste söka sig tillbaka till sin håla. Annorlunda än krypande kom man ingenstans. Kantiner, schatuller, stolar och allt, hvad inte var fastsurradt, slängde fram och tillbaka vid vändningarna och tumlade öfver oss, som lågo på golfvet. Ack, hvad här längtades efter dagen! Men timmarna gingo kräftgången.

Omsider inträdde morgonon. Skeppet vände, så fort det kunde dirigeras. Kursen togs åter mot norden för att återvinna den kosa, man under natten förlorat. Stormen började så pass lägga sig, att man kunde kräla upp på det af vattnets öfverspolande slippriga däcket. Hvilken vällust att få andas ut i friska luften! Ingen behöfde det bättre än det stackars manskapet nere i fartygets innanmäte. Också försummades ej att öppna luckorna till skeppsrummet — en åtgärd så mycket angelägnare, som en verklig pestånga strömmade ur skeppsskrofvet. — Vinden var visst mindre våldsam, men hafvet ändå så pass

uppretadt, att vi ganska häftigt gungades på de höga svallningarna efter stormen. Till Kristinestad kunde vi ej inkomma, emedan fartyget ej förmådde arbeta sig fram åt det hållet. Man närmade sig emellertid kusten, och slutligen kom lots ombord, en gråhårig hedersman, som förde oss in till Kaskö, beläget närmare ut i hafsbandet, och dit också den mindre farkosten redan aftonen förut lyckats inlöpa. Lotsgubben välkomnades på allt sätt. Han hade under gårdagen i sin spetsiga båt försökt bana sig väg till skeppet och redan varit så nära, att han tydligt hört huru manövern anordnades för att gå ut till sjöss, fastän ingen om bord kunnat bli honom varse bland de skyhöga vågorna. På eftermiddagen voro vi redan i Kaskö hamn. Hvad fröjd, då ankaret föll! Det var emellertid för sent att debarkera förrän följande morgon, då kvarter intogos på herrgården Bennvik, belägen på fastalandet, midt emot köpingen Kaskö. All sjösjuka var sin kos, vid det foten sattes på landbacken.

Efter erhållen underrättelse att general Vegesachs korps stod vid Lappfjärd, 4 mil från oss, afsändes en officer att uppsöka generalen, anmäla vår landstigning samt undfå förhållningsorder. Under tiden kvarstannade bataljonen på Bennvik.

Således voro vi då på finsk botten! Det hörde likväl till vår otur att landstiga i en bedröflig stund, just som lyckans timglas var utrunnet! Träffningarna den 1:sta och 2:dra september, vid Ruona bro och Kuortane, voro inledningen till ryssarnes återkommande öfvervälde. Finska armén stod på vändpunkten för reträtt norr ut. Vi kommo alldeles lagom att dela alla mödor, alla försakelser, oskiljaktiga från ett långt och besvärligt återtåg. Ryssarne hade hunnit så pass förstärka sig, att deras framgång borde vara försäkrad, då man däremot å svenska sidan försummat öfversända tillräckligt antal trupper till ersättning för afgången vid finska armén. All hjälpsändning finnarne fingo, var general Vegesachs fördelning, bestående af två svaga brigader, en under öfverste Brändström (som vi hade det missödet att återse), med 2 Upp-

lands och 2 Västmanlands bataljoner af Helsingeregementet och dess vargering samt dessutom ett par skvadroner Lifgarde till häst och ett batteri af 8 artilleripjeser, alltsammans på sin höjd 3,500 man.

Bennvik var eller, rättare, hade varit en ståtlig egendom; nu låg allt i ruiner. En rik egare, superkargören Bladh, som tillbragt lång tid i Ostindien, hade användt sitt öfverflöd till att försköna stället och samla ett slags museum af konstalster och sådana kuriositeter, han hemfört från Indien. Af denna härlighet var likväl ringa i behåll, sedan ryssarne fått makt därmed. Herrgårdshusen voro väl skonade, emedan högre officerare bebott dem; men många andra byggnader voro afbrända, dyrbarheterna sönderkrossade, planken nedrifna, träden kullhuggna, ja, själfva gräsvallen på gården omvänd. Ohygglig var denna förstörelsens bild, hvari jag första gången skådade frukten af krigets själfsvåld. Bland stengruset af de brända husen lågo högar af söndrigt japanskt porslin, sidentrasor, hufvudlösa kinesiska dockor, guldprydda bokpärmar, bitar af gravyrer, stolfötter m. m., allt ett verk af kosackerna, hvilka slutat plundringen med att släpa bort egaren själf, bunden mellan hästarna, för det han var känd att icke hylla ryska intressen. Hela trakten rundt omkring hade blifvit gräsligt härjad. Egentliga orsaken till en sådan förbittring hos fienden var böndernas uppresning förliden sommar, då de sammansatt sig att tillfångataga eller döda sina ryska gäster och genom verkställandet af beslutet nedkallat hämndens åska vid fiendens återkomst. Också utbröt den på välbeställdt ryskt manér; man hade till och med korsfäst bönder på ett par ställen och farit fram med sådant barbari, att hela massan af socknens befolkning allmänneligen undflytt till finska armén, där en frikorps upprättades af flyktingarna.

Hvad som blifvit i behåll af Bennvik var emellertid ett jordiskt paradis för oss; det väl furnerade visthuset och de vid plundringen skonade sängarna voro oss inte litet välkomna. Hvilket afbrott från sjöresan! Där brist och modstulenhet, här öfverflöd och lustigt leben! En

fryntlig hushållerska (som jämte husfolket talade god svenska) uppbjöd all förmåga att vederbörligen förpläga oss. Och dessutom fanns här mycket olikt hembygden att åskåda. Själfva inbyggarena vid kusten skilde sig icke mycket från svenskarne; men bönderna inifrån landet, hvaraf flere med en transport voro hitkomna, sågo helt annorlunda ut med sina breda fullmånefysionomier och frånstötande butterhet. Deras smutsbruna skinn torde få tillskrifvas den rökning, de i pörten genomgå; men visst är, att de i våra ögon voro ingenting mindre än fagra. Och deras skrud sedan! Hufvudet betäckt af en låg mössa, snarlik en kalott, benen omlindade med röda band ofvan fotbetäckningen, som heter pjäxor samt liknar kängor med den skillnad, att sula och öfverläder äro allt i ett stycke, slutande i en spets, uppstående öfver tårna. Deras åkdon föreföllo också rätt ovanliga: långa kärrkorgar med lokarankselar. — Hvad språket angår, var det för oss en obegriplig rotvälska, hvaraf blott ett eller annat ord förmådde skaffa sig kvarter i minnet. Landet däremot var fullkomligt svenskt: gråsten och granskog, gärdesgårdar och djupa diken.

Länge fingo vi dock ej traktera oss på Bennvik. General Vegesach sände bataljonen order att marschera till Lappfjärd, och den 5:te bröto vi upp från det rara kvarteret. Vädret var regnduskigt, utsikterna vederstyggliga, ingenstädes en koja; bara skorstenar, svärtade af lågan, utvisade hvar husen tillförene stått. Sådan var hela denna numera öde nejd ända till Närpes kyrka, något mera än en mil från Bennvik, där order mötte oss att vända om för att sjöledes afgå till Vasa. Således en ny sjöfärd! Alla skutor sattes i rekvisition, och följande dagen seglade vi bort; men liksom förra seglingen blef äfven denna idel söl. Man landade än här, än där vid holmar och klippor. Till tidens förkortande lånade några af oss ett par bössor af sjöfolket och förlustade sig med att vid ankringsplatserna skjuta beckasiner, hvarpå fanns stort öfverflöd. Ett annat tidsfördrif var besöket på en i skärgården stationerad brigg, inredd till örlogsman, som från

sjösidan bevakade fienden utanför Vasa. Jag hade aldrig sett något krigsfartyg och tyckte mycket om denna lilla fästning på vattnet. — Vid en af dessa landstigningar hände sig, att en af våra soldater, som aflidit ombord, måste begrafvas. Kyrkogård var ej att tillgå, ej heller präst. En af våra fanjunkare, infödd dansk och ett original, med talanger för köket, men skral i tjänsten, jordfästade den döda i en skogsbacke, där liket nedlades i uniform och utan kista. Så tillgår i fält, där lifvets vanliga konvenanser måste öfverhoppas.

Den 10 september landstego vi ändteligen på fullt allvar, en half mil från Vasa. Första natten tillbragtes under hällregn i uthusen vid en herrgård. Här mötte den mindre angenäma synen af vår kärälskeliga öfverste, öfverkommen till Finland för att kommendera 1:sta brigaden af general Vegesachs fördelning, hvartill vårt regemente räknades. Nu gjorde han en kort visit och var, trogen sin goda vana, bekajad med ett duktigt rus, sade dumheter och stänkte oss fulla med smuts vid sin ridt i vattenpussarna. Hans åsyn var i sanning intet godt förebud. Krigets omväxlingar befriade oss likväl snart nog från denna tyranniska befälhafvare.

Dagen därpå marscherade vi igenom Vasa. En skarp strid hade egt rum vid midsommartiden inne i själfva staden, då en del af Västerbottens regemente blef tillfångataget vid ett af de många tanklösa landstigningsförsöken, som alltid företogos i så ringa skala, att de tycktes enkom tillställda för att bortpluttra människor och krut. Staden blef vid samma tillfälle utplundrad. Den erbjöd nu den otrefligaste anblick: husväggarna voro rispade af kartescher, fönsterluckor och skyltar genomskjutna; allt bar förstörelsens stämpel, synnerligast omkring östra tullen, hvarigenom vi utgingo. Ett stycke till höger från samma tull låg hofrättshuset, en reslig och stolt byggnad, höjande sig öfver alla andra där i trakten. Ingen militär syntes till; staden var redan utrymd af armén och dess tillbehör.

Bataljonen gick direkt genom Vasa, utan ringaste

uppehåll. Marschen fortsattes till Lillkyro, dit vi framkommo på aftonen efter att länge hafva åtföljt Kyro åns strand. Denna trakt är den fruktbaraste i Österbotten. Bördiga, väl skötta åkerfält afväxlade med leende ängar, i hvilka små lundar af björk och hassel höjde sig i talrika grupper. Byarna lågo tätt nog, men folket begrepo vi ej.

Icke långt från Lillkyro stötte vi på de första finska trupperna, ett parti Savolax jägare omkring en bivuakeld. Nyfikenheten dref mig genast fram att bekika de käcka krigarne, hvars bragder sedan länge fängslat min uppmärksamhet. Huru flat blef jag icke, huru gäckades icke min väntan! Dessa fula, plumpa ansikten, dessa korta, tjocka figurer i trasiga och sotiga, ljusgrå tröjor och tillknycklade, gröna hufvudbonader; kunde de väl passa tillsammans med ryktet om Savolax jägarnes ihärdiga tapperhet och bedrifter? Det syntes mig platt omöjligt. Och sådana voro dock Savolax jägare, sådan massan af finska soldaterna! Föga presentabla på paraden, men dess bättre på slagfältet! Emellertid studsade vi svenskar vid första anblicken af finnarne. Den alltför vanliga följden af mångårigt fredslugn, att nämligen skapa soldaten till en automat för flärdfullt gyckel, hade så pass vunnit burskap i vårt land, att man inbillade sig se soldaternas förträfflighet i finurlig ställning, i klädsel, med ett ord, i sådant lappri, som karaktäriserar en välbeställd dansmästare; och det behöfdes väckelsen af närvarande krig för att lära oss inse, att den sannskyldige soldaten är den, som utan knot fördrager mödor, hunger och städse är redo att för fosterjorden gjuta sista droppen af sitt blod.

Samma afton inträffade en stor del af norra finska armén vid Lillkyro. Det förstås, att vi genast begåfvo oss ur kvarteret för att beskåda de tappra finnarne, och att forskningsbegäret tillväxte med hvar anländande bataljon, ehuru skymningen snart satte en gräns för vår nygiriga längtan att närmare betrakta stridskamraterna. Kvällen var lugn men kylig. Den klara himmelen med de tindrande stjärnorna bebådade frost. Länge sutto vi utanför stugan, fröjdande oss åt det muntra sorlet af

människoröster, som uppfyllde den stilla luften och blandades med ljudet af vagnars och kanoners skramlande buller på landsvägen.

Tidigt på morgonen den 12 hördes aflägsna gevärssalfvor söder om ån. De antydde, att hvilan var föga varaktig vid denna armé, där man stridde nästan dagligen. Ovan vid så krigisk liflighet skyndade jag ut i förmodan att få se hela armén under vapen, men blef inte litet flat att finna närmaste gården vimlande af halfklädda soldater, ganska likgiltigt rökande sina pipor och sträckande sig helt makligt i morgonsolen. Ingen tycktes taga notis om skjutningen vid förposterna, som nu blef taffelmusik vid vår frukost, hvarvid vi till gäster fingo några finska officerare, som kommo att söka upp sina forna kadettkamrater bland de våra. De voro muntra, hjärtligt vänliga män, dessa finnar, fulla af mod och god vilja; och lika dem alla deras landsmän. De beklagade, att man med så litet allvar bedref kriget å svenska sidan, helst då en stor mängd trupper hade bort vara disponibla i Sverige; men fast och orubbligt var deras beslut att anstränga alla krafter för befrielsen från det nesliga ok, som hotade dem, och med öppna armar emottogo de oss såsom bröder och stridskamrater. Deras entusiastiska, ridderliga anda måste anslå alla svenska sinnen; också dröjde det inte länge, förrän svenska trupperna lifvades af samma anda, som förmådde dem att offra lif och blod för det förtryckta fosterlandet.

Finska armén var under kriget fördelad i 5 brigader: 1:a brigaden, kommenderad af öfverste Palmfelt, bestod af 1 bataljon Åbo läns regemente, 1 d:o Åbo läns rusthålls, 1 d:o Nylands jägare; 2:a brigaden, under general Döbeln, af 2 bataljoner Björneborgs regemente, 1 d:o Björneborgs rusthålls, 1 d:o Österbottens regemente; 3:dje brigaden, under general Gripenberg, af 1 bataljon Tavastehus regemente, 1 d:o Tavastehus jägare; 4:de brigaden, under general Cronstedt, af 3 bataljoner Savolax regemente, 1 bataljon Västerbottens regemente, 2 bataljoner Savolax med d:o karelska jägare; 5:te brigaden, under

general Sandels, af 1 bataljon Västerbottens regemente, 1 d:o Österbottens regemente, 1 d:o Kajana, 1 d:o Savolax jägare, 1 d:o Vasa läns rotering, 1 d:o Uleåborgs rotering, hvartill senare kom 1 bataljon östgöta rotering. Men i denna reglering skedde ofta förändringar, så att bataljonerna tillhörde än en, än en annan brigad, allt som omständigheterna och korpsernas detacherande erfordrade. Dessutom funnos två betydliga frikorpser, under befäl af öfverstelöjtnant Fieandt och kapten Gyllenbögel, bestående dels af ransonerade fångar utaf Sveaborgs garnison, dels af landtvärn och bönder från Vasatrakten. Den förstnämnda af dessa uppgick ända till 1,200 man. Kavalleriet (Nylands och karelska dragonregementena) var fördeladt på alla brigaderna liksom artilleriet. Styrkan af general Vegesachs fördelning är förut omnämnd. Af dessa brigader förde den 5:te kriget på egen hand i Savolax; alla de andra utgjorde den så kallade kustarmén. Högsta befälhafvaren för alltsammans var fältmarskalken Klingspor, som likväl hade minsta andelen i arméns ärorika bragder. Han hade gjort sin bana i kommissariatet under 1788 års krig och därefter ibland hufvudstadens lättfärdiga kvinnor; att kommendera en armé var först ett ålderdoms tilltag; också gick det därefter. Utlefvad, skral både till kropp och själ, berättigades han till befälet blott och bart af sin grad såsom generalbefälhafvare i Finland. Vid armén var han alltid osynlig. Aldrig hade han varit något slagfält nära, med undantag af Siikajoki, hvarest segern vanns visst icke af honom, men för honom; det vill säga, att hans excellens bodde i Pietala gård vid Siikajoki, dit ryssarne framträngde, hvarför armén måste anstränga alla krafter, på det hans excellens dyra person icke skulle bli bortknipen; och se, resultatet af så berömvärda bemödanden blef den första segern! — Lik andra höga herrar bar herr fältmarskalken namn af arméns chef, under det alla dess rörelser dirigerades af den käcka generaladjutanten, general Adlercreutz, som personligen åtföljde och med rätta förtjänade att kommendera så raska trupper. Honom allena, jämte egen tapperhet, kunde finnarne tacka

för den glans, som alltid skall utmärka detta fälttåg, ehuru utgången blef så olycklig till följd af regeringens slapphet. Lugn och beslutsam förstod general Adlercreutz att i det längsta uppskjuta verkan af de beständigt förnyade motgångar, som fiendens öfverlägsenhet och vår regerings sorglöshet vållade. Personligen tapper, var han fullkomligt vuxen att visa vägen genom farorna, hvilka han, långt ifrån att sky, snarare sökte med en ynglings ifver. Ja, hans behjärtenhet gick stundom ända till öfverdåd. Man såg honom blottställa sig för faror, som till och med de modigaste ansågo såsom förmätenhet. De segrar, armén vunnit allt sedan slutet af april, kunna utan öfverdrift tillskrifvas hans förtjänster, välförståendes att han därvid kraftigt biträddes af trappra och driftiga brigadchefer, af hvilka företrädesvis böra nämnas general Cronstedt samt öfverstarne Döbeln och Sandels. Långsamt hade visserligen armén gått framåt, men därtill bidrogo utan tvifvel landets naturliga beskaffenhet och vårfloden, som i detta af större och mindre strömmar genomskurna bergland hindrade operationerna till långt in på sommaren. Därjämte mötte på alla punkter en öfverlägsen fiende, så mycket mer fruktansvärd för svenskarne, som de i anseende till mängden af vägar måste sönderdela sin lilla styrka och kunde endast presentera mindre detachement på hvarje ställe, där man borde utbreda sig. I slutet af augusti var emellertid strandarméns ställning sådan, att högra flygeln, under öfverste Döbeln, stod vid Lappfjärd och Numjärvi, på gränsen af Åbo och Björneborgs län. Hufvudstyrkan hade på Lappovägen framträngt förbi Alavo, med detachementen ända till Virdois och Ruovesi, och vänstra flygeln, eller Fieandts korps vid Karstula, på Lintulaxvägen, som söder om Saarijärvi delar sig åt Savolax och Tavastehus. Savolaxska eller 5:te brigaden, under Sandels, hade hela sommaren bibehållit en fast ställning vid Toivola, nära Kuopio, hvarifrån smärre korpser genomströfvat landskapet ända till ryska gränsen och därunder tillfogat fienden oerhörda förluster af proviant eller arméförråder af alla slag, utom fångar, hvaraf brigaden ensam

under sommarmånaderna tagit öfver 1,000 man. — Vid september månads ingång började ryssarne återtaga offensiven, i det de med öfvermakt anföllo alla punkter. Vid Lappfjärd blefvo de afslagna, men däremot tvingade de vänstra flygeln från Karstula ända till Perho, norr om Lintulax, och hotade hufvudkorpsens rygg, hvarför denna måste draga sig till Kuortane. De blodiga och olyckliga träffningarna vid Kuortane, Ruona och Salmi, som kostade finnarne 22 officerare och 900 man, afgjorde på så sätt Finlands öde, att efter dessa motgångar daterades arméns reträtt först till Lappo och sedermera öfver Ylistaro till Lillkyro, där högra flygeln från Lappfjärd (numera kommenderad af general Vegesach) också inträffade, under det 1:a finska brigaden vid Härmä, på Lappovägen till Nykarleby, och Fieandts korps vid Neder Vetil, på Lintulaxvägen till Gamlakarleby, häftigt förföljdes af ryssarne, hvilka på det viset redan stodo i arméns rygg. — Sådan var ställningen vid armén, då vår bataljon förenades med den för att få sin andel i ett par heta strider, men också få del i den långa och mödosamma reträtten norr ut.

Frampå förmiddagen den 12 sattes trupperna i rörelse från Lillkyro. Såsom nykomna fingo vi äran utgöra arriärgardet. Uppställda på en åker vid landsvägen blefvo vi på så sätt fördelningschefen, general Vegesach, föreställda, att han red förbi bataljonens front, uppmärksamt mönstrande manskapet. Två af hans medföljande adjutanter buro redan den helt nyligen stiftade tapperhetsmedaljen i guld. Jag anade inte, då jag här första gången skådade denna dekoration, att ödet beskärt mig äran att om två dagar få tillkämpa mitt bröst en dylik. Så går det! — Efter generalens aflägsnande defilerade hela den härvarande delen af armén förbi oss. Det var det gladaste skådespel, jag nånsin egt. För allt i världen hade jag inte velat vara borta, ty så mycket trupper hade jag aldrig sett tillsammans på en gång; till på köpet trupper som dessa, så länge och så rättvist föremål för allmän beundran. Vackra voro de emellertid icke — det vill säga,

icke i den mening, man vanligen fäster vid uttrycket vackra trupper, nämligen långa, resliga figurer, väl putsade, väl hopsnörda, väl rättade, väl inöfvade maskiner för exercisfältet. All yttre prakt saknades totalt hos finnarne, som med nog mycken benägenhet för osnygghet och med sina lappade, utslitna uniformer på intet vis kunde göra anspråk på att briljera. Vackraste regementet var Nylands och därnäst Tavastehus. Ibland dem funnos verkligen herkuliska gestalter med manligt sköna ansikten. Savolaxare och karelare voro i allmänhet fult folk, med ett på en gång sturskt och trumpet utseende, gråbrunt skinn af pärtröken, men viga och smärta kroppar. Österbottningarne voro långa och ståtligare, men ansågos såsom de dåligaste af finska soldaterna. Olik hela det öfriga finska infanteriets, var deras uniform blå, hvartill hörde gula byxor. Karelska jägarne buro gröna uniformer, dragonerna och artilleriet blå, men alla öfriga grå, hvart regemente åtskildt af olika kragar och uppslag. Såsom fälttrupper voro finnarne oefterhärmliga: tappra, ståndaktiga, nöjda med litet, alltid färdiga till anfall och förträffligt instruerade i fälttjänsten. Tyvärr minskades dagligen deras antal genom oupphörliga strider, som ständigt slukade nya offer. Att ersätta vakanserna var inte tänkbart, så länge fienden innehade dessa regementens roteringsorter. Också voro bataljonerna svaga och inkompletta; många hade blott hälften af primitiva styrkan. Till 4:de finska brigaden räknades en Västerbottens bataljon, med långt, raskt, välbildadt folk, utmärkt af en liflighet, som man skulle tro oförenlig med nordbons lynne. De svenska trupperna, som intogo queuen i kolonn, voro obestridligen de prydligaste både till utseende och takt, men äfven dessa illa beklädda. Upplands regementes blå jackor hade gula kragar, helsingarnes hvita. De senares vargeringsbataljon var klädd i ett slags grå färg, mycket stötande i brunt, och var i synnerhet rik på ungt, trefligt manskap. Öfver hufvud utmärktes alla af ett martialiskt utseende.

De trupper, som nu voro stadda på vandringen från

Lillkyro, utgjordes af svenska fördelningen under general Vegesach och 4:de finska brigaden under öfverste Cedergren, hvilken kommenderade i stället för general Cronstedt, som blifvit blesserad vid Alavo. Af 2:dra finska brigaden medföljde blott en Österbottens bataljon. General Vegesachs fördelning, med undantag af den Västmanlands bataljon, som ännu ej landstigit, slutade tåget. Öfriga finska brigader voro redan norr ut att fördrifva ryssarne ur vår rygg och hålla strandvägen till Uleåborg öppen.

Sedan alla voro i marsch, sattes också vi i rörelse såsom arméns arriärgarde, åtföljda af 2 sexpundiga kanoner. Vårt jägarkompani gick i queuen.

Under första timmarna af marschen föreföll ingenting anmärkningsvärdt. Vi gingo genom skog och kuperad mark; men på eftermiddagen, sedan vi inträdt på en tämligen stor och väl odlad trakt, började kosacker visa sig på långt håll. Länge åtnöjde de sig med att observera oss, tills vi framkommo på ett åkerfält, då de nalkades allt närmare jägarne, görande min att omringa dem. Nu spriddes ett par jägarplutoner i kedja och sköto i retirerande, utan att dock afskräcka kosackerna, som följde dem näsvist i spåren. För att med ens bli kosackerna kvitt, stannade den ena kanonen på en liten höjd, hvaröfver vägen krökte, och vid jägarnes ankomst affyrade den ett skott, som sträckte några kosacker till marken samt jagade resten på flykten, hvarefter vi ostörda fortsatte vår marsch, utan att mera bli någon fiende varse på hela dagen. — Sådan var vår reception vid finska armén.

Natten tillbragtes i en sumpig skog, nära och söder om Vörå kyrka. Här, midt i skogen på ett ställe, där vägen krökte öfver en liten slätt, uppkastades genast en låg vall tvärs öfver landsvägen; en kanon placerades där bakom, och vår bataljon kopplade gevären å ömse sidor om vägen. Ett kompani uppställdes på vedett i skogsbrynet till den lilla slätten, understödt af några och 20 hästgardister framom förposterna. Natten var kylig och

himmelen besådd med stjärnor, hvilkas sken utbredde en svag skymning, så att man på mindre afstånd kunde igenkänna till och med obetydliga föremål. Ingen eld fick upptändas. Supén måste därföre anrättas af bara kall potatis, hvarefter man lade sig till ro på en utbredd kappa, med en soldatränsel till hufvudgärd. Hvilan blef likväl kort. Mot midnatt störtes tystnaden af ryssarnes gälla, enformiga sång, först på afstånd, men småningom allt närmare och närmare, tills den plötsligen tvärtystnade vid en salut från våra vedetter, hvarpå fienden genast svarade. Här blef således musik af helt annan natur och en allmän uppståndelse. Hästgardisterna redo vid första skottet för tusan pocker, nära på att öfverrida oss, ödmjuka fotgångare, i sin brådska att komma i säkerhet bakom infanteriet. Vedetterna blefvo nu ensamma vid uppbördeń af ryssarnes anfall, som likväl var tämligen lamt, ehuru skjutandet fortfor en god stund och kulorna pepo oss om öronen. Omsider ledsnade man att skjuta på en fiende, den man inte såg. Allt blef tyst. Hvar och en uppsökte ånyo sin hårda bädd för att fortsätta den afbrutna slummern, medan vedetterna vakade för oss. Men aldrig kan jag glömma den natten! Sofva kunde jag ej. Litet emellan hördes kosackernas hesa skrål nära intill vår vedettkedja. Med spända öron lyssnade jag till ljudet under trädet, där jag låg, brinnande af längtan efter striden, som för mig egde alla nyhetens behag.

Så snart morgonrodnaden förkunnade dagens annalkande, förnyades ock leken. Ryssarne blefvo nu närgångnare; de trängde envist fram. Vedettkedjan måste förstärkas med ett par plutoner, hvilket dock föga ville hjälpa mot fiendens ifriga bemödande att vinna terräng. Alla grepo till vapen, och det töfvade icke länge, förr än manstarka hopar af ryssar visade sig i skogsbrynet på andra sidan om den lilla slätten. Strax dundrade kanonerna emot dem; men de fingo också artilleri på sin sida, så att i gevärselden blandade sig nu äfven kanonernas åskknallar. Efter hand måste vi alla fram i elden. Det kompani, hvartill jag hörde, ryckte upp på vänstra flygeln

af jägarekedjan, och det gick tämligen hett till en hel timme; musköterielden smattrade, kulorna hveno, de afskjutna trädkvistarna brakade och kanonerna intonerade sitt forte i denna skrällande konsert, under det skogen genljöd af eldvapnens dån. Men antingen ryssarne funno oss determinerade, eller något annat skäl bevekte dem till återhållsamhet, allt nog, deras eld afstannade, de drogo sig tillbaka och lämnade oss i ro. Denna skärmytsel öfvertygade oss likväl, att ryssarne voro andra fiender än norrmännen: ihärdigare och långt mera böjda för striden. Här fingo vi våra första sårade: en kamrat, fänrik Törneblad, och 7 man blesserades jämte ett par artillerister. En af de senare mistade benet och dog inom en timma. Åsynen af de plågor, han led före sin hädanfärd, var hjärtslitande, men ännu ohyggligare den arme karlens ränsel, som låg midt ibland oss, fullsmetad med lefrad blod och köttslimsor; den ingaf en högst revolterande känsla. — Här var egentligen första stridsfältet, jag åskådat. Jag kan dock inte påstå, att jag erfor något öfvervägande motbjudande. Visst var den motbjudande, denna anblick af sargade människokroppar, men det hela egde något hänförande, något retande, jag törs icke säga — muntrande.

Några timmar efter vår nattliga strid fingo vi uppbrottsorder. Armén var redan afmarscherad. En ny bataljon emottog arriärgardet, och vi intogo för första gången vår plats i brigaden. Allt hade ett så rörligt, så animerande utseende. Landsvägen böljade af en lång ström krigare, vapnen blänkte i solskenet, de betydelsefulla kanonerna trängde tungt fram igenom infanterikolonnerna, luften genljöd af glädtigt larm och vapengny. Den, hvars hjärta likt mitt klappade för krigsgudens dyrkan, måste finna sig högeligen belåten! Hvartåt ögat vändes, möttes det af krigiska föremål. Härtill kom, att vandringen skedde genom en väl bebodd, bördig nejd, uppfylld af löfskogsgrupper och genomskuren af åar.

Dagens marsch var ovanligt maklig. Man rastade ofta och flera timmar i sänder; det tycktes alldeles inte

vara brådtom. Denna senfärdighet var så mycket mer förvånande, som ett aflägset, starkt kanondunder stundtals lät höra sig. Ryktet var därom mångahanda; några gissade på en sjöträffning, andra ville veta, att vi redan voro kuperade, och att de föregångna trupperna höllo på att öppna passagen. Mot aftonen fingo vi hafvet i sikte och vid dess strand Oravais kyrkoby, där allt antydde, att man ämnade disputera ryssarnes framträngande eller atminstone göra det ganska dyrköpt. I skogsmarken fälldes träden till förhuggningar, hölador på ängarna närmast byn omskapades till blockhus för infanteriet, på höjderna invid byn uppkastades vallar för artilleriet; öfverallt voro de förut anlända trupperna i ifrigt arbete, men vår brigad användes icke; den fick i all stillhet intaga kvarter i byn, hvarest ett rum på gästgifvargården upplåts åt officerarne af Västmanlands bataljon. — Samma afton förflyttades jag till tjänstgöring vid Sahlbergs kompani, hvars kapten var en 50 årig, sjuklig man, som behöfde biträde af en yngre kamrat.

Redan kl. 5 morgonen därpå, den 14 september, manades vi ur kvarteret af stark musköterield, interfolierad med kanondunder, som nådde våra öron från förposterna, uppställda i skogen en fjärdingsväg från Oravais. Allt antydde, att ryssarne voro i antågande, och vi förbannade af all själ deras fjäskande. Att slåss var minsta konsten, men att slåss fastande var bra hårdt! Också voro vi ense, att fienden skulle kväsas för sin näsvishet att inte vänta, tills vi hunnit äta frukost. Snart voro vi på benen och ute i fria luften. En mild sol muntrade sinnet och belyste denna märkvärdiga dag. Alla trupper i och omkring byn skyndade till vapen med fast beslut att göra sin skyldighet, och som skjutandet fortfor, började soldaterna, anande hvad som förestod, självmant putsa och öfverse gevärslås och patroner. Brigaden formerades inne i byn, färdig att vid första vink utrycka. Så förflöto ett par timmar. Omkring kl. 10 beordrades Västmanslands bataljon att bege sig fram, medan resten af brigaden borde kvarblifva i reserv. På landsvägen trängdes trupper,

adjutanter, kanoner och ammunitionsvagnar om hvartannat i muntert vimmel, under det de bataljoner (helsingar), som utgjort förposterna och nu återkommo ur elden, rangerades å ömse sidor om vägen. De hade redan lidit ganska mycket i ett skarpt nappatag med fienden. Själfva brigadchefen öfverste Platen, svårt sårad, förbands här under öppen himmel, sittande på en kanonlavett. Vid förbimarschen skallade från alla håll blesserade helsingars uppmanande till hämnd, och man kunde på våra soldaters ansikten läsa det allvarliga beslutet att hörsamma uppmaningen; men för öfrigt gingo alla hurtigt och frimodigt dagens blodsarbete till mötes.

Oravais ligger invid hafvet, på en bergshöjd, som från väster till öster småningom förlorar sig i en rad skogsbeväxta kullar, sträckande sig ända till Kimo bruk, $1^1/_2$ fjärdingsväg inåt landet. Längs dessa kullar var arméns position utbredd. Vår bataljon placerades på centerns högra flygel, ett stycke till vänster från landsvägen. På en liten höjd till höger om oss stodo 2 kanoner, och än flera längre bort på bergssluttningen. Till vänster hade vi 1 bataljon västerbottningar och därefter hela 4:de finska brigaden. Alla dessa trupper marscherade bakom linjen för att intaga vänstra flygeln. Nedanför bergshöjden utbredde sig vidlyftiga, flacka ängar långt inåt landet, och midt igenom ängarna, parallellt med höjderna framslingrade en tämligen djup å. Söder om ängarna vidtog åter en tät granskog, hvarigenom landsvägen löper fram från Vasa till Uleåborg. Arméns ställning var längs bergssluttningen och så vald, att den dominerade slätten och vägen, den enda débouché ryssarne egde genom skogen.

I det ögonblick vi intogo vår plats i linjen, var striden redan i full gång nere på ängarna, tummelplatsen för så väl svenska som ryska jägare. Tusentals gevärsskott smattrade å ömse sidor om ån, hela fjärdingsvägen bortåt. De under gårdagen inredda höladorna hade redan garnisoner, hvilka tappert beskötо ryssarne. Lätta krutröksmoln lågo liksom ett täcke öfver den gröna slätten, där krigare krälade som myror.

Just i detsamma vi uppmarscherade, öppnade också kanonerna sin fruktansvärda eld, företrädesvis mot den punkten i skogsbrynet, där landsvägen, krökande öfver slätten nedanom Oravais, förlorade sig i granskogen; ty där deplojerade ryska kolonnerna för att längs skogskanten formera linje. Grant var att beskåda denna manöver, hvarvid de hvita remtygen och de blänkande gevären, återstrålande i solskenet, framglänste mellan de gröna träden. Ryska artilleriet svarade lika flinkt å sin sida, så att kanonaden blef den starkaste jag ännu hört. Vårt artilleri egde likvisst avantagen öfver det lägre stående ryska, hvars kulor anställde en förfärlig konsert öfver våra hufvuden. Men om dessa kanonkulor icke tillfogade oss annan skada än att afklippa topparna på de tunnsådda löfträden i bergsbacken och låta dessa nedregna öfver våra hufvuden, så voro granaterna så mycket mer ohöfliga; 10 à 15 sådana nedslogo i närheten af vår bataljon och förpassade vid kreveringen några af de vara till evigheten.'

Ända till middagstiden var Västmanlands bataljon en blott och bar åskådare af det krigiska skådespel, som uppfördes på ängarna nedanföre, ehuru vi redan måst smaka stridens bitterhet förmedels verkan af de fördömda granaterna. Vår höga ståndpunkt och afståndet förnekade oss deltagandet i kämpandet nere på slätten. Dessutom var högra flygelns position så stark, att fienden ingenting kunde företaga mot den punkten. Vänstra flygeln däremot, som inte egde annat stöd än skogen, var redan från början invecklad i den mest mördande drabbning. Mot den riktades förnämligast ryssarnes anfall med de eftertryckligaste försök till öfverflygling. Dessa deras försök, så kraftiga de än voro, strandade dock mot finnarnes orubbliga mod och hårdnackade envishet att behålla platsen; men så var också elden på denna punkt sådan, att ingenting därmed kunde förliknas. Ogenomträngliga moln af krutrök utbredde sig öfver hela dalen, hvarifrån utan ett ögonblicks uppehåll knattrade så väl jägarnes som den regelmässigare bataljons-gevärselden.

Till diversion för den hårdt ansatta vänstra flygeln beslöt general Adlercreutz att genombryta ryska centern. Nu kom äfven turen till oss. Order meddelades svenska trupperna att rycka ned från backarna, gå öfver ån och anfalla ryska linjen med bajonetten. Manövern utfördes högst gravitetiskt. Vår bataljon öppnade balen. Vi ryckte an mot ån. På den tiden förstod man icke att anfalla i kolonn. Vår gamle major lät därför fanrotarna få riktpunkt och kommenderade på exercismanér en ordentlig linjemarsch öfver ängarna, hvartill ryska kanonkulorna sjöngo takten, under det de bortsopade hela rotar af de våra. Icke förty klefvo vi manhaftigt på, med all ackuratess i rättningen, ända tills vi voro nära de aktiva jägarena, som vid vårt annalkande kastade sig bakom vår linje och följde efter. Numera voro vi inom skotthåll för ryssarnes musköterield, som åstadkom långt värre förödelse än de med densamma uppspäckade kanonkulorna. Den verkade förstörande på det ringa afståndet. Soldater stupade hoptals, antingen döda eller illa sårade; äfven flere officerare föllo. Härigenom blef bataljonens vänstra flygel utan befäl; också började 7:de och 8:de plutonerna släpa efter linjen i ett slags oreda. — Framåt gossar! ropade majoren, gående midt före bataljonen, och ropet förvandlade sig i ett skrålande hurra utåt hela linjen. På sådant vis nalkades vi åbrädden. Där gällde det att komma öfver vattnet; och se, det var inte så lätt! Till en början råkade vår vackra linjemarsch att inställa sig själf vid den rast, som naturligtvis måste föregå passagen öfver det våta elementet. Ån var så pass djup, att några våghalsar höllo på att drunkna, emedan de utan behörig varsamhet plumsade ned i vattnet. Bra hårdt syntes det oss att vänta döden af både vatten och eld, fastän någon relâche vankades i senare alternativet vid åbräddarna, som beskedligt skyddade för kulorna, hvilka hveno sin väg bort öfver våra hufvuden. För min del fann jag mig befogad att begagna ett stratagème sedan skolåren: jag tog nämligen, med biträde af en gärdselstång, ett skutt öfver hela ån, utan att det ringaste få fotbad, såsom mina

vadande herrar kamrater. Småningom lyckades någon hvar att praktisera sig öfver, med undantag likväl af ett par så tungfotade, som alls inte kunde besegra svårigheterna, ibland dem vår hederlige major, som också från den stunden tappades bort för resten af dagen. Närmaste följden af hans uteblifvande var den, att ingen linjemarsch mera ifrågakom, kanske också af det skälet, att det alldeles otroliga kulregnet från fientliga bataljonerna i skogsbrynet just inte medgaf att tänka på något alignement. En hvar skyndade framåt med görligaste hastighet, ty vi märkte, att vi råkat komma midt i gapet af ett fruktansvärdt artilleri, understödt af ett par infanteribataljoner. Kanonerna sprutade kastescher, som kastade i luften höga strålar af dy och förhjälpte en mängd af de våra till evig hvila. Skrik och jämmer ökade dödens fasor. Omöjligt skulle jag bjuda till att måla den pinsamma känsla jag rönte, då jag under framrusandet kom en kanon så nära, att jag kunde se luntan föras på fånghålet och i detsamma omhöljas af den ur mynningen utfrustande elden och röken, så att jag inte visste, hvar jag var hemma. Verkan af detta sista skottet var sådan, att vårt anfall för ett ögonblick förlamades: halfva plutonen kastades till marken; de oskadde föllo öfver de stupades kroppar; men lyckligtvis voro vi nu vid målet. Artilleriet kom likväl undan. Föreställarna hakades fast vid kanonerna med en oförliknelig hast, och det bar utaf i värsta galopp öfver stenar och trädrötter, just som våra soldater räckte ut händerna att nappa tag i ekipaget. Ryska infanteriet afvaktade icke heller vårt bajonettanfall; det tog till fötterna i sällskap med kanonerna. Vi sågo inte mer af hela herrskapet än skymten af deras hvita byxor, som skymtade mellan träden, ehuru vi följde efter i snabbaste språng. Det var dock fåfängt att hinna dem. Ifvern att förfölja fienden var emellertid så stor, att vi försummade rangera våra plutoner: alla kommo löpande liksom i en fårskock, hvilket längre fram vållade allmän villervalla. — I alla buskar och snår lågo döda eller illa sårade ryssar, förnämligast på det stället, hvarest de om morgonen

deplojerat under våra kanoners portée. Marken var där öfverströdd med blodiga och vanställda lik.

Attacken mot ryska centern hade blifvit understödd af hela svenska linjens avancerande, hvarigenom fienden på alla punkter var tillbakadrifven. Öfverallt i skogen glänste svenska gevär i solskenet, och soldater trängde fram mellan träden. Från den nära landsvägen hördes slamret af vårt artilleris och kavalleris frammarsch. General Vegesach kom att tacka våra soldater för deras käcka uppförande. Nu först fingo vi veta, att öfverste Brändström blifvit svårt blesserad under sitt bemödande att rätta den ögonblickliga oredan på bataljonens vänstra flygel efter befälets undanskjutande. Den honom efterträdande brigadchefen var öfverstelöjtnant Drufva på Upplands regemente.

Mer än en god fjärdingsväg förföljdes ryssarne, tills vi hejdades af ännu en å, och där förändrades scenen. Friska trupper kommo fram, dem till understöd, så att de ånyo fattade posto. En stark och dubbel jägarekedja mötte oss, sekunderad af de brutala granaterna, som oförtrutet spridde sina sönderspringande skärfvor i vår anryckande marsch. Striden förnyades nu rätt allvarligt. Fienden var oss öfverlägsen, vi dessutom icke samlade efter den oreda, attacken i våra leder vållat. Officerarne uppbjödo visst alla krafter att ordna truppen, men den var för mycket blandad af olika regementen, och under våra bemödanden att formera något helt växte immerfort fiendens skaror. Mycket befäl var bortskjutet, så att ganska få officerare syntes till, och manskapet så fullkomligt skingradt, uttröttadt och utan ammunition, att ingenting förmådde sätta det i kraftig verksamhet. Man hade alltför oförsiktigt förlitat sig på den vunna fördelen. Jag och en kamrat till, vi gjorde länge vårt bästa att med en liten hop af diverse korpser på det ifrigaste mota ryssarnes häftiga påträngande. Värst var, att soldaterna allmänt klagade öfver bristande ammunition. Och således måste vi slutligen vika, sedan vi, omringade på alla sidor, började frukta att blifva afskurna från resten

af armén, hvilken, att sluta efter skotten, drog sig tillbaka öfverallt. Vid allt detta understöddes vi manligen af några Savolax jägare, hvilkas sprak vi ej förstodo, men som ej behöfde vår uppmaning för att exempelvis uppmuntra de svenska soldaterna att sälja lifvet det dyraste man kunde, i det de icke underläto att låta hvarenda dristigt framträdande ryss bita i gräset. I sakta mak skredo vi tillbaka till Oravais och sökte nu att komma upp på landsvägen, hvilket äfven lyckades. Här råkade vi den återtågande kolonnen, om man så kan kalla ett sammelsurium af alla vapen, utan den ringaste ordning och utan anförare. Hade fienden varit mera ihärdig i sitt anfall, skulle vi tagit oss rätt illa ut. Lyckligtvis hade ryssarne fått så pass minnesbeta, att de gingo saktmodigt framåt, lämnande oss godt rådrum att hinna undan.

Utkomna ur skogen möttes vi af en ny linje utaf friska bataljoner ur reserven, uppmarscherande på ängen under skydd af artilleriet på bergshöjden. Den nya brigadchefen hade placerat sig midt på vägen för att kalla ihop sina vilsefördа. Han tillsade oss att gå upp till byn, den utsedda samlingspunkten för alla ur striden återkommande. Öfverlefvorna af bataljonen råkades på detta ställe — men i hvilket tillstånd! — Officerarne voro en löjtnant, adjutanten och jag; om morgonen, samma dag, hade vi likvisst varit 9 tillsammans! All underrättelse saknades om de felande. Af underofficerare och manskap fattades mera än hälften; men många hade aflägsnat sig för att hjälpa sårade kamrater och återkommo småningom. I alla fall funnos inte 300 man under gevär. Och alla voro vi samtligen tilltygade; våta, tillstänkta af dy, nersotade af krutrök, med genomskjutna kläder! Ganska få hade sluppit en eller annan skråma. På mig hade en kula gått genom hatten och en annan borttagit bygeln på mitt värjfäste.

Bakom byn rangerades alla ur elden återkommande trupper samt tillstaddes någon hvila, medan ny ammunition utdelades. Pluraliteten utgjordes af finnar, sedan reserven numera intagit deras plats. De kommenderades af öfver-

ste Cedergren, som red af och an på en röd skäck, på hvilken en kula upprifvit sidan, så att tarmarna pöste ut. — Verkligt imponerande är åsynen af en ur elden återvändande krigarskara med sina sotiga bajonetter, sina krutbesprängda mustascher, sina af fängkrutselden besudlade ansikten och den allvarsamma, barska blicken! Sådana voro här alla; därtill blodbestänkta på händer och remtyg till följe af det biträde de lämnat både vän och fiende! Men glädtighet och skämt återtogo snart sitt välde. Man pratade muntert om dagens skiften och om de mödor man redan öfverstått. Man beredde sig på nya, allt med en sorglös likgiltighet, liksom hade inga faror existerat.

På själfva landsvägen stodo långa rader af kopplade gevär. Rundt omkring, på vägen och uti dikena, sutto eller lågo soldater, hvilande på sina ränslar. Mellan dem stodo grupper af språkande. Trängseln var gränslös, ty utom ammunitionsvagnar och ridande, som färdades fram och åter, smögo tjogtals fångar, hvilka föstes tillhopa lik boskap på en åkertäppa bakom byn; och dessutom gingo eller buros i alla ögonblick blesserade för att embarkeras på skutor, ankrade vid hafsstranden. Läkarne hade full sysselsättning; i synnerhet var öfverfältläkaren Bjerkén särdeles verksam på den plats han intagit nära batteriet vid landsvägen, förbi hvilket alla måste passera och där öfning ingalunda fattades uti hans blodiga, fastän välgörande handtverk.

Emellertid fortgick striden ånyo med lika bitterhet som på morgonen och uti samma position, hvarur fienden icke var mäktig att delogera armén. Däremot blefvo anfallen mot vänstra flygeln allt mer och mer betänkliga. Alla våra disponibla trupper måste tåga åt det hållet för att arbeta emot den hotande öfverflyglingen. Vår bataljon delades i två detachement, hvaraf det ena, Lif- och Sahlbergs kompanien, under mitt befäl beordrades att ställa sig längst ut på vänstra flygeln, som nu utgjordes af 1:sta brigaden. Vi marscherade öfver de skogiga kullarna, bakom den linje Upplands och Helsinge regementena

formerade, och uppställde oss vid slutet af linjen i en stenig, med låg marskog beväxt terräng vid foten af ett berg. Brigadadjutanten gaf mig anvisning om stället, där vi placerades i nästan rät vinkel mot den öfriga linjen. Lifkompaniet ryckte ut på jägarkedja, Sahlbergs kompani förblef bakom det i sluten trupp. Själf vandrade jag emellan båda för att vaka öfver alltsammans, sedan numera intet annat befäl fanns kvar än en fanjunkare vid hvartdera kompaniet, men lyckligtvis bägge dugliga karlar. Ryssarne, som inte voro särdeles manstarka, blott några spridda trupper här och där, veko vid vårt anryckande, och gevärselden började genast. Deras egentliga styrka agerade till höger om oss, emot vår brigadlinje; men småningom drogo de sig allt mer emot min jägarkedja, så att de snart voro oss mångfaldigt öfverlägsna. Deras mål, att öfverflygla oss, fordrade kraftiga anfall på denna vår yttersta punkt, hvarför deras antal växte hvart ögonblick. Ändock fortfor vår väl underhållna eld att hålla dem på vederbörligt afstånd. Åtskilliga gånger voro de bra närgångna: de föllo med sådan fart och öfvermakt på jägarkedjan, att den kastades tillbaka på den slutna truppen, hvilken då med bajonetten måste rycka fram och återställa jämvikten. Men förvånande var ryssarnes vördnad för våra bajonetter. Så fort de fälldes, ryggade fienden hastigt tillbaka. Nekas kan icke heller, att det måtte vara bra hemskt, när en hel rad bajonetter kommer en så där burdus på lifvet, att man ser hvitögat på fienden och i hans ursinniga blickar läser den onda meningen.

I vild förbittring rasade striden ända till mörkningen. Skjutningen var ytterst häftig. Ingen ville ge vika; jägarkedjan slogs man mot man. Många af mina knektar föllo; på mig själf gick ännu en kula genom hatten, ofvanför hjässan. Och såsom jag förutsåg, att slutet skulle bli reträtt, var jag angelägen, att de sårade i tid fördes undan till Oravais; de minst skadade fingo transportera sådana, som inte kunde hjälpa sig själfva.

Lika liflig var musköterielden bakom oss vid brigadlinjen: den skakade luften och spridde en så tjock krut-

rök öfver rymden, att man ej kunde se tio alnar ifrån sig. Med denna linje hade vi för öfrigt ingen annan kommunikation (ehuru en Upplands bataljon stod tätt bakom oss) än besöket af de personer, som tillförde oss frisk ammunition.

Ju längre det led mot aftonen, dess äfventyrligare blef vår ställning. Gynnad af skymningen hade ryssarne letat sig fram bakom vår vänstra flygel och uppklättrat på berget bakom oss. Man kunde mot den ljusa himmelen skönja konturerna af människogestalter, hvilka dessutom belystes af den fladdrande elden ur gevären, hvarmed vi från höjden saluterades i ryggen. Vi voro nu nära att alldeles omringas och hade i skumrasket svårt att urskilja föremålen. Vi måste sikta efter fiendens skott, och som dessa nu mera lossades icke allenast framför, utan ock bakom oss, blefvo både jägarkedjan och den till dess sekurs uppställda slutna truppen lika häftigt invecklade i striden. Elden ur handgevären hade oafbrutet fortfarit till den grad, att de heta gevärspiporna näppeligen mera kunde omfattas. Och ändå intet hopp om aflösning! — Min ställning var rätt kinkig. Soldaterna mumlade halfhögt om fångenskap, och mina närmsta i befälet, de båda fanjunkarne, hade hvar efter annan gjort föreställning om nödvändigheten att tänka på reträtt. Ung och oförskräckt, ville jag emellertid alls icke låna örat åt dylika uppmaningar, och därtill kom min oerfarenhet, som alldeles inte ville fatta möjligheten af reträtt utan brigadchefens order. Sådant skulle synts mig vara ett oförlåtligt fel. Att mitt detachement skulle glömmas bort, var inte tänkbart; men så gick det likväl. Jag längtade efter tillstånd att afmarschera, men allt förgäfves. Slutligen hände sig, att den fanjunkare, som kommenderade jägarkedjan, blef, två steg ifrån mig och under vårt samtal, genomborrad af en kula — han sjönk till marken vid mina fötter, rosslingarna ur hans bröst trängde till mitt öra. Jag blef så betagen, att jag inte kunnat bli det värre, om jag själf skjutit karlen. Jag föreställde mig, att hans lif varit frälst utan min öfverdrifna envishet att

stå kvar för länge. Genast inkallades kedjan, och hela detachementet, väl slutet, sattes i marsch, medförande den svårt sårade fanjunkaren.*

Natten bredde redan sitt täcke öfver jorden och gynnade vår reträtt, så att vi osedda kommo förbi berget, vid hvars fot spridda ryssar anträffades, som tillfångatogos och instuckos bland soldaterna. Min plan var att repliera på brigaden, ehuru jag i min ungdomliga oerfarenhet fruktade för ansvaret att hafva lämnat min post. Huru stor var då icke min glada förvåning vid upptäckten, att brigaden redan var sin kos! Tio minuter förut hade jag likväl sett blixten af deras eld. — Nu gällde det att genom skogen söka sig fram till Oravais, hvarvid jag måste befara att råka fienden i min väg. Lyckligtvis voro ryssarne lika utmattade som vi, så att de gingo framåt med största varsamhet. Marschen påskyndades. På vinst och förlust vandrade vi i skogen och råkade så bra välja vägen, att vi gerad inträffade i Oravais kyrkoby. Denna besattes nu af finnarne, som skickade en patrull emot oss. Inne i byn mötte oss flere personer till häst, däribland general Adlercreutz själf, som, efter några obetydliga frågor, befallde mig skynda landsvägen fram efter armén.

Marschen fortgick hela natten. En ström af människor och hästar uppfyllde landsvägen. Mörkret var sådant, att man under beständiga knuffningar ej kunde igenkänna den knuffade. Men om synen här var öfverflödig, så blef örats organ dess bättre anlitadt. Hundrade ljud uppstego i natten; öfverallt jämrade sig sårade, hvar och en på sitt tungomål. Artillerister och trosskuskar hojtade åt sina tröttkörda kampar och utöste tjogtals svordomar hvar gång de körde fast, hvilket timade i alla ögonblick; hjul och vapen skramlade, soldaterna skrålade. Alla dignade af trötthet och hunger. Också jag hade ingenting förtärt sedan morgonen. En korpral bjöd mig ett par knallar med litet smör, och det var min enda måltid för hela dagen.

* Hans namn var Torngren. Han tillfrisknade och lefde sedan länge.

Gränslöst trött var jag därjämte, men däremot fanns ingen hjälp; promenaden måste ovillkorligen fortgå. Visst anställde jag ett litet försök att få hvila, i det jag kröp upp på en förbitågande trosskärra, körd af en karelsk jägare, som fåfängt ropade sitt „pois, pois!“ Jag låtsade ej begripa honom. Men åkningen aflägsnade mig från min trupp, så att jag snart måste klifva ned igen och fortsätta vandringen till fots. För öfrigt kände jag mig rätt nöjd och munter. Jag hade ändteligen fått vara med i en allvarlig strid — det så länge efterlängtade målet för mina önskningar!

Vid dagningen fick man omsider skåda sig omkring i svärmen af det smutsiga och blodsölade sällskapet och något samla sin trupp ur den orediga marschkolonnen. Vid Juutas, där Lappovägen stöter tillsammans med strandvägen, stodo de finnar, som den 13:de afslagit ryssarnes försök att tränga fram i arméns rygg. Det var deras kanonad vi hört under marschen till Oravais.

På morgonen den 15 anlände armén till Nykarleby, beläget $3^1/_2$ mil från Oravais. En allmän rastning påbjöds, och trupperna inkvarterades i staden, så långt utrymmet medgaf. Denna hvila var också af högsta behof, ty alla voro ytterst fatiguerade och på allt vis illa åtgångna. — Min första omsorg efter ankomsten till Nykarleby var att söka upp den andra halfvan af bataljonen samt därefter underrätta mig om kamraterna, hvilka till större delen anträffades liggande på halm i en liten kammare på gästgifvargården. Nu vankades frågor å ömse sidor. Mig hade man ansett dödskjuten. Fyra af kamraterna voro sårade, och majoren jämte den gamla kapten Svinhufvud så utfatiguerade, att de blifvit ordentligt sjuka. Efter kapten Schewen, som var illa blesserad i benet, fick jag befälet öfver 1:ste majorens kompani, detsamma, vid hvilket jag börjat min tjänstgöring. — Förlusten af manskap kunde ännu ej uppgifvas: många saknades, men man hoppades, att en stor del vilsekomna skulle åter inställa sig. Det visade sig sedermera, att bataljonen af underofficerare och manskap hade 92 man mindre än vid träffningens

början. Huru många af dem voro döda, kunde aldrig utrönas, emedan en stor del sarade togos om hand på fartyg för att transporteras till sjukhusen, hvilka voro så beskaffade, att man sällan återfick någon afpolleterad.

Under loppet af dagen besöktes vi af brigadchefen, som i de förbindligaste ordalag tackade mig för mitt envisa motstånd aftonen förut, hvarigenom brigadens vänstra flygel i det längsta bevarades från öfverflygling. Han tillade därjämte, att han ämnade föreslå mig till erhållande af tapperhetsmedaljen i guld. Jag däremot, som väntat snubbor, för det jag lämnat slagfältet utan order, stod helt förbluffad. Men så går det till! Man skär lagrar utan att ana det. Allt i den här världen är tur eller otur!

Sålunda ändades, efter 14 timmars blodigt fäktande, träffningen vid Oravais, den mest mördande, den längsta under hela finska kriget, och som också blifvit den sista, om inte den käcka general Döbeln dagen förut lyckats piska ryssarne ifrån Juutas, nära Nykarleby, dit de redan framträngt i arméns rygg. Hela vår effektiva styrka kunde kanske räknas till omkring 4,500 man af alla vapen, hvaraf tre fjärdedelar svenskar. Finnarne hade vid Oravais blott 4:de brigaden, utom några svaga bataljoner af de öfriga. General Adlercreutz kommenderade på stället i sin egenskap af arméns generaladjutant. Vår förlust var ganska stor: omkring 40 officerare och 1,200 man dödskjutna och sårade, men ganska få fångna. Ibland de blesserade räknades general Vegesach samt brigadcheferna öfverstarne Platen och Brändström. Om mängden af lossade skott under denna dag kunde slutas däraf, att hvar soldat tilldelades 2:ne gånger nya patroner, 60 hvarje gång, utom dem, som fyllde patronköket vid stridens början. Ingen trofé gick förlorad, hvarken kanon eller fana, icke en gång en trumma. Att ryssarne förlorade långt mer än vi, kan med säkerhet antagas, utan att därför behöfva tillgripa den vanliga taktiken i armérapporter, som alltid till det minsta tredubblar fientliga härens förlust. Men saken talar här för sig själf: ryssarnes deplo-

jering under vårt artilleris mördande eld, deras hela dagen fortsatta människoödande anfall mot vår vänstra flygel, oberäknadt träffningens öfriga skiften, borde åstadkomma en förlust i stor skala, hvilket äfven deras flera dagars overksamma kvarstående på slagfältet tycks bestyrka. Uppoffring af människolif ingår emellertid föga i ryssarnes beräkningar — de behöllo fältet; hvad kunde de önska mer? — Men man kan påstå, att äfven svenskarne vunno sitt ändamål, ty vi måste slåss vid Oravais för att uppehålla fienden, till dess våra förutskickade kamrater hunnit öppna oss den tillstängda vägen för vår reträtt norr ut. Och denna plan lyckades! — Med ära försvarade svenska mannamodet i denna blodiga kamp sitt urgamla rykte. Svenska soldaterna visade ett mod, en uthållighet, som i alla hänseenden berättigade dem att strida i bredd med de mera krigsvana finnarne. Endast gardet till häst hade nog brådtom att vända ryggen till under ryssarnes förföljande i skogen, där — man måste rättvisligen medgifva — terrängen var ofördelaktig för kavalleri, åtminstone för annat kavalleri än de mindre granna, men bättre i krutröken invigda karelska dragonerna, som under hela tiden åtföljde infanteriets rörelser utan att låta ryssarnes åsyn skrämma sig. Men höllo gardisterna mindre bra ut en corps, så måste dock några af deras detacherade utstå rätt hårda prof, de nämligen, hvilka såsom ordonnanser åtföljde general Vegesach, en man som inte skydde att se fienden i synen och sålunda utsatte sig för den häftiga elden. Nästan värst blottställdes den ordonnansen, som blifvit anbefalld att följa generalens son, en oförvägen, grönklädd pojke om 12 eller 13 år, som med barndomens oförståndiga liknöjdhet störtade sig i de ögonskenligaste faror, blott och bart förroskull.

Naturligtvis borde en så långvarig, så blodig drabbning framte skådespel af mångfaldigt ohyggliga variationer. Flera hundrade lik lågo på slagfältet, synnerligast i skogen, där ryska kolonnerna först uppmarscherade; äfven blesserade afvaktade här och där stunden till sin förlossning. Det gulnade gräset var på många ställen, i

ordets bokstafliga mening, dränkt i blod, och trasor af blodstänkta kläder eller linne lågo kringströdda öfver allt bland bitar af patronpapper, remtyg eller skräp af alla slag. Gärdesgårdarna hade försvunnit, träden voro sönderspillrade — ja, själfva marken bar vittne om den allmänna förödelsen genom den revolution kanonkulorna, och förnämligast karteschерna, i densamma astadkommit. — Hvad mänskligheten beträffar, lämnade den fullkomligt passande motstycken till de öfriga rysligheterna. Här ett par exempel. Vid bataljonens uppehåll för att passera an varseblef jag en Västmanlands soldat, liggande på åbrädden. Jag närmade mig och igenkände min förra uppassare vid 1:ste majorens kompani, på hvilken en kanonkula borttagit ena foten och slungat den långt från kroppen. På hjälp var föga att tänka; min gamla trotjänare blef väl bortburen, men dog af förblödning pa vägen till fältskären. — En af våra soldater träffades under vårt framstormande mot ryska batteriet af sista karteschskottet, så att hela hans kropp förvandlades till en enda, oformlig, blodig köttmassa. En annan ville ur ån upphämta en läskedryck och träffades af en kula, i det han lutade sig ned för att sänka sin kopparflaska, hvarpå han tumlade hufvudstupa i vattnet och försvann för alltid, sannolikt dödligt sårad. Efter anfallet mot fiendens center paträffades i skogen en framstupa liggande, blåklädd figur, den soldaterna, narrade af färgen, vände om för att se om han lefde. O jämmer! Tarmarna runno på marken ur den upprifna magen, och ändock andades mannen: det var en långskäggig kosack. — En illa sårad, halfdöd rysse hade den djärfheten att, där han låg i sitt blod, skicka ett skott efter oss, och blef därför ihjälklubbad med gevärskolfven, innan han kunde ryckas undan soldaternas förbittring. — Ett sådant massakrerande vid kallt blod skulle åses med fasa under lifvets vanliga, fredliga förrättningar; men här gjorde det föga intryck, åtminstone på mig, som ändå tror mig vara fullt ut så blödsint som någon annan. Hvaraf kom det? Månne af annat än vanan eller rättare förpliktelsen att bevittna horrörer? Ty dagens tilldra-

gelser voro verkligen af den rysliga beskaffenheten, att man slutligen inte skattade ett människolif mer än en myras. I en sinnesförfattning, då man utan betänkande offrar sitt eget lif, måste man lika ringa akta sin nästas. Likväl må ingen inbilla sig, att våra soldater i allmänhet ådagalade ett så barbariskt lynne. Tvärtom! Jag var denna dag vittne till flera hedrande än vanhedrande gärningar. Jag såg till exempel, huru sårade med tecken till det ömmaste deltagande och efter bästa förmåga understödde eller rent af buro andra sårade landsmän, till och med ryssar, som voro värre åtgångna, än att de själfva kunde hjälpa sig, till förbindningsstället. Den där grymma, djuriska vildheten varade blott så länge bajonetten vändes mot fienden; så fort det hette „hvila gevär!“ följde också synbarligen mänskligare känslor, och medlidandet intog öfverspänningens ställe. Soldaterna gingo så långt i fromhet, att de efter striden på sitt vis anställde betraktelser öfver sina blodiga mandater. Så hände, att en korpral af Lifkompaniet, utmärkt skicklig skytt och därför anförtrodd en eröfrad norsk jägarstudsare med rättighet att skjuta, när och på hvad sätt han ville, under nattmarschen från Oravais yttrade, att han önskade sig „icke ha synd för gårdagen“, såsom orden föllo; och tillspord, hvad han därmed menade, svarade han: „jag sköt i går 47 skott och bara två bommar“. — Således kände den gode mannen något slags samvetsskrupel öfver sina 45 träffare.

I två dagar fingo vi hvila ut i Nykarleby. Kvarter hade jag fått och en säng, hvilket då för tiden inte vankades alla dagar; men intet mat fanns, hvarken i kvarteret eller utom hus. Den konfusion, som följde krigshändelserna i spåren, mängden af hungriga magar och den lilla stadens klena resurser nekade stadsboarne att på behörigt sätt undfägna sina gäster. Också tog jag mitt parti: jag åt litet och hvilade dess mer; likaså kamraterna och manskapet; vi rastade i ordets fulla bemärkelse. Ingenting var för öfrigt att skåda, ty Nykarleby är inte något märkvärdigt ställe: låga, rödmålade trähus med torftak, på sin

höjd ett eller annat tegeltak, illa stenlagda gator och ett irreguljärt, skräpigt torg — se där hela härligheten! Det förhåller sig så, att, har man sett en svensk småstad, man kan i andanom föreställa sig alltsammans.

På gästgifvargården var en allmän samlingsplats för alla, som ville se om de sina. En mängd blesserade officerare hade blifvit ditförda för att sedermera transporteras vidare. Ibland främlingar, som första dagen också församlades dit, ehuru de måste nöja sig med gården till kvarter, voro alla under gårdagen fångna ryssar. Jag roade mig med att närmare betrakta dessa lydiga instrument för våld och despotism. Såsom soldater äro de ypperliga; lättfödda och lättfotade synas de skapade just för krigsyrkets mödor, hvaruti svält och fatiguer kunna räknas till hufvudingredienserna. I allmänhet af smal och smärt växt tycktes de inte tillhöra något särdeles kraftfullt släkte. Smutsbruna, magra fysionomier — många med svarta, aflånga kinesögon — platta näsor och starkt utstående kindknotor antydde deras asiatiska ursprung. Lukten af den olja, de använda för sina remtyg, var så genomgripande, fast ej vidrig, att den uppfyllde atmosfären i deras grannskap. Ehuru orena och snuskiga så väl på den synliga delen af kroppen som på kläderna, kunde deras dräkt ändå sägas vara docklik: de trånga, gröna frackarna slöto så tätt till, att de liksom voro fastväxta vid kroppen och gåfvo dem ett nätt och prydligt utseende. Små, låga mössor af hattfilt, från flinten nerstupande öfver pannan, lämnade den genom ett nära afklippt hår nästan kala nacken till solhettans disposition. Många sutto på marken med korslagda ben på orientaliskt vis. Någon nedslagenhet förspordes alldeles icke; de tycktes bära fångenskapens missöde med största likgiltighet; och bara dem unnades hvila jämte något att äta, så önskade de ingenting bättre. Sådan är trälen! De fysiska behofvens tillfredsställande är hans enda lefnadsmål.

En sällsam omständighet var den, att jag dessa dagar befann mig alldeles lomhörd, sannolikt af det långa, oer-

hörda skjutandet, som förryckt mina stackars örhinnor. Slogs en dörr häftigt till, strax tyckte jag mig höra ett kanonskott. Det minsta buller pinade jämmerligt hörselorganen.

Den 17 september bröt armén upp från Nykarleby. Marschen skedde brigadvis, så att jag inte vet, hvilka trupper deltogo i tåget; men som jag i staden sett soldater af det vidtfrejdade och bland finnarne företrädesvis utmärkta Björneborgs regementet, så förmodar jag, att äfven 2:dra finska brigaden stött till de öfriga. — Vår bataljon var nu ganska medtagen. En löjtnant (baron Falkenberg) förde befälet, och utom honom voro vi blott 2 officerare; spel och manskap uppgingo tillsammans till inte fullt 300 man, sedan alla sjuka och blesserade blifvit afpolletterade till sjukhuset. Ingen fientlighet förspordes under marschen, som därföre gick ordentligt och stilla, utan annat uppehåll än de vanliga rastningarna och ett par timmars väntan, medan trosskolonnen passerade. Och det var en reputerlig tross man bestod sig vid finska armén. Oberäknadt de vanliga ammunitions-, proviant- och sjukvagnarna, medförde befälet stora skaror vagnar och kärror, tungt lastade med allt, hvad dessa stackars husvilla i en hast kunnat frälsa från hemorten. Också framtedde deras packvagnar det befängdaste sammelsurium af husgeråd; till och med en mängd pirrögda tärnor, mer och mindre fagra, följde med i släptåg såsom hushållerskor eller kanske i någon ljufvare befattning; ty finska soldaterna förstodo att försötma hvilostunderna efter fejd och vedermödor. — Åt hvar och en officer bestods en hästration i kontant mot förbindelse att själf ombesörja fortskaffandet af sin tross.

Vid vägskillnaden till Jakobstad, som den dagen passerades, förnummo vi, att vårt regementes 2:dra bataljon efter en lång och vidunderlig sjöfärd anländt till samma stad, men icke hunnit debarkera innan arméns reträtt utan måst söka en ännu nordligare hamn, hvarför ock denna bataljon icke kunde användas vid armén förrän på sena hösten.

På eftermiddagen fingo vi kvarter i Essevö by bakom ån af samma namn, där förposterna gjort halt. En enda bondkoja var tillräcklig att rymma officerarne af vår och en af Upplands bataljoner, som nu ett par veckor bortåt beständigt följdes åt i kvarter. Manskapet inrymdes på logar och i andra uthus. Trångt var väl öfverallt; men vi bodde åtminstone under tak. Och som bönderna hellre sålde sina får till oss än lämnade dem för intet till ryssarne, kunde vi därjämte ganska ordentligt anrätta våra måltider.

Länge åtnjöto vi dock ej inkvarteringens lugn. Redan den 18 voro ryssarne i våra spår. De anföllo förposterna framför Essevö å med en sådan brådska, att dessa, för svaga att emotstå puffen, måste lämna sin ställning och småningom repliera på hufvudkorpsen. 1:sta svenska brigaden beordrades rycka fram. Orderna härom gjorde intrång i vår middagslur, hvarur vi väcktes af de skrällande trummornas kallelse till vapen. Dagen var vacker och lugn, förhärligad af en varm septembersol. Marschen riktades ned till ån, dit terrängen sakta sluttade, beväxt med ung björkskog, inneslutande landsvägen å ömse sidor. Söder om ån bröts vägen i nästan rät vinkel, följde stranden till höger genom ängar och försvann i en hög tallskog, hvilken lik en ram infattade en rätt täck tafla, lifvad af en talrik människoskara. Fältvakten var redan ankommen till bron, som sammanband stränderna och på vår sida försvarades af flera fältverk samt en väldig mängd finska trupper. Till höger om landsvägen, på en liten kulle ett stycke från stranden, var uppkastadt ett batteri för 2 kanoner af finska artilleriet. Bakom samma kulle formerade vår brigad sin linje med en till buskarna vid åbrädden framskickad jägarkedja, som således stod parallell med landsvägen på fientliga eller andra sidan om ån. 1:ste majorens kompani (under mitt befäl) beordrades till kanonbetäckning för de 2 pjeserna, kommenderade af en gammal, rödbrusig artillerilöjtnant, med en grön, omilitärisk mössa vårdslöst hängande öfver ena örat. Han var en rättfram, tokrolig

krigsbusse, den där löjtnanten, som tjänt sig upp från underofficer, och som redan i den graden förvärfvat sig Svensksunds silfvermedaljen en collier. Han prisade svenska truppernas käcka uppförande i slaget vid Oravais och föreslog att göra närmare bekantskap vid ett glas vin, hvilket genast framskaffades ur hans nära intill stående trosskärra.

På fientliga sidan om ån stodo de svenska förposterna i en halfcirkel framom bron, mellan tufvorna på ängen. I tallskogen långt bort hördes trumslag, som bebådade en kolonns anryckande; och det dröjde icke länge, förrän ryssar, framsmygande i den hukade ställning deras jägare plägade iakttaga, började sprida sig öfver ängen. Elden öppnades mellan dem och våra förposter, som likväl drogo sig öfver till fältvakten för att gemensamt med dem förfoga sig öfver bron och antända densamma. Strax därpå blef en tjock, fientlig truppmassa synlig på landsvägen uppe i skogen. Den avancerade mot slätten och stormade utom kanonhåll, bakom sina tiraljörer, hvilka långsamt skredo fram till åbrädden. Nu började äfven vår brigads jägare sin plottrande eld öfver vattnet. Bron stod redan i ljusan låga, röken hvirflade upp i hög sky, och lågorna fräste; men icke förty sökte ryska jägare bana sig väg däröfver, medan andra deras kamrater lifligt besvarade de våras häftiga skjutande. Kulorna hveno öfver oss, så högt likväl, att de ej voro farliga. Vi roade oss att från vår lilla kulles spets öfverskåda dalen och sågo huru ryssarne kröpo på magen för att komma in i buskarna vid åbrädden. Flere officerare i gröna syrtuter och röda kragar visade sig ibland dem, några till häst. Deras kolonn kom allt närmare och närmare på landsvägen. Med ögonen fästade på denna kolonn och luntan öfver fänghålet stodo våra artillerister likt katten lurande på råttan, färdiga att tända på, och väntade blott sin officers betydelsefulla „fyr“ för att slunga döden i ryssarnes leder. Ändteligen gaf han tecknet; elden blixtrade ur kanonerna, eko upprepade skotten, och när röken skingrat sig, syntes ingen kolonn till: den hade kastat sig omkull. Vi sågo

hela landsvägen garnerad med hufvudbonader och bajonettspetsar. Vid bron började äfven kanonernas dånande buller, och likaså på ryska sidan framfördes artilleripjeser, så att inom några minuter var kanonelden rätt skarp. Det blef på en lång stund ganska allvarsamt omkring den lilla kullen. Och under allt detta stod vår artillerilöjtnant orörlig, dirigerade sina pjesers eld med orubblig köld, fastän fiendens kulor upprefvo jorden i batteriets bröstvärn och strödde den öfver oss allesammans. Vi, som utgjorde kanonbetäckningen, lågo stilla på gräset i sluttningen bakom batteriet och hade ingenting annat att göra än helt simpelt åskåda den förstörelse, kanonkulorna anställde både i marken och bland de gulnade björkbuskarna. Annars var träffningen tämligen skarp omkring bron, där den rasade i vildt tumult. Å ömse sidor syntes man bra envis. Svenskarne ville hålla sig kvar i sin position, ryssarne förjaga dem därifrån. Skjutningen gjorde dock vida mindre skada, än man bort vänta af det åsklika skrålet. Jägarne, som egentligen underhöllo den, hade svårt att träffa hvarann i deras liggande ställning. Artilleriet, i synnerhet talrikt vid bron, intonerade emellanåt rätt flitigt, till ringa båtnad för ryssarnes flera gånger itererade försök att framtränga i massa mot broruinerna. Kanondundret upphörde likväl snart nog, skymningen kom emellan; men jägarelden höll länge uti. Ju mer det mörknade, dess härligare blef skådespelet omkring oss. Man skulle här fått ämne till ett grant eldskensstycke, i effekten af det rödbruna, skimrande ljuset från den ännu brinnande bron, som i kapp med de snabbt öfvergående blixtarne ur handgevären spridde sin glans öfver både människofigurer och hela den omgifvande naturen. Det var i sanning en skön tafla!

Längre fram på kvällen afstannade all skjutning. Fienden, uppgifvande förslaget att forcera oss i fronten, drog sig inåt skogen. Man uppsköt fortsättningen till morgondagen. Svenska bataljonerna kvarstannade i närheten af ån, likväl något tillbakadragna. Bivuaker upprättades, gevären kopplades, och tapto genljöd genom

hela dalen. Eldar uppflammade inom några minuter öfverallt i buskarna, omringade af officerare och soldater, språkande om dagens företeelser. Hvar och en beredde sitt nattläger så godt han kunde, och det dröjde inte länge, förrän dalen, nyss så bullersam, var försänkt i djupaste tystnad, endast afbruten af vakteldarnas sprakande och skiltvakternas anrop.

I första dagningen den 17 voro alla på benen. Toiletten är inte tidsödande i bivuaklifvet och består mestadels i att afskaka halmbyskje eller mossa från kläderna — allt efter hvilobäddens olika beskaffenhet. Ett rykte utspriddes, att fienden om natten turnerat oss förmedelst passagen af ett vad, en mil ofvanför Essevö bro. Finnar affärdades åt det hållet för att bjuda de öfverkomna spetsen. Men som trossen bittida på morgonen bortsändes, var lätt att uträkna, huru föga allvar man hade i sinnet med försvaret af Essevö bro.

En del af morgonen förflöt utan uppträde. Inga förberedelser till anfallets förnyande förspordes. Mellan träden i tallskogen på andra sidan ån uppstego rökpelare från ryska bivuakerna, och deras vedetter promenerade af och an i skogsbrynet. Vi kunde således i all makligh et sköta om våra hushållsbestyr, förnämligast i och för frukosten — en måltid, som alltid eger sina behag och hvarmed man i bivuak måste finna sig synnerligen belåten, emedan man sällan kan vara förvissad att få middag, åtminstone inte annorlunda än på stående fot.

Gevärssalfvor i öster ljödo snart i våra öron. Därigenom bekräftades berättelsen om ryssarnes öfvergång vid det omtalade vadet. Man afvaktade nu utgången af den för hand varande kampen, hvilken skulle afgöra herraväldet vid Essevö å. Och i förhoppning att förnimma hvad slags planer förehades, besökte vi litet emellanåt de framför stående krigskamraterna och kullen, där artilleriet ännu kvarstod, hvarifrån man hade obehindrad utsikt öfver hela landsträckan. Men ingenting förspordes, allt förblef lugnt och stilla. — Ett icke obetydligt parti fångar lunkade förbi under eskort af gulbebyxade öster-

bottningar, som förtäljde, att fångarna blifvit afskurna vid fiendens återtåg öfver vadet. Men just som denna segertidning afhandlades, anlände en adjutant att afhämta en bataljon af 2:dra svenska brigaden till succurs. Af skjutningen, som närmade sig, kunde också slutas, att framgången var klen på svenskarnes sida. Det dröjde inte heller länge, innan trumslagen i skogen midt emot gåfvo anledning att ana ryssarnes rörelser äfven från det hållet. Man kunde således vänta sig att snart bli indragen i leken, och våra knektar undersökte redan sina gevärslås och sina ammunitionsförråd. Men den dagen anlitades vi icke; vi fingo afmarschera mot norden, i riktning mot Gamlakarleby.

Dagens vandring var föga anmärkningsvärd. Länge hördes gevärselden bakom oss jämte ett och annat kanonskott; men i vår kolonn var allt fredligt. Brådtom hade man inte heller: vi gingo 2 mil, hvarunder ofta rastades. Vid en sådan rast framfördes till brigadchefen en nyss fångad kosack. På nära håll hade jag aldrig skärskådat det slags folket och försummade således inte tillfället att tillfredsställa nyfikenheten. Han hade slagits förtvifladt men måst ge sig, sedan hästen blifvit skjuten. Nu syntes han nedslagen och förbryllad. Hans ansikte var fullkomligt ludet — med undantag af ögon, nästippen och ett par tjocka, röda läppar — långt tofvigt hår under en liten låg klädesmössa, fladdrande omkring axlarna; den platta, breda näsan förrådde asiatisk härkomst och förhöjde ingalunda skönheten. Utan något militäriskt i klädseln, som liknade våra sjömäns, utmärkte sig karlen egentligen med sina silfversmidda remtyg och dyrbara, damascherade pistoler, hvilka man likväl fråntagit honom.

Vårt nattläger vankades i en gård af Kronoby kyrkby, där officerarne på öfligt sätt inträngdes i en enda stuga och manskapet i andra kyffen. Reträtten fortsattes morgonen därpå utan ringaste krigshändelse. Marschen var ganska ledsam och enformig genom en vild skogsmark och under ett fint duggregn, som trängde genom kläderna. På eftermiddagen inkvarterades batal-

jonen i Storby, en fjärdingsväg från Gamlakarleby, och följande dagen gingo vi vidare utan att komma till staden. Vid bron öfver Kauko ström voro fältverk redan uppförda, hvilket åter förebådade tillämnad blodsutgjutelse. Vi tågade förbi till våra utsedda kvarter i gården, tillhörande Järvi by.

Nu förgingo ånyo några dagar i stillhet och ro. Bataljonens personal ökades genom ankomsten af vår gamle major och kapten Svinhufvud, hvilka åter tillfrisknat, likaledes genom musikdirektören, en bildad man och utmärkt artist, kommande direkte från Sverige, och som förmedelst de vackra toner, han lockade ur sin klarinett, förkortade mången aftonstund i vår lilla, förtroliga krets.

Den 25 ramlade åter larmtrummorna vid kvarteret. Trupperna ryckte ut; ett oangenämt och ruskigt väder. Regnet smattrade på hattkullarna, och häftiga väderilar upprörde luften. Vi stodo några timmar under gevär för att åhöra en rask gevärseld i öster, men fingo hemgå, så fort densamma vid mörkningen upphörde. Ryssarne hade anfallit vid Kelviå men fått stryk af där posterande finnar. Detta försök stod i samband med deras turneringsplaner, hvarigenom de så ofta nödgade svenska trupperna att förändra ställning, det vill säga att gå tillbaka. Så hade det likväl ej bort vara, ty i ett land som Finland, så kuperadt, så genomskuret af rinnande vatten, hade defensiven icke bort vara svår att effektuera; och mig åtminstone synes, som armén mycket längre kunnat bibehålla sig på en för detta operationssätt så fördelaktig terräng. Nu spilldes ständigt blod utan motsvarande resultat. Efter några dagars motstånd invid den ström, man försvarade, lämnades positionen vid fiendens flankturneringar, i stället att med samlad styrka kasta sig öfver de merendels svaga detachement, som öppnade vattenpassagen för den fientliga hären. Sant är väl, att de dagliga striderna medtogo folk, och att således armén blef för svag att bjuda fienden spetsen på alla punkter. Men daglig reträtt försvagar den moraliska kraften hos en här;

också märktes redan dess bedröfliga inflytande på finska soldaterna. Alltid villiga att slåss började de likväl visa benägenhet för desertering, längtande efter hembygden, hvarifrån hvart steg åt norden aflägsnade dem; och vid sådana omständigheter var ej underligt, om de påminde sig ryssarnes löfte, att sadana soldater, som lämnade svenska lederna, skulle få behålla sina boställstorp.

Den 26 var turen hos 1:sta svenska brigaden att besätta förposterna vid Kauko bro. De kommenderade bataljonerna samlades nere vid bron eller, rättare, ruinerna efter bron, som blifvit upprifven vid reträtten, för att medelst strömmen sätta en bastantare gräns mellan fienden och oss. Vår eller norra stranden dominerade den södra genom en rad af kullar och berg, som sänkte sig sakta mot vattnet, hvars närmsta omgifning bestod af ängar och gärden, sträckande sig österut inåt landet. En gård nära stranden till höger om broskelettet var utsedd till förposternas högkvarter, hvarföre också alla husen redan hunnit genomskjutas från ryssarnes batterier på andra sidan strömmen, så att de blifvit fullkomligt genomskinliga. Fältverken tvärs öfver landsvägen invid bron voro fullsatta med artilleri och folk. Midtemot dessa syntes ett ryskt batteri, så oförsynt konstrueradt, att ingen på svenska sidan kunde komma utföre den långsluttande backen ned till vattnet utan att hälsas af dess kanoner, hvilka visserligen vid dylika tillfällen ådrogo sig eftertrycklig näpst från de våra; men sådant gjorde icke dess mindre promenaden utföre ganska betänklig. — Vid framkomsten beordrades vår bataljon intaga förposterna till vänster om vägen och en Upplands bataljon att stanna i retranchementen och bondgården. Anlända till backens öfre klint, gjordes en kort halt, hvarefter vi med något raskare takt begåfvo oss utföre. Genast blixtrade det ur ryska kanonbatteriet, och en kula dansade fram öfver våra hufvuden. Härpå följde ett par kanonkulor till, hvaraf dånet rullade lik åskan mellan bergen. Det kompani, jag kommenderade, hade queun i kolonnen och stod i detta ögonblick just i begrepp att vandra backen

utföre, då vi allesammans öfverhöljdes af sand och grus, uppkastadt af kanonkulorna. Vi sluppo likväl helskinnadt undan liksom resten af vår bataljon. Upplänningarne däremot, som följde oss i hamn och häl, fingo ett par man dödskjutna. Äfventyrligast föll det sig, sedan vi afvikit från vägen nere på en äng, sträckande sig längs strömmen, och där vi måste vandra man efter man öfver smala stockar, utlagda såsom spång i kärret. Där antastades vår flank af de infama kanonkulorna, dock lyckligtvis utan annan verkan än att med dy och ler fullstänka våra figurer och förmå oss vara litet mer snabbfotade än vanligt. — Af alla krigets faror ges ingen jämförlig med hvad man kallar „kläda skott“. Att liksom ett villebråd under jakten vara skottaflan för fiendens konstfärdighet i målskjutning är både hemskt och lämnar ett intryck af häpnad, som sannerligen pröfvar en bra karls beslutsamhet. Det vore inte det ringaste svårt att falla i en öppen strid, ansikte mot ansikte med fienden; men att så där bli skjuten i språnget synes mig rätt beklagligt och alldeles inte ärofullt. Jag har också sett mången behjärtad krigare ganska tvehågsen för ett dylikt gatulopp. — Men för att nu återkomma till vårt, så aflopp det utan allt slags manspillan. Vi togo hvilstationer bakom diverse hölador på ängen och anlände friska och helbrägda till en björkhage utom skotthåll för ryska kanonerna. Där aflöstes en bataljon nylänningar, som likväl inte afmarscherade förrän dagen efteråt. Dessa herrar voro rikligen utrustade med lifsens förnödenheter både för bord och säng. Det kompani, jag aflöste, kommenderades af en ung officer, som i sin provisionella riskoja lefde såsom en furste, medförande på förposterna en liten knubbig finska, som följde honom i nöd och lust, och som trippade beställsamt omkring den ambulanta kökselden, på det hennes beskyddare riktigt skulle få smörja kråset. Det förstås, att jag blef gäst i hushållet och därvid befann mig öfvermåttan väl. Sedan sejouren på Bennvik hade icke vankats en så fet supé. Men beklagligtvis fick jag blott till nästa morgon vederkvickas i så godt lag.

Två dagar förflöto under god öfning i förposttjänsten, likväl endast på exercismanér, ty inte den ringaste krigiska osämja afhördes. Vi sågo väl ryska patruller och vedetter på andra sidan strömmen; men om ryssarne spjärnat emot vår ankomst till förposterna, så hade de nu blifvit alltför spaka och fogliga. Intet skott lossades, inte en gång då våra soldater gingo ned till strömmen för att hämta vatten, någonting som vanligen föranledde skottväxling. Att underhandlingar om stillestånd förehades emellan de krigande härarna bidrog törhända mycket till den ömsesidiga fördragsamheten. Vi fingo nys om denna negociation både genom den ovanliga kommunikationen mellan arméns högre befäl och genom en kamrats användande såsom parlamentär, hvarunder han tvenne gånger besökte öfverste Kulneff, ryska förposternas chef, och därifrån medförde nyheten om vapenhvilan.

Bataljonen blef den 28 aflöst af helsingar och återgick till sina förra kvarter i Järvi, hvarest det i Lohteå den 29 afslutade stilleståndet kungjordes. Enligt detsamma skulle svenska trupperna taga sin ställning vid Himango, med förposterna längs den älf, som rinner ur sjön Lesti och utfaller vid Kannus by. Demarkationslinjen skulle vidare gå från nämnda sjö längs gränsen af Vasa län rakt öfver till Idensalmi kyrka i Savolax. Ett neutralt område borde finnas mellan båda härarna. Stilleståndet kom svenska armén rätt väl till pass; den behöfde hämta sig efter september månads heta strider och däraf härrörande fatiguer; men för ryssarne syntes det utan någon förmån. De uppehöllos i sin påbörjade framgång vid en årstid, då fälttåget ännu med all fart kunde utföras; och om man på svenska sidan begagnat tiden att tillsända finska armén den så länge väntade, så länge erforderliga förstärkningen af nödiga trupper och krigsmateriel, så hade utgången ännu kunnat bli ganska tvifvelaktig. Till ryssarnes lycka följde man i den höga svenska administrationen blott den regeln att lefva för dagen, och man gaf framtiden helt och hållet på båten.

Stilleståndet var nu emellertid ingånget. En disloka-

tionslista allmängjordes. Svenska fördelningen förlades på förposterna. Vår bataljons kantoneringskvarter anvisades uti Välikannus by, belägen inom Ylikannus kapellförsamling af Lohteå socken. Uppbrottet till de nya kvarteren skedde den 1 oktober, och ankomsten skedde dagen därpå efter en ledsam och trög 5 mils marsch, första dagen i regn och snöslask, som gjorde de dåliga vägarna än dåligare, och den andra vid genomträngande nordlig blåst och på frusen, knagglig, tunt snöklädd mark, sådan den visar sig vid vinterns första inträde.

Vid nattkvarteret i Lohteå hände oss helt oförmodadt att få höra svenska språket i allmogens mun. Man råkar stundom vissa trakter i Finland, synnerligen i närheten af kusten, där landets språk icke är gängse och, hvad värre är, icke ens förstås af innevånarne, som, tilläfventyrs härstammande från svenska kolonister, flera generationer igenom bibehållit sitt modersmål. När härtill kom några täcka, glada och vänliga flickor, som småleende och fryntligt emottogo de inkvarterade, så är lätt begripligt, huru väl man borde trifvas där i huset, ändock att trakteringen inte var öfverdrifven. Men sådant var nu mera vanligt i de finska bondgårdarna i anseende till mängden af hungriga, som öfversvämmade landet och ganska geschwindt uppslukade matförråden. — Långvarig blef emellertid inte glädjen att kunna samtala med värdfolket; den räckte netto från aftonen till morgonen, hvarunder sömnen egde företrädesanspråk på tiden, så att högst ringa återstod för konversation. Långt hellre hade vi sett, om svenska språket varit det ställets tungomål, där vi borde tillbringa stilleståndstiden; men så väl var det tyvärr icke! Där voro innevånarne rama finnar, så till språk som lynne; och vi måste skatta oss lyckliga att råka på en bonde, så pass mäktig svenskan, att han kunde öfverantvardas förtroendeposten att blifva vår tolk.

Välikannus var en stor, åtminstone vidt utsträckt by, ty den räckte en hel fjärdingsväg. Förhållandet med finska byarna är sådant, att de alls inte likna våra. Merendels belägna vid de många vattendragen, som i alla rikt-

ningar genomskära landet, intaga de ej sällan en half kvadratmils rymd, hvarest hemmanen ligga på spridda afstånd här och där, fullkomligt enstaka och afskilda från hvarandra; ja, de hafva till och med särskilda namn, ehuru alla tillsammans utgöra en gemensam by, som har egen kyrka eller kapell; ty finska socknarna äro så vidsträckta, att de gå hela 9 till 10 mil inåt landet, längs älfvarna, och ega utom moderkyrkan 4 till 5 kapell. Så visade sig åtminstone förhållandet i Österbotten, det enda finska landskap jag besökt.

Uti gården, dit majorens kompani förlades, funnos blott två stugor, knappast tillräckliga att inrymma manskapet. Jag kunde således inte härbärgeras utan måste inflyttas i närmaste gård, bebodd af Bergs kompani, kommenderadt af löjtnant b:n F., med hvilken jag blef kvarteringskamrat i ett otapetseradt, så litet boningsrum, att afståndet mellan våra sängar utgjorde netto fönstrets bredd, hvilket, försedt med små dunkla rutor, spridde en svag dager i rummet; synnerligast var den innersta delen beständigt insvept i skymningens skuggor. Fönstret låg åt ett instängdt gårdsrum, med utsikt åt torftaket på värdfolkets midt emot belägna mat- eller spannmålsbod, mot hvars vägg en slipsten hvilade, och nära därinvid gapade den mörka ingången till ett vagnslider, fullproppadt med gamla kärror och åkerredskap. Allt bar ett vanvårdadt, dystert utseende; till och med gräset på gården gömdes under multnade spånor och halm. Rummets möblering var också högst sparsam: två skrala sängar, ett par trästolar och ett murket bord — se där hela härligheten! Dessa persedlars äfvensom själfva rummets snuskiga tillstånd påkallade dessutom en general rengöring, innan man vågade taga alltsammans i besittning. Men sedan vi någorlunda lyckats uppstäda det lilla, låga och af en smal, sotig spisel uppvärmda kyffet, som hette vårt rum, sågo vi därstädes de tre veckorna af stilleståndstiden ganska hastigt förflyga, hvarunder vi bodde trångt och utan allsköns bekvämlighet, det förstås, men åtminstone tröttnade aldrig vänskap och innerlig hjärtlighet att förljufva kam-

ratlifvet, så att man under muntert skämt lärde sig visligen umbära, hvad omöjligen kunde anskaffas, äfven af sådana husgerådsartiklar, som i det modestaste lefnadssätt höra till lifvets alldagliga behof, men det oaktadt måste anses såsom idel lyx i dessa usla bondresidens. Vi voro också ganska väl till mods och nästan barnsligt förnöjda öfver hvarje obetydligt husgeråd, som kunde anskaffas till ringaste minskning i den allrådande bristen. Fältlifvet med sina faror och försakelser har det med sig, att det slutligen blir en vana att låta världen ha sin gång, så att man tar den goda tiden med glädje och den onda utan knot. — Det var likväl icke nog med omsorgen för bostaden; äfven på anskaffning af ätvaror måste man vara betänkt, ty i kvarteren funnos föga eller intet, så att till och med brödbakning måste ombesörjas. Med ett ord, för att lefva blef man tvungen handlägga de minsta detaljer i hushållsvägen. Midt öfver farstun var en större stuga, bebodd af värdfolket jämte 15 våra soldater. Dit förlades vårt kökshögkvarter under ledning af en städse flottig krigsbuss, som regerade enväldigt i köksspiseln under dagliga bemödanden att på det smakligaste tillaga sina fårkotletter och sin fårbuljong. Sällan varierade rätterna. Men med god aptit till bundsförvant kunde vi säga oss göra goda måltider. Ja, vi kommo ända därhän, att tätt och ofta och så långt utrymmet medgaf kunna se små kotterier af kamrater vid middagsbordet, hvarvid dock bristande knifvar och skedar ålade gästerna förbindelsen att föra sådana med sig och på köpet hålla till godo att nyttja samma glas på flera man hand. Det förstås, att vi i vår ordning undfägnades vid lika gästfria, men också, hvad bordsservisens tillhörigheter angick, lika torftigt utstyrda bord hos kamraterna. Allt tillgick på verkligt fältmanér: man höll sig till fatens innehåll utan att vara särdeles nogräknad i serveringen; och som hufvudändamålet vanns, att lefva lustigt med glada vänner, så föll det ingen in att fästa sig vid sådana småsaker som bristande duktyg eller tallrikar. För dessa senare hade man i alla fall hittat på ett oskattbart surrogat i ett slags

prydliga och verkligt elegant lackerade träskålar, som såldes öfverallt i orten. Med ett ord, man slog sig bra nog ut och hade alltid roligt vid dessa små festiviteter, där visserligen kräsligheter uteblefvo men aldrig sång, löje och munterhet, hvilken därjämte exciterades af god tillgång på drickbart vin. — Närmast vårt kvarter hade majoren sitt. Han var således vår närmaste granne, och fastän subordinationen noga uppdrog gränslinjen mellan honom och oss, så måste dock den militära etiketten något stå tillbaka för behaget att passera tiden angenämare. Gubben var dessutom en sällskaplig hedersman af gammalt skrot och korn, som gärna trifdes i ungdomens sällskap med glaset i hand och ingalunda försmådde våra små gästabud. En bland oss, som allrabäst vetat arrangera sin hofhållning, var regementskvartermästaren, som lyckats associera en finsk flicka med sitt hushallsbestyr och därigenom hade stora fördelar framför oss andra, både i anseende till hennes förmåga att kommunicera sig med landtfolket och hennes köns större fallenhet för kokkonsten.

Vår förtroliga krets i kantoneringskvarteren ökades genom 2:dra bataljonen, som ändteligen förenades med armén vid stilleståndets början. Länge hade den flackat omkring på hafvet med den beständiga otur att löpa in i hamn, just som ryssarne voro på vippen att besätta densamma, hvilken omständighet jagade bataljonen hufvudstupa ut igen på det våta elementet. Elaka tungor ville lägga sölet på bataljonschefens skuldror under förutsättande, att han ogärna gaf sig in i så beskaffade lekar, som förehades vid finska armén. Må därmed vara hur som helst, visst är dock att manskapet fick umgälla den långsamma sjöfärden med fullt ut så stora förluster genom sjukdomar som vårt manskaps förluster mot fienden. — Det kärkomnaste vid mötet med 2:dra bataljonen var emellertid anträffandet af den nya, grå munderingen, hvilken åtföljt densamma i släptåg, efter att förut ha rest världen omkring, och nu med fröjd emottogs af de våra, som just i nödens stund fingo utbyta sina gamla, trasiga

paltor mot goda och varma kläder, så mycket mer efterlängtade, som vinterfälttåget redan visade sig i perspektiv. Munderingsjackorna voro grå med blå kragar, uppslag och uppveck på skörten, samt pantalongerna också grå, snäfva och åtsittande, jämte svarta halfdamasker, gående upp på halfva benet liksom stöflar. Det kuriösaste af hela dräkten var likväl de så kallade regementsmärkena, ehuru dessa ej anlades förrän följande året vid hemkomsten. De bestodo i små, runda, målade träbrickor af olika färger, till skillnad regementena emellan, och fästades framtill på hatten, strax ofvanför messingskordongen. Västmanlands regementes färger voro blått, hvitt och rödt.

På sätt jag redan nämnt lopp tiden med hastig fart. Vi exercerade en stund och hvilade resten af dagarna, merendels i mycken enformighet. Någon egentlig sysselsättning gafs inte utöfver hvad tjänsten tillhörde; böcker saknades totalt och saknades ej heller af de fleste bland kamraterna, som voro gräsligen bekajade med benägenhet för kort, ett studium som ganska nitiskt bedrefs från morgon till kvällen. Promenaderna voro inte heller lockande, emedan de första dagarnes torra och vinterlika väderlek måst ge vika för den omilda, kulna hösten med sitt appendix af regn, blåst och bristande solsken. Ute stötte man på djup smuts eller vattenpussar; det var klokare att sitta kvar vid spiselbrasan. Inga herrgårdar funnos i nejden, så att sällskapslifvets nöjen inskränktes till umgänget inom officerskorpsen. Folket förstod oss ej och var föga intressant. Det råder stor tvärhet och butterhet hos finnarne jämte mycken slughet och illparighet. Den öppna godhjärtenheten, man så ofta blir varse i svenska bondens anlete, söker man förgäfves i finnarnes; deras ansiktsdrag äro tjocka och breda, deras växt kort men smidig och utvisande styrka och vighet. Likt nordens flesta barn ha finnarne blå ögon, ljus hy och nästan linfärgadt hår, men deras hud har ett smutsigt utseende, måhända en följd af den inrökning, deras lekamen undergår i pörtena, ehuru dessas egentliga hembygd råkas först i Uleåborgs och Savolax län. Äfven bland kvinnokönet

aldrig någon ståtlig skönhet. Onekligen funnos där och hvar små täcka flickungar; men merendels hade en sådan liten tärna blott och bart ungdomen att tacka för det uppseende, hon ådrog sig; och huru litet behöfver väl icke kvinnan för att behaga vid aderton eller tjugu år! — För öfrigt skulle vi haft svårt att riktigt bedöma finnarnes lynne och karaktär; vår fullkomliga okunnighet i deras språk borde nödvändigt inskränka gemenskapen med dem till det allra oundvikligaste.

Om söndagarna hade vi kyrkparad vid Ylikannus kapell, en gammal men ljus och tämligen treflig träkyrka, en half mil från kvarteren. Finska gudstjänsten föregick alltid vår, hvilken sedan bestriddes af en tjock, ohyfsad fyllbult till präst, anställd vid andra bataljonen. Allmogen kvarstannade sedermera för att begapa militären, ehuru den inte förstod mera af vår predikan än vi af deras. Marschen fram och åter skedde också i sällskap med bondflocken, som syntes särdeles trakterad af våra krigiska evolutioner. — Vägen till kyrkan hade den sällsamhet med sig, att man hart nära Guds hus måste öfver älfven utan annan kommunikation stränderna emellan än en spång, bestående af två timmerstockar, lagda öfver nagra i vattnet stående höga bockar, och så smal, att blott gående och ridande (till den senare färden erfordrades frihet från svindel och särdeles vana) kunde komma däröfver, oaktadt vägen inåt landet var tämligen god och den enda som fanns. För åkdon var resan således slut vid framkomsten till spången, en olägenhet, som borde vara kinkig för allmänna rörelsen; men jag hade tillfälle anmärka samma oregelbundenhet på flera ställen i Finland; den är en af landets egenheter.

Ett tidsfördrif för manskapet — tilläfventyrs för att inte alldeles låta det slå sig på latsidan — var fältverks uppförande framför Himango kyrka i en ganska vidsträckt skala. Himango, beläget närmare gränsen af Uleåborgs län, var medelpunkten för svenska arméns ställning under stilleståndet. Det kunde bli den förmånligaste punkt för ett hårdnackadt motstånd, när fientligheterna åter skulle

utbryta, och af sådan anledning anlades förmodligen befästningen. Nog af, alla bataljoner måste till samma arbete lämna sin kontingent, som i några dagar sysselsattes med gräfning, vallars uppkastande, stens uppbrytande, skogsröjning o. d. Också på min lott föll en sådan tre dagars kommendering i spetsen för 200 man, hvarförutom tvenne dagar åtgingo till fram- och återmarschen, så att nära hela veckan förflöt i denna hvarken roliga eller ledsamma befattning. Väl och lyckligt på stället, hade jag platt ingenting att göra, om inte att åse knektarnas trälande. Himango är en marknadsplats, hvars alla boningshus upptogos af herrar fortifikations-officerare med sina adjutanter, skrifvare, ritningsplaner och pappersluntor, så att vi gräfvare måste åtnöjas med marknadsbodarna, hvilka naturligtvis voro utan möbler, till och med utan fönster, emedan sådana suppleanterades förmedelst brädluckor. Lyckligtvis var luften ännu måttligt kall och någorlunda passande för vårt halfbivuakerande på granrisbäddar. Jag hade dessutom en lustig kommenderingskamrat, en fyrtioårig fänrik af Upplands regemente, som trakterade med en mig förut okänd rätt, nämligen kojufver, hvilken han högeligen prisade och dito spisade med långt större aptit än jag. Därtill regalerade han med förtäljandet af sina bonfortuner hemma i Bälinge socken i Uppland, som utgjort teatern för hans bragder i den vägen, hvartill jag dock inte tilltrodde den gode vännen särdeles lysande framgång i anseende till hans lilla puckel mellan axlarna och hans koppärriga, gråbruna anlete.

Under vistandet i Välikannus fingo vi besök af ett högst oväntadt främmande, nämligen kosacker. De hade råkat förirra sig, kommit öfver demarkationslinjen in på arméns område och presenterade sig en vacker dag midt ibland de svenska trupperna. Såsom fångar blefvo de ej ansedda, utan sändes tillbaka till ryska förposterna. De voro fem till antalet. Ingenting militäriskt utmärkte dem med undantag af beväringen; de liknade våra bönder i sin klädsel, några blå, andra grå, utan ringaste uniformsaktigt; hufvudet ensamt skilde sig från bondkostymen

genom den lilla ryska mössan, och utom mustascher buro de äfven tofvigt skägg på hakan. Hästarna syntes rätt dåliga: små, magra och ytterst vanskötta. Det hela lofvade inte stor krigisk nytta. Också hade vi lärt oss föga akta kosackerna såsom fiender; de voro farliga endast för värnlösa.

Redan för länge sedan hade general Vegesach utbytt befälet öfver vår eller, såsom den hette, svenska fördelningen mot någon annan korps i Sverige. Om generaler var på denna tiden alltid ondt vid armén — jag fruktar nästan, att den bristen förblifvit permanent. I själfva verket må nu därmed förhålla sig huru som helst, så var den nya fördelningschefen blott öfverste, nämligen chefen för Upplands regemente grefve Schwerin, en lapprikarl, som med möda kånkade sin stora istermage, och som inte hade något kärare än att tillbörligen proppa den väl full. I strategin gjorde han inga underverk och var ej heller angelägen därom; han riktade blott sina spekulationer på kokkonsten och lämnade alla andra omsorger åt de båda brigadcheferna, till all lycka ett par redbara och oförskräckta män. Med adjutanter var han i alla fall rikligen välsignad; ibland andra åtföljdes han af två ryska äfventyrare från svenska Pommern, hvilka ej förstodo ett enda ord svenska eller finska, men kunde för öfrigt vara af samma nytta som deras medbröder af vår egen nation, i ty att de till häst flängde obarmhärtigt, undantagandes när de redo bakom den lunsiga fördelningschefen, hvilken lydde den gamla regeln „festina lente“ och hatade allt fläng såsom skadligt för matsmältningen. Antingen den inre, bättre känslan påminde honom om hans oduglighet, och han därigenom uppmanades att, på sitt sätt, söka vägen till underhafvandes välvilja, eller att han blott älskade representera; nog af, han gaf dundrande middagar, till hvilka de högmögende af befälet inbjödos jämte en eller annan utkorad äfven af lägre grad. Vid en sådan högtidsmiddag, söndagen den 23 oktober, förnam min kvarteringskamrat, Falkenberg, att ryssarne den 19 uppsagt stilleståndet, så att fientligheterna åter skulle taga

sin början den 27, samt att vi om två dagar skulle ut till vidare krigsbragder, hvarom order redan cirkulerade, fastän de icke än hunnit vår bataljon tillhanda i anseende till omvägar mellan brigaderna. Genast underrättades jag genom en biljett om denna nyhet för att i förväg kunna taga nödiga arrangement för det åter börjande fälttåget. Den svenska bonden tillkallades, får blefvo genom hans bemedling upphandlade och slaktade och vår tross iordningsatt. Vi hade nu hunnit öka den senare på ett sätt, som värdigt motsvarade bruket vid finska armén, förmedelst anskaffande af häst och åkdon, sängar och det oumbärligaste husgerådet. Allt blef satt på den fot, att vi kunde marschera när som helst, hvilket också inträffade den 26 oktober, då vi bjödo farväl åt våra modesta kvarter, som ändå genom vanan blifvit oss kära nog för att icke lämnas med saknad, allrahelst som årstiden nu mera var högst ofördelaktig för krigets fortsättande.

Vi voro visst mer uthvilade men icke manstarkare, än då vi beträdde kantoneringskvarteren; ty den förstärkning, man bort påräkna af tillfrisknade blesserade och sjuka, uteblef alldeles. Arméns sjukanstalter voro i den bedröfliga ställning, att, då en sjuk soldat afsändes från sin korps, man sällan kunde hoppas få återse honom. I sjukhusen vanvårdades patienterna i högsta måtto, och något annat var inte tänkbart, så organiserade eller, rättare, desorganiserade sjukhusen voro, utan sängar, utan medikamenter och utan tillsyn. Utom sjukdomen måste de arma patienterna bli ett rof för alla upptänkliga kroppsliga lidanden, och döden plägade merendels afsluta räkningen. Elände och brist hörde under detta olyckliga krig till ordningen för dagen i krigsadministrationens alla grenar. Äfven det friska manskapet handterades föga bättre än det sjuka. Förplägningen uteblef stundom alldeles, eller också sattes den på förknappning. Hvad beklädnad och utredning beträffar, så lappades allt, hvad lappas kunde, men nytt fanns aldrig att tillgå. Ja, själfva det viktigaste för kriget — ammunitionen — var ofta knapp

och ständigt af skralaste sort. Patronerna passade ej till gevären, och flintorna sprungo sönder efter några skott. Så behandlades manskapet. Till befälet utbetalades aflöningen högst oordentligt. Redan vid denna tid egde det betydliga fordringar. Till lycka för våra arma kassor fanns hos allmogen lifsmedel för billigt pris och i tillräcklig mängd. Endast sådant, som måste tagas ur köpmannens hand, var öfverdrifvet dyrt. Spekulanter kommo öfver från Sverige med hela skeppslaster förnödenhetsvaror, hvilka i sjöstäderna hållas till salu för enorma pris. Man behöfde blott pengar för att hos en dylik krämare få allt, hvad önskas kunde, både för klädseln och gommen. Lustigt var att i dessa flyttbara handelsbodar betrakta det befängdaste sammelsurium af de mest olikartade varor, blandade om hvarandra, såsom kläder, silkesdukar, toilettartiklar, smörbyttor, likörer, lybska medvurstar, viner, engelska ostar, porterbuteljer, tobakskarduser, holländska sillkaggar, sulläder o. s. v.

Efter uppbrottet fran kvarteren i Ylikannus ställdes kosan till Himango, där brigaden samlades. Väglaget var högst miserabelt. Man vadade i smuts högt upp på benen. Vid Himango tillstötte trupper från alla väderstreck. Man hade möda att på de uppblötta landsvägarna få fram kanoner och den stora mängd tross, som medfördes till folks och hästars underhåll. Hela trakten vimlade af krigsfolk; man kan lätt föreställa sig, hvilket tumult härigenom åstadkoms. Vårt regemente förlades till en dålig by norr om kyrkbyn. Men armén dröjde blott fa dagar vid Himango; den vände snart ryggen åt detta ställe och dess ståtliga fältverk för att koncentrera sig längre norr ut uti någon förmånligare ställning, där ryssarnes gamla favoritvurm för turnering blefve förknippad med större svårigheter. Förgäfves var således vårt skansgräfveri. Mästerstyckena öfvergåfvos; de lämnades till fiendens beundran. Man kunde däraf draga den slutsatsen, att meningen med deras anläggande aldrig varit någon annan än manskapets sysselsättande under hvilotiden.

Den anda, som lifvat finska arméns högre befäl, och som förmått med små resurser frambringa tämligen lysande resultat, var påtagligen icke mer densamma efter stilleståndets upphörande. Troligen ledsnade man att se sina förhoppningar ständigt gäckade genom regeringens oförklarliga liknöjdhet mot finska armén och dess berömvärda ansträngningar. Måhända hade man smickrat sig med den förlåtliga förmodan, att stilleståndsperioden skulle tillbörligen begagnas till arméns så nödiga förseende med passande förstärkning af manskap och krigsförråder. Men om så var, hade man grundligt misstagit sig: intet slags hjälpsändning förspordes. Följden blef också den, att operationerna efter stilleståndet inskränktes till en enda retrograd rörelse från gränsen af Vasa län till Torneå. Några få, heta drabbningar föreföllo väl, hufvudsakligen den vid Idensalmi i Savolax, hvarest ryssarne fingo en general (furst Dolgoruki) dödskjuten och blefvo illa slagna, fastän segraren dagen efter nödgades godvilligt rymma fältet mot den öfverlägsna fienden; men vankelmodiga anordningar utvisade tydligen, att nedslagenheten och misströstan fått makt med generalitetet. Värst var att själfva soldaterna började inse fruktlösheten af sina hjältedater emot öfvermakten. Deserterande inrotade sig formligen bland finnarne, så fort det blef bekant, att alla öfverlöpare fingo återvända till sina hemorter. Men icke förty var man ännu lika redobogen att bjuda fienden spetsen: första ljudet af stridssignalen förjagade all modstulenhet, och man hastade in i elden med all den forna villigheten, oaktadt hvarje strid, såsom blott en förtviflad paus i den eviga reträtten, tjänade till intet annat än att ytterligare förminska våra glesnade leder. Hvad fientliga kulorna sparade, härjades af fältsjuka, förvärfvad i bivuaker uti smuts och snö, strapatser och klen föda. De sjukas antal besteg sig redan de första dagarna af november till 6,000 man, och ryssarnes antal tillväxte i samma mån svenskarnes aftog. Hurudant slutet skulle bli, var inte svårt att förutse, allrahelst som impulsen uppifrån numera alldeles uteblef, just som det mest gällde att gifva sol-

daterna exempel på tålamod och ihärdighet. Hvad mig enskildt vidkom, hade ingen motgång förmått rygga min gränslösa tillgifvenhet för krigsståndet. Nyligen hade jag blifvit underrättad, att konungen tillagt mig guldmedaljen för tapperhet i fält; den var min första skörd på ärans bana. Ungdomsyran dref mig beständigt att önska allt mer få vandra samma bana fram. Hvad betydde då mödor och fatiguer! Med ungt blod och förträfflig hälsa kunde jag tryggt bjuda dem spetsen.

Den 27 oktober marscherade trupperna till Kalajoki. Man ämnade bakom denna breda älfs höga stränder än en gång försöka krigslyckan. Vårt regemente förlades i norra kyrkbyn och fick goda kvarter. Jag hade i synnerhet skäl att prisa mitt, i ett slags herrgårdshus, där ett stort, ljust, möbleradt hörnrum med en dråplig säng jämte andra länge saknade bekvämligheter vankades. Värdinnan, ung och gästfri, talte svenska och hyllade hjärtligen sin inkvartering. Här var ett härligt lif! Därtill ytterligare den omständigheten, att Kalajoki, en slags köping och marknadsplats, är en ovanligt treflig, fri och öppen ort, belägen å ömse sidor om älfven, hvars stränder på den tiden sammanbundos genom en hög och vacker träbro. Öfverallt sågos människor, öfverallt var lif och rörelse. En känsla af lefnadslust gaf sig högt tillkänna vid det muntra sorlet af den rörliga taflan af så många föremål; alla lifvades af den magiska kraften, som krigslydnaden förmår åstadkomma.

Under arméns vistande vid Kalajoki blef jag kommenderad — den 2:dra november — att med 30 man afgå på fältvakt till Tynkä, en mycket viktig post, hvarifrån man befarade anfall på arméns vänstra flygel. Också behagade brigadchefen personligen förtydliga den meddelade instruktionen. Tynkä är en by, $^3/_4$ mil från Kalajoki, belägen på en udde, formerad af en större å, som infaller i Kalajoki älf. Landsvägen inåt landet löper längs älfven söderut, men åt norden går en annan väg åt Pyhäjoki, och det var för denna väg man hyste största farhåga. Starka dragonpatruller voro i jämn rörelse för

att bibehålla kommunikation mellan Kalajoki och Tynkä. Framkommen till min post emottog jag af företrädaren i befälet (en officer af Upplands regemente) det ledsamma förtroendet, att han med största svårighet kunnat göra sig begriplig för byfolket, och vid afskedet skänktes mig utkastet till en i hast uppgjord karta öfver trakten. Däraf syntes, att vägen inåt landet grenade sig från byn i två delar: en åt Alavieska och Pielisjärvi kapeller, och den andra åt Rautio och Sievi kapeller. Men största betydenheten egde den väg, som, ehuru skral, likväl var praktikabel från Tynkä bakom arméns rygg till Pyhäjoki. Med ett ord, posten var af högsta vikt, ehuru högst vådlig, emedan man lätt kunde bli afskuren från armén. Nödiga posteringar utsattes åt flera håll, synnerligast på gångstigarna i skogen, som framför fronten begränsade dalen utmed älfven söderut, och på hvilka gångstigar täta patrulleringar förrättades. Vår okunnighet i språket beröfvade oss upplysningar af bönderna. Ingen i hela byn förstod svenska. Emellertid aflopp allt fredligt och stilla de två första dagarna, fastän den osäkerhet, som åtföljer förpostbevakningen, lämnade ingen ro, ej heller kände jag någon böjelse för hvila. Jag visste huru viktigt mitt uppdrag var, hvilket dessutom harmonierade med min kärlek för yrket.

Tredje dagen på morgonen fick jag rapport, att kosackerna visat sig på skogsstigarna. De närmade sig. Skott växlades och klattrade hela förmiddagen utan att vi kunde bli kosackerna kvitt. Efter hvar salut, hvarmed de uppvaktades, försvunno de väl för en stund, men kommo snart åter. Denna ovanliga envishet tycktes vittna om någon betydligare styrka i närheten, emedan kosacker pläga blott inkvietera och genast vända ryggen till, utan att afvakta någon allvarlig kamp. Jag drog själf åstad med förstärkning för att tillspärra dem vägen, och då först gåfvo de vika, men icke förrän de ur sina karbiner rätt ihärdigt besvarat vår gevärseld. Vi fingo en kosack fången, för hvilken hästen stupade och i fallet slog ryttaren under sig. Han var något oregerlig i första ögon-

blicket och ville högst ogärna bekväma sig till fångenskapen, men måste ge med sig, då han märkte, att saken var ohjälplig. Från middagstiden syntes ej flere kosacker, och mina djupt in i skogen inträngande patruller råkade ingen fiende. Om aftonen blef jag aflöst af österbottningar.

Det lugn, armén några dagar åtnjutit vid Kalajoki, kunde ej bli långvarigt. Just vid samma tid min fältvakt oroades af kosackerna, hade äfven avantgardet blifvit anfallet $^3/_4$ mil framför armén. Västmanlands 2:dra bataljon ansattes hårdt både af artilleri och infanteri och kastades tillbaka efter en icke obetydlig förlust. En afbränd bro, som uppehöll fienden, frälsade dock bataljonen från motgången att helt och hållet rymma fältet.

Söndagen den 6 november, middagstiden, skallade åter en häftig gevärseld vid förposterna. De hastigt på hvarandra följande skotten vittnade om en het strid. Kanonernas åskknallar blandade sig äfven med gevärselden. Vid Kalajoki kommo alla genast i rörelse. Trummorna skallade mellan husen, bataljonerna ilade till sina larmplatser. Under tiden blefvo våra kamrater forcerade af en öfverlägsen fiende, som häftigt förföljde dem. Snart glimrade mot solen deras bajonetter mellan rökmoln; men i en småskog, nära ingången till byn, gjordes halt för att steg för steg bestrida fiendens framryckande. Nu syntes man för en timme eller något mer iakttaga stillestånd. Skjutningen afstannade. Kanhända funno ryssarne sig icke belåtna med att attackera i en så ofördelaktig position, emedan vi, oberäknadt strömmen till försvar, besatte en hög strand, hvarifrån den motsatta sidan af älfven fullkomligt dominerades. Det lag dock ryska generalitetet om hjärtat att vara herrar i den på deras sida belägna delen af byn, och för att bemäktiga sig den började åter anfallet med ursinnighet. I så fatta omständigheter blef striden snart allmän. Infanteribataljonerna uppmarscherade. Den till stridsplats utsedda slätten gaf i detta ögonblick en lysande anblick af alla dessa trupper, anryckande för att intaga sina anvista ställningar. Älfvens

norra strand garnerades innan kort af hela svenska fördelningen jämte några finska trupper, alla otåliga att få börja leken med ryssarne. Vår bataljon hade fått plats till vänster om bron, på några åkertegar, sakta sluttande mot stranden, hvars närmaste omgifning kläddes af låga albuskar. Dit ned detacherades jag med ett kompani för att i buskarna formera jägarkedja. Härifrån var utsikten fri och obehindrad öfver fientliga sidan, så att vi noga kunde observera ryssarnes rörelser på ängarna invid byn, dit de närmade sig i bataljonskolonner, föregångna af utsända spridda trupper mot de våra, som ännu voro mästare i Söderbyn. Handgevärselden var skarp och uthållande, och ifrån norra stranden spelade svenska kanonerna åt alla håll, där de kunde göra duktig verkan.

Som fienden alltjämt sökte vinna terräng, utan att bry sig om de offer dess ihärdighet kostade, föll grefve Schwerin (befälhafvare på stället) på den finurliga idén att tända eld på Söderby, och sedan våra trupper småningom dragit sig därifrån, äfven på bron, hvarigenom åtminstone en oöfverstiglig barrier uppdrogs mellan oss och ryssarne. Att eftersinna den fasansfulla belägenhet, ett så vanvettigt beslut skulle tillskynda inbyggarna, föll icke den stinna herr fördelningschefen in. Han hade ju intet kök i den delen af byn! Huru kunde man då töfva att sätta påfundet i verket, hvarigenom till det minsta vanns några dagars uppskof i de för makligheten så genanta kvartersflyttningarna? Att en hop familjer blefvo ruinerade var en småsak, ej lönande att grubbla på. Det var dessutom inga familjer i ordets förnäma tydning. Den barbariska befallningen till mordbrand utfärdades således utan betänkande. Lång besinningstid medgafs ej heller bönderna för att rädda sin egendom undan ödeläggningen; de måste hufvudstupa ur stugorna, som flux itändes. Man såg det stackars folket stappla till skogs, männerna med bylten af sängkläder eller dylikt, kvinnorna med barn på armarna, fösande boskapen framför sig. Snart stod hela byn i lågor, och hvirflar af eld och lågor höjde sig himmelshögt. Kyrkan, byggd af trä, i denna del af byn

fattades ock af elden, som hastigt spred sig uppåt, kastade eldkolonner ut genom de höga fönstren och itände tornet. Näppeligen sågs någonsin ett rysligt skönare skådespel, synnerligast då dagen började aftaga, hvilket gjorde effekten ändå grannare. Och midt under lågornas förhärjelse upphörde intet ögonblick knallarna af kanonskotten, smattrandet af gevärssalfvorna att genljuda i luften, som därjämte genomsusades af kulornas hvisslande ljud.

Länge voro vi stilla åskådare; men i samma mån ryssarne drogo ut sin högra flygel, påkallades ock vårt biträde. Ryska jägare nalkades strömmen och voro nu inom vårt skotthåll. Djärft och oförväget störtade de i spridda hopar fram på den brinnande bron, ehuru den redan var så pass insvept i rök och lågor, att öfvergången var omöjlig, allrahelst som broplankorna blifvit till stor del upprifna innan antändningen skedde. Våra skott, som flankerade bron, riktades däråt med mycken säkerhet i en jämn och väl underhållen musköterield, så att mången ryss pliktade med lifvet för sitt öfverdåd. Väl kommo ryska tiraljörer ned på stranden och svarade käckt, men deras kulor foro till det mesta öfver våra hufvuden och läto oss blott höra musiken af sitt klingande ljud. Det var roligt att i aftonstunden se dessa fientliga jägare, huru de, belysta af det flammande eldskenet, hukande smögo neråt älfven under ett regn af kulor från vår sida. På sådant vis fortgick striden hela kvällen, under byns fortfarande brand. De flesta hus hade vid nattens början redan nedbrunnit, men bron, byggd på höga pålhvalf, förstördes långsammare; äfvenså kyrkan, hvarifrån elden kastade sitt återsken vida omkring på berg och skog. Länge omfamnades tornet af lågorna, innan det, alldeles öfvervåldigadt, omsider måste vika för deras våldsamhet och med förfärligt brak nedstörtade bland stenhopar och ruiner. Bron brann längst; ända till morgonen motstod den förhärjelsen, men då föllo de kolnade stockarne, den ena efter den andra, i vattnet.

Mot aftonen träffade mig en kula i högra höften, dock så lindrigt, att den endast rispade skinnet och ref

sönder kläderna. Jag visste i förstone icke en gång därom, ehuru jag rätt väl kände slaget af dess vidrörande; men gående igenom ett busksnår trodde jag mig blifvit träffad af någon tillbakafallande gren. Alltihop var dock en småsak. Läkaren försäkrade om morgonen, att jag kunde gratulera mig, att kulan träffat, emedan den annars skulle åstadkommit en stygg kontusion genom blodets sammanpressande. Nu var det blott en skråma, som efter en vecka var läkt och intet ögonblick hindrade mig göra tjänst.

Striden upphörde om natten, då ingen såg att skjuta längre. Men trupperna måste kvarblifva i den innehafda ställningen för att ej öfverrumplas, dock så, att de drogos utom skotthåll, sedan förposter framryckt till strömkanten. Sällan har väl någon affär aflupit med mindre förlust efter så skarpt bataljerande å ömse sidor. Vår bataljon räknade blott en död och tre sårade. Den höga stranden skyddade oss för fientliga kulorna. Endast de närmast vattnet placerade jägarne ledo någon skada.

Natten var mörk. Så mycket lifligare var effekten af bivuakeldarna på båda sidor om strömmen och de midt i vattnet stundom uppflammande eldkolonnerna från den allt mer och mer slocknande brobranden. Man kunde af de långt fjärran ifrån, in uti skogen, uppblossande eldskenen sluta till fiendens betydliga styrka.

Så snart morgonen grydde, förmärktes att ryssarne dragit sig från älfstranden för att bakom byn uppsätta sina bivuaker, hvilka här och där invid gärdesgårdarna på fältet voro synliga, liksom äfven grupper af figurer i ölsupsfärgade kappor, vandrande af och an. De hade tillika posteringar mellan de rykande grushögarna i den förra byn, hvarifrån skott växlades hela dagen med våra förposter. Svenskarne drogos nu äfven tillbaka till sina kvarter men måste alltjämt vara beredda att utrycka. Kanonskott dundrade litet emellanåt från våra batterier. Man såg från grannskapet af dessa batterier, huru i den aflägsnaste delen af dalen ryska kolonner voro i marsch österut. Således var klart, att turneringsplaner åter före-

hades; och med anledning af denna gissning afsändes svenska trupper att observera Tynkätrakten. Mot aftonen hade ryssarne fått batterier färdiga i byruinerna, hvarifrån en tämligt liflig kanonad öppnades, som snart blef envis å ömse sidor. Ifrån den stunden var man ej mer säker i husen, hvilka på flera ställen genomborrades af kanonkulorna. Som likväl lokalen var högre på vår strand, verkade kulorna blott på taken. Ryssarne togo därföre sin tillflykt till granater. Dessa haglade ned på fältet rundt omkring och gjorde vid kreveringen förfärliga öppningar i marken, hvilken de sprängde i alla möjliga riktningar. Ibland alla krigets mordredskap är granaten den mest inkietterande: den båge, han i luften beskrifver, saktar loppet tillräckligt för att äfven göra honom synbar, hvarvid han ständigt tycks komma direkt på en stackare.

Den 8:de var redan bekant att fienden lagt bro öfver älfven, i trakten af Alavieska. Starkare detachement måste ditåt för att, om möjligt, mota öfvergången; men så fort ryssarne midt emot oss bemärkte dessa tillställningar, fördubblades deras eld. Vårt regemente beordrades åter utrycka, och dagen förgick under kontinuerlig öfning i målskjutning. Vi hade likväl fått en annan plats än söndagen, mera väster ut från bron, hvarigenom vi föga kunde skada ryssarne, inkrupna som de voro bakom de nerbrända husen. Fältet var flackt rundt omkring oss; bataljonen låg därför i ett djupt dike, begagnande dess ena sida såsom bröstvärn. Vi hade ock den omständigheten att tacka för, att förlusten för dagen besteg sig till blott 5 blesserade, hvaraf likväl 3 dogo, emedan de voro sårade af granatbitar.

Onsdagen den 9:de blef sista dagen för vårt vistande vid Kalajoki. Förgäfves var således den tjocka fördelningschefens barbariska påhitt att tända eld på byn. Denna brand, för sin ändamålslöshet så mycket fördömligare, kunde aldrig hindra ryssarne att söka sin väg öfver älfven, ehuru de behöfde ett par dagar att verkställa öfvergången, som i alla fall ej lärer skett här midt

emot oss, äfven om mordbranden uteblifvit. Om morgonen denna dag voro de redan på vår sida med så ansenlig styrka, att de kunde gå offensivt till väga emot vår vänstra flygel. Redan bittida hördes häftigt skjutande från Tynkä; och för att afvända vår uppmärksamhet instämde genast ryska batterierna i byns ruiner, hvarifrån hela vår frontlinje beströks. Man väntade sig en het dag. Infanteriet stod i slutna kolonner, färdiga att deplojera mot den väntade fienden, medan artilleriet besvarade elden från andra sidan älfven. Under allt detta regnade kanonkulor och granater öfver oss. Obegripligt var, att ingen rätt betydlig skada skedde. En granat slog ned midt i västmanlänningarnes 2:dra bataljon, men det oaktadt blef blott en enda soldat dödad, emedan granatens brandrör till all lycka släcktes i jorden. I ett hus, som varit nyttjadt till proviantmagasin, voro 2 helsingesoldater sysselsatta att skrapa kvarlefvorna ur en tömd smörtunna; men de afbrötos i sin angenäma förrättning af en kanonkula, som vid genomfarten af huset dödade bägge två.

Frampå förmiddagen erfor man, att en rysk kolonn begifvit sig till vägs direkte från Tynkä till Pyhäjoki för att komma oss i förväg. Man insåg då, att vidare motstånd vore alldeles olämpligt. Nu blef reträtten anbefalld och strax börjad af alla vid Kalajoki stående trupper, under betäckning af dem, som åt Tynkäsidan i sakta mak drogo sig undan för den påträngande fienden.

Marken var nu torr och tillfrusen, med en lätt snöbeklädnad, så att marschen var mindre påkostande. Vi, såsom varande ibland de först uppbrytande bataljonerna, fingo ostörda fortsätta vandringen till Pyhäjoki; men framkomna en mil därifrån skickades vi på förposter längs en liten å, utfallande från Viiretsjön, vid hvars strand en dålig skogsväg går fram från det inre af socknen för att litet längre bort sammanstöta med landsvägen. Det var på denna väg fienden troddes vara i antågande, fastän dess högst skrala beskaffenhet gjorde den endast tillgänglig för infanteri. Här tillbragtes en kall, ruskig natt, i frost och småsnöande. Vi fröso kapitalt och egde ingen

annan utväg att mjuka upp lederna än att stundtals gå in i ett torp bredvid sjön, där en brasa hela natten sprakade i spiseln. Om morgonen kommo de raska björneborgarne att intaga vår plats, och vi gingo i kvarter uti Harakka bondgård, närmare Pyhäjoki Söderby.

Ryssarne lämnade armén numera ingen ro. Den 11 anföllo de häftigt förposterna vid Ypperi och slogo dem tillbaka efter en hårdnackad, blodig drabbning, hvilken räckte långt in på aftonen och slutade på det vis, att finnarne behöllo sin nya ställning närmare Pyhäjoki. Vi andra kvarblefvo väl vid kvarteren, fastän vi på kvällen måste ut under gevär för att höra på skotten och afvakta, om vår hjälp möjligtvis kunde behöfvas. Det var kolmörkt och bra kallt. Hu, med hvilken otäck känsla sätter man icke foten utom den varma kammaren med den väntande sängen för att i en mörk, kulen natt vara beredd på att få gå ifrån alltsammans!

Dagen därpå blef allarm öfverallt. Underrättelse inlopp, att fienden samlades i massa framför våra förposter för att, såsom det syntes, attackera på skarpt allvar. Trupperna drogos till Pyhäjoki, hvarest vår bataljon stannade några timmar vid ett länsmansboställe i sällskap med österbottningar, som voro inkvarterade i gården. De kommenderades af öfverstelöjtnant baron von Otter, en distingerad officer, som flera gånger under kriget varit anförtrodd befäl på egen hand och alltid med heder svarat mot förtroendet. Däremot delade alls icke regementet hans reputation: det var sämst bland alla finska regementen, ehuru det bort vara så mycket nyttigare och pålitligare, som kriget fördes i dess hemort. Denna dag blef dock ingens mod pröfvadt. Ryssarne visade ringa lust att anfalla oss i fronten: de drogo sig åt sidan för att på vanligt vis söka en öfverflygling, en manöver som svenskarne i anseende till underlägsenhet aldrig kunde förekomma. Vår bataljon skickades till Parhalaks, inte långt från Pyhäjoki, att observera flankrörelserna, hvilka nu voro lättare än vanligt, sedan vintern kommit så pass i

gång, att man kunde våga sig öfver de frusna åarna och kärren i denna trakt.

Den 14:de afgick bataljonen till Salo, nära Brahestad. Här voro vi ändtligen i pörtenas rike. Vårt kvarter var en stuga med spisel utan skorsten; röken måste ut genom en taklucka, sedan den likväl gjort sin rund i rummet och därunder erbarmligen marterat hvar och en, som inte från barndomen uppväxt i rökregionerna. Odrägligt var att vistas i ett sådant hybble, där man omöjligen kunde andas, om inte liggande på golfvet, ty man var färdig att kväfvas af rök vid försöket att stiga upp. Därjämte retades ögonen af den pinsamma röken, så att de ständigt voro gråtfärdiga. Obegripligt är, att icke alla pörtinbyggare blifva surögda. Man kan däraf döma, hvad vanan förmår öfver den arma människonaturen. Men à propos af pörten: ett appendix därtill äro pärtorna, — en slags stickor af hvad man kallar torrved — som allmänt begagnas att lysa sig med hos bondfolket i norra Finland; men som detta slags ljus inte kan sättas i ljusstake och inte alltid kan bäras i handen, stickes det stundom in i väggspringorna, till stor lättnad för eldsvådors uppkomst och florerande.

Här vore stället att anmärka en annan egenhet i finnarnes hemseder, nämligen deras vurm för bastubad. Men sanningen likmätigt måste jag erkänna, att jag aldrig haft mod att klifva öfver tröskeln till en sådan badstuga. Den infernaliska hetta, som strömmade ut vid dörrens öppnande, var tillfyllest att afhålla mig från vidare försök. Det påstås dock, att dylika bad skola ega en högst välgörande verkan. Finnarne älskade dem med passion och springa ut ur den kokande hettan, nakna, med eldröda kroppar, att svalka sig genom kullerbyttor i snön. Åtskilliga gånger har jag sett finska soldater bete sig på det viset.

Den 16:de störtes ånyo hvilan af kanondunder. Avantgardet vid Piehinki fick nytt lif med ryssarne, och den annalkande gevärselden bådade snart den vanliga utgången. I Salo skyndade man till vapen. Vår bataljon

skickades väster ut för att genom ett tillfruset kärr söka komma fienden i flanken. Efter en half timmes sträfvande i ett tunt, snöbetäckt, tillfruset moras hade vi hunnit så långt bort, att gevärselden knattrade bakom oss. Nu lät bataljonschefen göra höger om, sände halfva styrkan förut på kedja och följde efter med resten i sluten trupp uppför en liten höjd. Jag hörde till den förra. Vi behöfde inte sträfva långt ibland enbuskarna, förr än vi i backsluttningen stötte på flanken af ryska jägare. I ögonblicket började våra soldater en väl riktad eld mot fienden, som, alldeles oberedd på vår ankomst från det hållet, drog sig hastigt men skjutande ned på en slätt, troligen en äng, där en större kavalleritrupp gjort halt bakom den med finnarne kämpande linjen. Våra soldater stannade på kullen, hvarifrån de saluterade kavalleriet och hade den tillfredsställelsen att se flera karlar ramla af hästarna. Om en liten stund repade åter ryska jägarne mod och stormade förstärkta fram emot backen, där vi, ehuru hårdt ansatta, gjorde ett så envist motstånd, att de ej förmådde delogera oss ur skogsdungen på backens sluttning. Man var å ömse sidor flitig att lätta på patronköket genom en flinkt underhållen gevärseld; men aftonen var inne, och med skymningen blef ryssarnes eld allt svagare och svagare, till dess de slutligen öfvergåfvo sin attack. Allt blef tyst. Vi sågo finska trupper rycka fram öfver slätten för att ånyo utsätta förposterna i grannskapet. Vid nattens början tågade vi åter till kvarteren, medförande 7 blesserade soldater af bataljonen.

Denna var vår sista kamp på finsk botten. Dagen efter marscherade hela armén brigadvis till det namnkunniga Siikajoki, första vittnet till finnarnes framgång under detta krig och beklagligtvis äfven stället, där deras bedrifter upphörde; ty under arméns vistande vid Siikajoki afslöts den konvention, som lämnade hela Finland i fiendens våld. Svårigheten att fortsätta kriget i den tillstundande hårda årstiden, den brist af de flesta förnödenheterna, som föranledde sjukdomar och elände, samt det genom dagliga fäktningar minskade manskapet — allt så-

dant föreskref general Klecker (som efter fältmarskalken Klingspor emottagit högsta befälet) den ovillkorliga plikten att söka det lindrigaste medel för att frälsa, hvad ännu återstod. Underhandlingar öppnades således och slutades genom konventionen i Olkijoki af den 19 november, hvilken ålade svenska armén att utrymma Uleåborgs län för att intaga sin ställning vid svenska gränsen bakom Kemi älf.

Medan man dagtingade vid Siikajoki, tillbragte vår bataljon några dagar i Nikala gård, söder om älfven. Här sjuknade major Fredriksson, och befälet öfvertogs af en kapten från 2:dra bataljonen, Lejonflycht, bror till den, som kommenderat samma bataljon allt sedan krigets början. Vår nya bataljonschef var en sträng, ordningsälskande man med något narraktiga fasoner och en mun af åbäklig vidd, som drogs upp till öronen, när han skrattade. Hans grimaser voro därjämte de allra befängdaste, synnerligast om han fick något godt att förtära, hvilket han gjorde con amore. Fårkotletterna försvunno som ett intet i hans vidunderliga gap. Annars vankades föga kräsligheter. I kvarteren kunde man rätt och slätt lifnäras med den mest hvardagliga spis; för att få något därutöfver måste man i städerna söka upp de ambulanta judarna och deras magasiner; men beklagligen låg för det mesta vår marschruta förbi städerna.

Den 21 afgick bataljonen till Sipola genom djupa skogen och den 22 till Limingo vid nordlig vind och stark köld. Vintern var nu inne, fastän ännu utan snö. Vi fingo hafvet i sikte, tillfruset och glatt liksom en spegel. Vid Limingo låg den käcka Savolaxska brigadens artilleri, som nu förenat sig med strandarmén; kanonerna stodo uppradade utanför byn i en imposant linje. Den 23 gick bataljonen till Kiviniemi och passerade de ödsligt flacka Limingo ängarna, en gråbrun slätt af en hel mils vidd, något sällsynt där i landet. Kvarteret Kiviniemi var städadt och hade en air af herrgård med bekväma rum, som gjorde det trögt att skiljas därifrån.

Den 24 gingo vi igenom Uleåborg, som i detta ögonblick liknade en kasern, ty i alla vinklar och vrår krälade

soldatfigurer. En flottbro var nyligen lagd öfver Uleå älf till arméns bekvämlighet och för att lätta uppfyllandet af konventionen, som stipulerade stadens utrymmande till den 29 november. Också gick den ena trosskolonnen efter den andra öfver bron, som gnisslade under de tunga trossvagnarna. — Vi begagnade den korta rasttid, oss beskärdes, att anskaffa släddon för vårt enskilda bagage med hvad mera, som kunde behöfvas under marschen till Torneå, hvilken nu visserligen komme att ske i allsköns lugn, men också genom ett fattigt och ringa befolkadt land, hvarest man måste bereda sig på jämmerliga kvarter. De slädar, vi här fingo köpa, eller så kallade finnslädar, se kuriösa ut med sina loka-rankselar och sin ökstocksfason på ett par långa, platta, tunna, oskodda medar; men de äro de behändigaste åkdon i världen både för sin rymlighet såsom lastdragare och sin bekvämlighet att åka uti. I dem sitter man icke, som i andra slädar, på sätet, utan på bottnen, så att man i all maklighet kan sträcka ut hela lekamen i den minst tröttsamma ställning.

Efter dessa ekonomiska anstalter skyndade vi att besöka några sjuka kamrater, ur stånd att transporteras och följaktligen bestämda till fångenskap, ibland dem vår gamle, hederlige major, hvilken vi nu sågo för sista gången, ty gubben dog kort därefter. Slutligen försummades icke heller en njutning, på länge främmande för någon hvar bland oss, den nämligen att på ett värdshus intaga en ordentligt lagad måltid, serverad vid dukadt bord i varmt, städadt rum. Lång förfriskningstid unnades likväl inte; vi måste snart fortsätta vandringen, som stannade i Pällö by, det utsedda nattkvarteret, där följande dagen rastades. Marschen skedde hädanefter bataljonsvis. Föreningspunkten var grannskapet af Torneå, dit hela armén begaf sig efter särskilda för hvar korps utfärdade marschrutor.

Den 26 marscherades till Ijo. Älfven vid Haukipudas måste därunder passeras, och fastän vintern var rätt bister med frisk, kall luft, hade dock inte isarna vunnit den styrka, att man med säkerhet vågade lita på

dem. Därjämte voro de hala af bristande snö. Sådant hjälpte likväl ej; öfver måste vi och fingo således inte frukta för isens svaghet. Vi begåfvo oss ned på den glatta ytan med den försiktighet, att têten medförde långa stänger och granrisruskor för att i händelse af fara begagnas till räddning. Allt gick dock lyckligt och väl. Och kölden var så skarp, att samma is två dagar därefter bar artilleriet med kanoner och ammunitionsvagnar.

Stränderna af de stora, breda strömmarna i denna del af landet äro ovanligt glada och tätt bebodda. Man ser där hus vid hus. Människorna tyckas där allmänneligen hafva stämt möte i dälderna invid de stora vattudragen och lämnat resten af landet öde.

Den 27 gingo vi öfver Ijo älf, åter en bred, härlig flod, hvars is inte allenast var fullkomligt säker, utan också bättre att färdas i anseende till snön, som betäckte den. Ju längre upp man kom, ju mera snö; den hade fallit i mängd uppåt norden och ökades dagligen. Dagens kvarter var i Olhava, en by utan något slags bekvämlighet, men hvaröfver vi numera lätt tröstade oss dels af vana, dels i förlitande på de bohagsting af både säng och sängkläder m. m., som vi släpade med på trossen. Den 28 var rastedag.

Den 29 mötte åter tvenne större strömmar, Kuivaniemi och Simo. Kvarteren voro utsatta i Simo by, icke långt ifrån älfven. Snön var alnstjock på denna orten, hvilket gjorde marschen dubbelt tröttande. Vägen lopp genom vilda, ödsliga skogar, där blåsten susade mellan träden och nedskakade snön från de slokande grenarna. Snöripor voro de lefvande varelser vi sågo. De flaxade från träd till träd och funno särdeles behag att förfölja oss med sitt kuttrande, liksom de velat utmana oss till envig. Vinden tjöt, och kölden började bli mera genomträngande, än vi nånsin förr erfarit. Kinderna svedo, händerna ville stelna, men man andades lätt och blef också lätt på foten. En trosskusk hade det missödet att frysa ihjäl; sittande på körsätet af sin ammunitionsvagn och i all maklighet framvaggande i snödrifvorna, hade han sökt

mildra den bistra kölden genom förtärandet af flera dagars proviantbrännvin, hvilket befordrade honom till evig hvila förmedelst en djup slummer, hvarur han aldrig uppvaknade.

I en sådan snöyra, att man knappast kunde se vägen, kommo vi den 30 till Hietamäki gård vid östra stranden af Kemi älf. Där rastades den 1 december. Denna älf var den bredaste vi hittills sett. Lik en sjö vidgades den nära utloppet, och hela milen uppåt syntes gård vid gård i halfcirkel omkring bukterna af de ojämnt slingrande stränderna. Man kan näppeligen föreställa sig en vackrare däld än den, som innesluter Kemi älf. Huru skön måste den inte visa sig sommartiden, förhärligad af grönska, af växternas florerande och af vattnets glittrande i solstrålarnas brytning!

Den 2 december passerades gränsestenarna mellan Finland och Sverige. Bataljonen hvilade en timme på detta ställe, hvarifrån vi inte skildes utan en sorglig blick åt det land, vi lämnade, där stoftet gömdes af så mången bland våra käcka krigare, där vi öfverstått så många bittra stunder, men hvarifrån vi åtminstone medförde minnet af en och annan hedrande vapenbragd. Glädjen att återse fosterjorden var emellertid stor. Första fjäten på svensk botten framkallade våra soldaters entusiastiska hälsningsrop; skogarna återskallade af deras gälla glädjeyttringar.

Den 3 december kommo vi till Torneå; men som våra kantoneringskvarter skulle blifva i Nikkala, $1^1/_4$ mil längre bort, gingo vi staden förbi rakt öfver älfven till Haparanda, där landsvägen möter. Torneå älf var här stor som en sjö, 16 till 1800 alnar bred, med en ö vid västra stranden, hvarpå staden är byggd. I söder, närmare utloppet, sågs en annan ö med Torneå landskyrka och prydliga prästgård midt för den stora isrymden, som i detta ögonblick lifvades af rörliga grupper, dels marscherande, dels åkande. Huru härlig var icke denna granna tafla, belyst af en klar, frisk vinterdag, som strålade öfver snöfältet långt upp åt norden, slutligen begränsad af mörkgröna skogshöjder! Slamret i staden nådde våra öron,

och ur dess skorstenar höjde sig rökmoln i luften, så behagligt vinkande, fastän den icke vinkade åt oss; ty staden var liten och kunde knappast rymma högkvarteret, hvarföre trupperna måste längre bort. Också vände vi våra blickar från den frestande röken för att slippa grämelsen öfver gäckade förhoppningar, i händelse röken möjligen kunnat medföra lukten af stekos.

Kölden var rätt hvass, men också voro alla så lättfotade på den under fötterna knarrande snön. Isvägen var utstakad förmedelst granrisruskor liksom en liten allé, landsvägen däremot snöplogad, och snön stod hög som en mur å ömse sidor om den genom flitig körning uppglattade stråkvägen. Snart framkommo vi till Nikkala. Såsom vanligt voro kvarteren blotta bondstugor, men tämligen rymliga bondstugor, så att man ej behöfde trängas — en stor förmån i vår ställning!

Här unnades oss ändteligen en längre och varaktigare hvila. Fälttåget var, om icke slutadt, åtminstone uppskjutet till lämpligare årstid. Under tiden tillstaddes samtliga trupperna att hämta sig efter öfverståndna strapatser; och i sanning behöfdes icke ett sådant uppehåll, ty alla bataljoner voro starkt medtagna. De sista 6 veckorna hade bortsopat en otalig mängd människor, mera genom följderna af bivuaker i snö och regn än genom kampen med fienden. Vår bataljon kom öfver till Finland med 11 officerare och 560 underofficerare, spel och manskap; af officerarne voro 3 blesserade, och däraf två så illa, att deras framtida tjänstbarhet var ganska tvifvelaktig; 6 voro sjuka, hvaraf tre blefvo fångna i Uleåborg. Af underofficerare och manskap gingo blott omkring 250 tillbaka öfver riksgränsen; resten hade antingen fallit för fientliga kulor eller blesserade och sjuka omkommit i uselhet och elände på de så kallade sjukhusen, hvarifrån ganska få utgingo med lifvet i behåll.

Beundransvärd hade soldaternas ståndaktighet varit under detta fälttåg. Ofta utan föda, — när sådan vankades, alltid af skralaste beskaffenhet — utan skor och ändock i ständig vandring, måste de tillbringa dagarna i

smuts, väta eller köld, och nätterna antingen i bivuak eller också så trångt hoppackade i uthus eller andra usla kyffen, att halfva styrkan blef liggande utanför. Följderna af ett sådant lefnadssätt voro alltför påtagliga; också strök mängden med. De åter, hvilka lyckan skonade eller en starkare kroppskomplexion bevarade, kunde med så mycket större skäl kallas krigsvana och härdade, som de i sanning blifvit recipierade på det allra kraftigaste. Och med hvilken köld de gingo i elden! För dem var en träffning den enklaste sak i världen. Föraktande faran gingo de den till mötes utan minsta besinning, ja, med glädje och fröjd. Tyvärr voro de så få, dessa veteraner; men om antalet var ringa, var hedern att tillhöra dem så mycket större. På hundrade år hade Sverige inte egt så flinka och krigsöfvade trupper.

I Nikkala råkades vårt regementes vargeringsbataljon. Den hade ankommit söder ifrån med de trupper, som sent omsider skickades finska armén till suckurs eller rättare till försvaret af Västerbotten, dit krigsteatern efter all anledning komme att förläggas, så framt fientligheterna ånyo skulle fortsättas. Under sommaren och hösten hade den legat på Åland och deltagit i de vanvettiga, kungliga försöken att från denna ö återeröfra Finland förmedelst landstigningar än här, än där på kusten, vid hvilka landstigningar Gustaf Adolf nogsamt aktade sig att personligen vara närvarande, men som af honom föranstaltades på vanligt dåraktigt manér med en eller ett par bataljoner i sänder, så att naturligtvis allt skulle misslyckas. Vargeringsbataljonen hade ungt, duktigt manskap, fastän den, i likhet med alla andra svenska trupper på den tiden, icke egde halfva styrkan i behåll. Till en del kan väl förlusten af manskap inom vargerings- och landtvärnsbataljonerna tillskrifvas den omständigheten, att man vid dessa truppers organisation icke gifvit dem någon äldre stam, mera härdad genom längre vana och längre tjänstetid. Vargeringen hade dock åtminstone den fördelen framför landtvärnet, att korpralerna voro gamla, bepröfvade soldater, uttagna ur regementet, då däremot befälet för

det senare till större delen var lika nybegynnare i handtverket som själfva manskapet. Hvad nu vårt regementes vargeringsbataljon beträffar, hade den mist något manskap i elden vid de 2 eller 3 landstigningsförsöken, hvari den deltagit. Till och med af befälet voro 2 officerare dödskjutna, då vid vår otvifvelaktigt mera använda bataljon ingen enda officerare stupat.

Det var klart, att på en tid, då uniformsvurmeriet hörde till dagens ordning, skulle Hans Maj:t sträcka sin nådiga omtanke äfven till vargeringens uniformisering, ty däri trodde han hemligheten för soldaternas brukbarhet ligga förvarad. Nu voro väl finansernas tillgångar så inskränkta, att intet medel gafs att ordentligt bekläda och utrusta vargeringsbataljonerna. Vargeringen, liksom landtvärnet, måste därför nyttja egna kläder, hvilka ändå lyckligtvis voro mestadels gjorda af grå valmar, ungefärligen af enahanda snitt, så att de någorlunda egde den likhet, ögat söker i krigarns klädsel. Och för att ytterligare komplettera likheten, var noga föreskrifvet, att alla hattar förseddes med den militära prydnaden: gul ullgarnsståndare, kompanimärke och ett slags hattkordong af hvitt band. Hattarna jämte remtygen voro således allt, hvad som egentligen skilde vargeringskarlen från bonden. Men om man nitälskade för klädernas likhet med uniform, så var man mindre nogräknad om karlens bevarande för köld och oväder; kappor t. ex. bestodos blott för hvarannan man!

Nu öfverlämnade vi oss helt och hållet åt hvilans behag. Vi sökte glömma de öfverståndna strapatserna, det förflutnas motgångar, för att återsamla krafter till framtida mödor. Allt gick ut på maklig ro. Inga vakter, inga kommenderingar, intet fjäsk och korta order; man hvilade och hvilade åter igen och kunde göra det så mycket tryggare, som till och med befallning om ammunitionens aflämnande ankom — ett ögonskenligt tecken, att man inte mera ämnade slåss. En tragikomisk tilldragelse timade i anledning häraf. I ett af kvarteren hade kompaniets ammunition på aftonen blifvit hopsamlad, men som det redan var för sent att afsända den till stabs-

kvarteret, blef den kvarliggande på golfvet i en stuga, innanför hvilken 2 officerare bodde. En bonddräng hade varseblifvit högen af patronerna och beslutit att för sitt jaktbehof beskatta den på nödigt krut och bly. Försedd med en brinnande pärta gick han midt i natten åstad att knipa fyndet, men råkade att fälla en eldgnista — och pang! en explosion följde, som kastade honom själf sanslös omkull och lyftade en del af taket i höjden. Officerarne måste ut genom fönstret och patrontjufven, illa bränd, till sängs.

Dagarna förflöto under hvarjehanda muntra förströelser. Våra magra trosshästar, som hittills mödosamt framsläpat bohagsting och matsäckar, blefvo nu i hast befordrade till slädtrafvare, och finnslädarna, väl renfejade, begagnades vid lustfärder till Torneå, hvarest vinförsäljare och arméns judar öppnat sina lager och sitt penningefiskeri i samma stund högkvarteret dit anländt. Hos dessa herrar inställde sig gemenligen officerare af alla regementen ur de spridda kvarteren för att få veta nytt och för att rumla litet med gamla vänner, hvilkas återseende vanligen återförde minnet af mången blodig strid, där man sist sett hvarandra, och hvars skiften fryntligt rekapitulerades vid glaset med högljudd stämma och lifliga åtbörder. Att slika möten föranledde rika skördar för de trafikerande säger sig självt; man plägar inte hålla stort på myntet i fält, utan fattar med begärlighet tillfället att byta ut det mot materiella njutningar, helst då dessa erbjudas i gladt lag med lustiga vänner. Den öppenhet i väsendet och hjärtliga vänlighet, som vanligen karaktäriserar den äkta krigsmannen, gaf dessa små sammanträden en högst liflig ton för den invigda.

Sådana lustresor utgjorde vårt förnämsta tidsfördrif. Det förstås, att man därvid fäste mindre afseende på stål än på bekvämlighet. Liggande raklång i släden, körd af en mustaschbeprydd körsven, flög man så till sägandes fram öfver de gnistrande snöfälten, under det hår, pelsar, slädfällar och den flämtande hästen alldeles betäcktes med rimfrost. Kölden var under hela tiden ytterst skarp, luften

klar och aftnarna gudomliga. Stjärnorna tindrade i hela sin majestätiska glans ibland flammor af norrsken, nära nog så lysande som det milda, melankoliska månskenet. Svårligen skulle man, utan att se dem, kunna göra sig rätt föreställning om det blånande, praktfulla i dessa färgrika, rörliga norrsken, som förgylla horisonten och blott vid denna polhöjd bli synliga i sitt rätta flor. Af sådant skäl voro kvällarna de angenämaste af dagens stunder, och promenader under detta glittrande sken obeskrifligt intagande. Men också behöfdes i sanning någon ersättning för den otroligt korta dagen. Vid ljus stod man upp, ljus brann till kl. 10 förmiddagen, och åt man middag kl. 12, måste åter ljusen tändas. Dagsljusets hastiga aftagande påskyndades dessutom af de tjocka isfällar, som betäckte fönsterrutorna och blott tillstadde en behaglig skymning inne i rummen.

Länge fingo vi inte njuta lugnet i Nikkala och de förströelser det tillfälligtvis starkt befolkade Torneå erbjöd. Svenska trupperna måste lämna rum åt de finska, sedan den inträffade stagnationen i krigshändelserna medgaf större utsträckning af kvarteren. Efter 10 dagar afgingo vi således, först till Sangis, där finska språkets bruk upphör, samt vidare öfver Kalix, Töre och Råneå till Persön, dit Västmanlands regemente förlades, på $14^1/_2$ mils afstånd från Torneå. Den trakt af Västerbotten, vi härunder genomvandrade, är en slättbygd med en mängd kullar och ännu mer vatten och strömmar. Visserligen fanns god råd på vilda och vidsträckta skogstrakter i all sin dysterhet och enformighet, men hela kustlandet är tämligen uppodladt, särdeles omkring byarna, där flacka snöfält, vågformiga efter kullarnes sträckning, bebådade tillvaron af vidlyftiga åkrar eller ängar, nu alldeles begrafna under snö. Öfverallt sågos rymliga boningshus, understundom i dubbla våningar, försedda med höga spisar, hvars sprakande lågor mildrade verkan af den smällkalla vintern utom knutarna.

Västerbottningarne äro ett raskt, lifligt och godsint folk, med öppen blick, ljus hy och reslig växt. Jag vet

inte antingen den bistra kölden eller naturen åstadkom deras rörlighet; men visst är, att de förekommo mig som hade de haft kvicksilfver i benen. Aldrig såg jag fortfärdigare människor: de löpte som vore de beständigt jagade. Därtill glada, villiga och tjänstfärdiga, kunde man få dem till hvad som helst. Deras dialekt var släpande, med en brytning inte fullt ut så stark som finnarnes, då de tala vårt språk, men något däråt i uthållande ljud. — Torftighet, ett alster af klimat och landets natur, mötte tämligen allmänt främlingen; men hvad som fanns, erbjöds af godt hjärta. Bland födoämnen framsattes vissa rätter, som voro kräsligheter längre söder ut. Med förbigående af de flera slagen vildt jämte renkött och rentungor, som äfven vankas i Stockholm, vill jag blott nämna en fisksort, som inte finnes där, nämligen taimen, en afart af lax, så mör, så fet, så läcker, att den vore presentabel på ett furstligt bord; men som den måste ätas alldeles färsk, beredd ungefär som graflax, kan den inte bli någon långväga handelsartikel. — Att man befann sig nära renarnas hembygd, visade ibland annat den omständigheten, att så mycket af detta djurs skinn användes till folkets nytta, både till pälsar, mössor, lappskor, ja, man brukade till och med ligga på den mjuka hårsidan af renkalfskinn, hvilket slags lakan man näppeligen torde tilltro all dess lena smidighet.

Vid framkomsten till Råneå var jag redan sjuk. Lyckligtvis blef prostgården mitt kvarter — en tillfällighet, som troligen frälste mitt lif. Andra dagen var jag urståndsatt att lämna sängen, ansatt af den häftiga nervfeber, som under namn af fältsjuka anställde så stora förödelser inom armén. Ungdomens kroppskrafter jämte den gamla prästfruns moderliga omvårdnad besegrade likväl, efter flera veckors lidande, den envisa febern, så att jag för den gången slapp undan.

Emellertid hade regementet jublat i Persön och förlustat sig där på bästa vis. I hela nejden rundt omkring prisades de baler, officerarne anställt. Man var ledsen att mista sådana gäster, men det hjälpte inte. Strax på ny-

året fingo svenska trupperna order att återvända till hemorten för att på rotarna åter organiseras. Man kunde inte längre föda dem vid armén, utan måste genom deras aflägsnande lätta utvägarna till underhåll för kvarlefvan af finnarne. I Västerbotten kvarstannade sålunda, utom provinsens eget, på roten förlagda regemente, endast sådana svenskar, som, antingen sjuka eller nyss tillfrisknande, voro ur stånd att åtfölja sina kamrater. Af konvalescenter formerades slutligen en svensk bataljon under befäl af öfverflödiga finska officerare, hvilken hela våren och sommaren 1809 kvarblef i finnarnes leder och fick den triumfen att för sina ärorika bragder bli ett efterdöme för dugliga och käcka soldater.

Särdeles trögt skedde mitt tillfrisknande; det gick dock småningom. Under tiden tillbragtes dagarna i allsköns enformighet, mestadels i sängen, som i anseende till det dragiga hörnrummet var ställd midt på golfvet, framför en stor spis, där eldbrasan flammade dagen igenom. För matt att komma ur rummet, hade läsning varit en ganska passande sysselsättning, om n. b. böcker varit att tillgå. Men på sådana var total brist. Fastän präst, var värden större älskare af kort än af böcker, hvarom det nattliga, rucklande stojet i hans rum (näst intill mitt) ofta nog vittnade.

Denna rustare var son i huset och faderns adjunkt. Fadern själf såg jag aldrig; han lefde ej tillsammans med sin familj och sades vara en underlig man. Den gamla prästfrun däremot var en ärans gumma, fast litet enfaldig; hon trodde på skrock och trolleri och blef hjärtans skrämd, när jag en gång företog mig att förmedels tagelpiskan frälsa huset från verkan af en föregifven, häxande lapps vrede, just då han som bäst var sysselsatt med sin besvärjelse, för det man nekat honom mera brännvin. Besynnerligt är, att lapparne allmänt anses ega trollmakten i sitt våld; karlar, kvinnor, barn, alla medlemmar af detta usliga folk tros besitta förmågan att genom öfvernaturliga medel bringa olycka öfver människor och djur. Också umgås man vänligen med lapparne. I Råneå såg

jag några lappar, alla lika fula, lika dvärgväxta, lika smutsiga, med aflånga ögon och från hufvud till fot höljda af renhund samt åkande i s. k. akjor, ett slags korta båtar, dragna af en ren utan annat anspann än ett dragtåg från bröstlokan, löpande under buken mellan renens bakben. De kommo ned till kustlandet för att utbyta de produkter, renhjordarna gifva dem, mot andra af dem behöfliga varor, förnämligast brännvin — det gift som slutligen skall utrota dessa fattiga och fåtaliga nomader. Anmärkningsvärdt är, att lapparne aldrig emottaga pappersmynt i handel. Få de inte vara mot vara, måste betalningen ovillkorligen ske i silfvermynt, hvilket de släpa med sig till ödemarkerna för att där begrafva det, ty därifrån återkommer det aldrig.

Utom mig och min uppassare, båda lika sjuka, hyste prästgården ännu en sjukling af vårt regemente, en vargeringsunderofficer, som också vid genommarschen måst intaga sängen. Liksom alla öfriga arméns individer hade den stackarn inte på 4 månader fått ett öres aflöning och var således utan pengar. För att komma hem, satte han hela sin lit till mig, som, med den tunnaste taskbok i världen, ändå måste lofva att taga honom med under resan. Denna anträddes omsider i första dagarna af februari, efter de varmaste tacksägelser vid afskedet från vår godhjärtade, ömsinta värdinna. Vintern var lika sträng, föret lika ypperligt. Finnslädarna, som brukas öfverallt i Västerbotten, äro alldeles oförlikneliga reseàkdon, hvari man slinker fram så lätt, sittande på bottnen med utsträckta ben i en bekvämligt hvilande ställning. Gropiga vägar mötte väl tämligen allmänt, en frukt af den ovanligt starka trafiken af forslingar till och från armén, dels med trossvagnar, dels med slädar af tyngre konstruktion; men de långa finnslädmedarna kilade öfver ojämnheterna, så att man alls inte besvärades af groparna. Den lifliga rörelsen i arméns grannskap förorsakade, att man öfverallt mötte nya ansikten, nya scener, som genom ständigt växlande föremål sysselsatte den resandes uppmärksamhet från gästgifvargård till gästgifvargård. — Bistert kallt var

det, så att hela fältgarderoben i sanning behöfdes för att någorlunda bevara kroppen. För fötterna gafs ett godt medel i renhuds lappskor, fyllda med hö, hvaruti foten stacks utan stöfvel och bibehölls så varm som i det bäst uppeldade rum.

Luleå gammelstad, en stor by, visade sig uppfylld af magasiner och soldater af olika korpser. Där var ett verkligt fältläger. Själfva staden såg jag inte; den ligger en mil från den stora landsvägen nere vid hafvet. Så fort jag vändt Luleå ryggen, blefvo landsvägarna mindre lifliga. Ganska få soldater syntes numera till. Landet var tyst och ödsligt. Piteå, beläget 20 mil bakom armén, hade mindre beröring därmed och följaktligen mindre tillopp af främlingar. Staden är anlagd på en holme i älfven, i norr och söder innesluten af höga skogsbeväxta berg. — Skellefteå är namnkunnig för sin vackra, runda kyrka, af ovanligt prydlig arkitektur med kolonner och sirater. Det påstås, att hon är den vackraste landtkyrka i Sverige. Majestätiskt höjer hon sig i en så talrik omomgifning af boningshus, att man skulle tro sig komma till en stad, om inte det spridda läget vid första anblicken erinrade om en väl bebodd landsbygd. Sunnanå gästgifvargård ligger söder om älfven.

Umeå är beläget vid älfven af samma namn, hvars stränder äro ovanligt höga. Staden syntes särdeles obetydlig, likväl något lifvad af de trupper, som här förlagda skulle bevaka Kvarken, hvilken i sin isbeklädnad gynnade en möjlig öfvergång från Vasa.

Föga anmärkningsvärdt föreföll efter afresan från Umeå. Först närmare Ångermanlands älfven blef landet mera tätt bebodt. Där i trakten ligga flera kyrkor inom kortare afstånd, såsom Vibyggerå, Ullånger, Skog, Nora. Själfva älfven liknade en stor sjö, nu företeende en snöslätt, djupt ingående i landet, med höga skogsbeväxta bergshöjder till gränser. Vid Sabrå kyrka afgår vägen till Härnösand, hvilket således inte passeras af en resande på stora strandvägen. Sundsvall däremot måste jag igenom, efter färden genom ett land, utmärkt af de mest

halsbrytande backar, säkert den backigaste landsvägen i Sverige. Norrland är ett ordentligt alpland, omväxlande af brådstörtande bergshöjder och djupa dalar, genom hvilka en mängd större och mindre strömmar söka sitt lopp från fjällen till hafvet. Blott omkring kusten och strömmarnes utlopp är det bebyggdt och uppodladt till 2 à 3 mil inåt landet; djupare in är idel skog och ödemark. Synnerligen ödslig förefaller gränsskillnaden mellan Västernorrlands och Gefleborgs län, söder om Njurunda älf; men landet blir gladare, så fort man nalkas Hudiksvallstrakten, samt ändå sydligare vid Ljusnan.

I Gefle, en bland Sveriges större och följaktligen prydligare städer, bytte jag blott om hästar, hvarefter farten skedde väster ut till Bäck och Hedesund, där Dalälfven passerades, och jag inträdde i Västerås län samt nådde omsider den 18 februari Sala, målet för resan.

Här var marknad i full gång, följaktligen rätt bullersamt. Den lilla staden vimlade af främmande köpare och säljare, hvaribland äfven Stockholmsboar. Såsom vanligt hade många intet annat ärende än att söka de förströelser, småstädernas marknader erbjuda; också råkade jag flera kamrater, alla ifrigt begifna på nöjen — något som vi ett helt år måste umbära. Godt bord och goda viner hörde till n:o 1 i dagordningen, därefter bal och spektakel, hazardspel för amatörerna. Alla aftnar vankades assemblé på stadens rådhus, vid talgljus och lumpen musik, men som det oaktadt nitiskt bevistades af en mängd väna fäntor under söta mammas vingars skugga, och hvilka af oss muntert svängdes om i dansen. Flitigt besöktes spektaklet. Skralt var det visserligen både till spel, eklärering, orkester och teater (inredd i ett hus af laduskapnad), men nyhetens behag öfverskylde i våra ögon bristerna. Med ett ord, här bar allt stämpeln af ett lustigt leben, mestadels förflygande i sus och dus. — Som likväl ingenting på jorden är varaktigt, så togo ock våra förlustelser en snöplig ändalykt i och med detsamma marknaden upphörde. Spektaklet ensamt fortsattes ett par veckor efteråt, stadsboarne till stor förnöjelse. Men en för oss

ungkarlar ganska kinkig brist efter marknaden var tillslutandet af det kostliga värdshuset; och som staden i hvardagslag inte bestod sig något matställe, hotades vi att få lefva på hullet efter marknadsförtäringen. Slutligen förbarmade sig en människoälskande apotekare öfver våra stackars magar och fyllde dem nödtorftligen — det förstås, mot ganska hög betalning.

Nu var regementet åter på roten och i lugnet, men ack, huru fåtaligt! Knappt en tredjedel af nummerstyrkan hemkom till provinsen, och underrättelse saknades, om de frånvarande voro lefvande eller döda. Nu gällde det att ersätta afgången, hvilket inte heller var så lätt, i anseende till den stora minskningen af unga karlar, kriget hade åstadkommit. Vargeringen var väl närmast i ordningen att ingå i gamla stammen, men proportionsvis lika illa åtgången lämnade den föga att påräkna. Länets båda landtvärnsbataljoner, fastän också tämligen härjade, lofvade dock bättre utsikt. De unga landtvärnisterna hade fått smak för krigsyrket och togo gärna soldatlega. Rekrytering pågick således för alla de numror, man med säkerhet visste vakanta. Ensam officer vid det omkring Sala roterade 1:ste majorens kompani, fick jag bestyret med rekryternas insättande, redogörelse för fälttåget jämte den vanliga tjänsten på roten. En del af dagen upptogs af dessa tjänsteplikter, men den återstående förflöt i nog mycken sysslolöshet. De marknadslystna kamraterna voro bortresta, och i staden bodde ingen mer än regementets 2:dre major, både i ålder och grad så mycket öfver mig, att jag inte kunde lefva med honom på någon mer förtrolig fot. Däremot sällskapade jag dagligen med tvenne officerare af lifregementet, som hade sin station i Sala. Sällskapslifvet var för öfrigt högst inskränkt. Ingen stadsbo såg folk hos sig mera än prosten grefve Schwerin, boende ett stycke utom staden. Hos honom var man alltid välkommen. Och jag kunde räkna hos honom såsom en särskild rekommendation, att hans söner varit mina studiekamrater. Den ena, en förträfflig yngling och distinguerad artillerifficer, stupade vid Oravais förra året, vid

början af sin krigiska bana, allmänt saknad af vänner och bekanta. Fadren bevarade såsom en relik, till åminnelse af sin fallne son, dennes genomskjutna hatt, upphängd i sitt skrifrum. Grefve Schwerin var märkvärdig både såsom författare och landthushållare. Han hade i yngre år tjänt som dragonofficer och ingått i prästeståndet blott för att, i förlitande på sin börds prerogativer, vinna en diger inkomst, hvilket också lyckades honom genom erhållandet af Sala pastorat, ett af de fetaste i riket. Präst var han alls icke, prästkragen bar han aldrig, och öfver kallet moquerade han sig öppet. Besynnerlig, högsint och framför allt otålig, var han en älskvärd sällskapsman men högst otreflig kortspelare, fastän han högeligen älskade sysselsättningen med kortlapparna.

Vid den tiden fanns väl ingen svensk stad, där inte fångna ryssar i mer eller mindre antal voro förlagda. I Sala vistades blott en enda officer, tämligen hygglig ung man, med vacker figur och förbindligt väsende. Också stod han öfverhöfvan väl inskrifven hos stadens damer. Oss andra regalerade han med öfverdrifvet prunkande berättelser om Moskaus härligheter och förgyllda kupoler. Förvånande är hans nations färdighet att lära [sig] språk, troligtvis emedan dess eget är så svårt. Därtill hörer ock ryssens fallenhet att i umgänget modellera sig på det folk han lefver med, så att man kan antaga, att en städad ryss gemenligen är en angenäm sällskapsmänniska.

Salas förnämsta märkvärdighet är silfvergrufvan, belägen $1^1/_4$ mil från staden. För att komma dit ned måste man förtro sin person åt en hisstunna, gående på järnkedjor 150 famnar ner i djupet — en alltför hemsk resa, som, på köpet, lämnar föga tillfredsställelse, emedan de mörka, kyliga, fuktiga, underjordiska gångarna ega alltför stark likhet med grafhvalf, för att den lefnadslustige kan finna sig väl därstädes. Man har svårt att återhålla en lätt rysning vid föreställningen om de ojämna, skrofliga hvalfvens möjliga infall att rasa, hvilket i själfva verket icke synes otroligt, då vid sprängningar hela grufvan

skakas af de dofva skotten. När man i grufvans irrgångar blir varse en mängd mörka figurer, med bloss i händerna, sväfvande fram och åter, kan man ej hindra sig att tänka på de gamles Tartaren.

Mitt vistande i Sala blef inte långvarigt. Krigsbasunen, ljudande från alla håll, störde snart den korta, makliga vinterhvilan. Sedan ryssarne fått fast fot på Åland, hotade de att öfver det tillfrusna hafvet flytta krigsteatern in i själfva hjärtat af riket. Öfverallt svaga, utmattade, utsvultna, blef de svenska truppernas lott att, vikande för öfvermakten ur ena positionen efter den andra, slutligen nödgas utrymma hela Åland — vår sista finska besittning. Regeringen gjorde väl ännu ett lamt försök att understöda åländska fördelningen medels befallning om skyndsamt afsändande af nyss hemkomna trupper, hvaribland äfven vårt regemente; men det var för sent. Dessutom hade nedslagenhet och misströstan om lycklig utgång vunnit så pass insteg hos svenska soldaterna, att man lätt kunde förutse, huru föga båtande hjälpsändningen skulle ske. Öfvertygade att de gingo en ömklig död till mötes, visade soldaterna inte ringaste håg att strida för en redan förlorad sak. De knotade att uppoffras utan ändamål och insågo ganska riktigt, att kungens tjurhufviga envishet skulle störta landet i ett djup af elände. Så långt var det ändtligen kommet. Missnöjet, jäsande i hvarje soldatbröst, var på punkten att utbrista i handling. Både befäl och manskap närmade sig under mörka aningar den sorgliga framtiden. Nedstämda, misslynta samlades alla individer af vårt regemente. Hos ingen anmärktes denna manhaftighet i anletsdragen, detta lif och rörlighet i väsendet, som plägar gifva krigsmannens hållning ett så öppet och okonstladt skick.

Söndagen den 12:te mars på morgonen sammandrogs 1:ste majorens kompani i Grällsta by, 3 mil från Västerås. Kronoskjuts var redan färdig att fortskaffa oss till sistnämnda stad. Aldrig visade kompaniet en dystrare sinnesstämning. Soldaterna hade i brännvinet sökt dränka den bedröfliga vissheten att ej mera återse hemmet, och de

rotebönder, som hvar och en skjutsat sin karl till samlingsplatsen, delade fullkomligt den allmänna oviljan samt underblåste den idkeligen genom sin enfaldiga jämmer. Öfverljudt puttrades. Ögonblicket för en betänklig insubordination var i sanning ej långt borta. Till förekommande af något sådant påskyndade jag afresan, och disciplinen återtog sitt välde, så fort vi vändt ryggen åt byn. De gamla krigsbussarna, bildade i den lärorika skolan af förra årets blodiga fälttåg, voro ej svara att bringa till reson af det befäl, som delat farorna med dem. Få voro de emellertid: hela kompaniets nummerstyrka uppgick ej till 100 man, och däribland en tredjedel rekryter. 40 vargeringskarlar voro dessutom med.

I Västerås voro de andra kompanierna dels redan ankomna, dels anlände de stundeligen. Allt återtog det förra krigiska skicket. Regementet, som följande morgon skulle afgå med marche-forcée till Grisslehamn, var visserligen svagt; men med vargeringen, insatt bland den äldre stammen, utgjorde det ändå två bataljoner, af 400 man hvardera, sedan de mest oanvändbara blifvit utgallrade. Trossen stod redan påpackad på planen utanför slottet, och proviantering skedde ännu samma afton.

Morgonen den märkvärdiga 13:de mars uppvaknade jag sent, högst förvånad att finna tiden för afresan förliden. Men oron att hafva försofvit mig stillades snart genom uppassarens förklaring, att order till afmarschens inställande hade om natten ankommit, utan att han velat onödigtvis väcka mig, då fältväbeln utfärdat dem i kompaniet. Jag skyndade ut och hade ej hunnit många steg, förrän den gamla kapten Svinhufvud med betänksam min besvarade mitt spörsmål efter orsaken till dröjsmålet. Om natten hade nämligen en kurir anländt från öfverstelöjtnant Adlersparre, som med en västra arméns afdelning höjt upprorsfanan och under marschen till Stockholm redan tagit Örebro i besittning. Kuriren medförde förslag att göra gemensam sak med västra armén. Officerskorpsen sammankallades att deliberera öfver propositionen hos regementsbefälhafvaren major Stjernstam, som kom-

menderade regementet under öfverste Brändströms frånvaro, hvilken åter ämnat möta oss på vägen till Grisslehamn. Stjernstam var utan hufvud, obeslutsam, rå och okunnig, såsom den tidens flesta militärer. Han vågade ingenting på egen hand. Redan illa skrämd att hafva inhiberat uppbrottet, framställde han helt enkelt Adlersparres proposition, uppmanade kamraterna att själfva taga sitt parti: saken tålte i sanning öfvervägas. Äfven en än mera kraftfull chef skulle i detta ögonblick haft svårt nog att fatta decision i en så ovanlig kasus. Alla stirrade förvånade på hvarandra, ingen öppnade munnen. Omsider bröts tystnaden af regementskvartermästaren kapten Virgin. Han genomgick i korthet förra årets krigshändelser, uppdrog en tafla af deras bedröfliga resultat, visade huru allesammans voro en följd af regeringens förvända åtgärder, och framställde den frågan, om man rimligtvis kunde hoppas att nu förestående fälttåg skulle aflöpa lyckligare under den galnings ledning, som innehade tronen, helst som kriget nu vore att förvänta på svensk botten. Han föreställde kamraterna angelägenheten att sätta en bom för dårskaperna och slutade med en uppmaning att kraftigt understödja Adlersparre i ett företag, hvarpå Sveriges väl eller ve berodde. Impulsen var härigenom gifven. Vikten af företaget uppvägde faran, något hvar insåg det, och man kom öfverens om att invänta Adlersparres trupper, att emellertid taga staden i besittning, men framför allt att försiktigt bereda manskapet på hvad som förestode, öfverlämnande sättet åt hvarje kompanibefälhafvares egen skarpsinnighet. Man åtskildes genast för att gripa verket an.

Med hufvudet fullt af funderingar öfver det uppträde, jag nyss bevittnat, lämnade jag rådplägningen. En revolution således! Allt hvad jag läst om franska revolationen sväfvade oredigt för min inbillning. Och i sådant skulle jag blifva inblandad! Inte att jag fruktade utgången, ty så ung jag än var begrep jag ganska klart, att det allmänna missnöjet var en säker bundsförvant, men det ovanliga i saken förbryllade mig. Därtill kom,

att allt mitt hjärta klappade högt för kriget, och långt hellre hade jag velat vandra utaf till Grisslehamn än till Stockholm. Nu måste jag likväl svälja förtreten öfver mina tillintetgjorda förhoppningar för att följa kamraternas exempel att revolutionera manskapet. Såsom befälhafvare för 1:ste majorens kompani gällde det att sondera truppen. Men sättet? Därvid fann jag mig i stort bryderi. Jag återvände till kvarteret att rådgöra med min värd, borgmästaren Hellman, som jag råkade vid frukostbordet, sysselsatt med helt annat än revolutionsplaner. För honom yppade jag min förlägenhet med begäran af godt råd i denna kinkiga sak. Hellman var en man, som helgade Bacchus en ohejdad dyrkan och frågade för resten föga efter denna världens bråk. Han mumsade och hörde på, drack en klunk och plirade med sin jovialiska blick. Slutligen sade han med en leende, likgiltig min: „Mitt råd är, att herrn tar en sup och låter de där sakerna hafva sin gång“. — Här var saledes ingen tröst. Jag måste handla på egen hand. Kompaniets korpraler kallades på mitt rum; i allsköns korthet gjorde jag dem en föreställning, huruledes fortsättningen af det olyckliga kriget genom regeringens bakvända tillställningar skulle kosta oss alla lifvet utan något slags nytta, emedan Sverige lika fullt blef inkräktadt, men att det nu gåfves en möjlighet att göra slut på landets lidande, om vi förenade oss med västra armén, som beslutit marschera till Stockholm för att förmå kungen göra fred. En korpral frågade om de därigenom undveke att gå till Åland, och då de därom fingo försäkran, förklarade sig alla beredvilliga att följa mig hvarthelst jag ville föra dem. De lofvade utforska och förbereda soldaterna, och vi åtskildes. Glad öfver all förmodan skyndade jag till regementsbefälhafvaren, hos hvilken lika beskaffade underrättelser från de öfriga kompanierna inom en kort stund inlupo, och hvilket allt synbarligen muntrade hans sinnesstämning. Nu repade han mod. Tullarne besattes med vakt för att någorlunda hafva staden i vårt våld. En garnison af Västmanlands landtvärn fanns väl i staden, men den aktades

föga, öfvertygad som man var, att landtvärnisterna skulle följa strömmen åt. Värre var att öfverste Brändström väntades och att hans opinion ej var känd. För honom bar Stjernstam särdeles respekt. Men herr öfversten uteblef. Han var för stark rojalist att kunna förmå sig göra ett med Adlersparre. När han inte råkade regementet i marsch och på närmaste gästgifvargård till Västerås erfor ett dunkelt rykte om hvad i staden förehades, fann han sig befogad att resa tillbaka till sin egendom i Uppland för att undvika en brydsam kollision med regementet, hvars bevågenhet han inte gärna kunde vänta sig.

Natten mellan den 13 och 14 mars anlände från Stockholm major Björnstjerna med nyheten om revolutionens utbrott, om kungens arrestering och om hertigens af Södermanland uppträdande såsom riksföreståndare. — Våra soldater voro ännu okunniga om rätta betydelsen af hvad som stämplades. Bladet måste nu tagas från munnen; men huru detta skulle tillgå, var icke så lätt afgjordt. Vår beskedlige regementsbefälhafvare dugde till intet annat än blind lydnad; någon måste nödvändigt leda honom, och denna någon blef nu major Björnstjerna, en distingerad officer, som bevistat finska kriget i egenskap af adjutant hos general Adlercreutz och nyligen blifvit placerad såsom major vid vårt regemente, för hvilket han i öfrigt var alldeles okänd. Färm, beslutsam hesiterade han inte att för ett par dagar öfvertaga befälet i stället för Stjernstam, som gjorde sig sjuk. Regementet uppställdes på Fiskartorget omkring en servering af öl och brännvin. Major Björnstjerna, klädd i vår uniform, som han för tillfället lånat af en kamrat, uppträdde i fyrkanten, fick honnör som chef och uppläste därefter så väl hertigens som Adlersparres proklamationer. Han tillade några hjärtstyrkande ord om de dåraktiga åtgärder, hvarigenom Gustaf Adolf tillintetgjort verkan af så tappra soldaters bedrifter, om nödvändigheten att sätta en bom för dårskaperna genom kungens aflägsnande från styrelsen, om sammankallandet af ständerna, som skulle ställa allt till rätta igen, om föreningen med Adlersparres trup-

per m. m., allt i ordalag passande för åhörarnes fattning; och hastigt som tanken elektriserades de på torget församlade af hans enkla föreställning. Inom få minuter hade han erhållit ett absolut välde öfver allas vilja. Med en mun instämde allesammans i förslaget att marschera till Stockholm, och ett mångfaldigt „Lefve riksföreståndaren!“ jämte libationer af förhandvarande fluidum ändade sammankomsten. Så liten svårighet ligger i konsten att uppvigla massan; några ord, som smickra passionerna, äro nog att förvandla dess beundran i hat!

Samma förmiddag arresterades i sina rum samtliga stadens auktoriteter, för syns skull och för deras egen säkerhet, i fall revolutionen skulle misslyckas; ty landshöfdingen, excellensen de la Gardie, var inte strängare bevakad, än att hans vanliga aftonspelpartier kunde infinna sig. Men ränteriet måste vidkännas allvarsammare arrestering; det anammades till aflöningar och förefallande utgifter vid revolutionskorpsen. Ingen visade ringaste sympati för Gustaf Adolf. Den verkliga förståndsrubbningen, som fått makt med honom från den stund han i sitt hufvud inkvarterat idén att störta Napoleon, hade långt förut öppnat ögonen på allt klokt och tänkande folk, och den påbjudna krigsgärden släckte sista gnistan af blind undergifvenhet hos menigheten. Man började ana hvad hans krigslust skulle importera, blottad som den var på all fältherretalang, ja, på sundt förnuft, hvilket nu mera inte kunde döljas. Tusentals människolifs uppoffring, konfussion i alla krigsärenden, brist och villervalla i allt — sådan var summan af Gustaf Adolfs regeringskonst. Hos honom fanns inte en gång ringaste skymt af personligt mod, som på något sätt kunde göra honom intressant för mobben, hvilken alltid sätter mycket värde på yttre skenet. Han var ohjälpligen förlorad i allmänna opinionen. Och ändå — fastän landet var utblottadt på allt sätt, fienden redan på svensk botten i norr och färdig att gå öfver det isklädda Ålands haf i öster — ändå förblef kungen orygglig i sin förblindelse att utan resurser fortsätta ett krig, som han ej förstod leda. Den vanvettingen kunde

blott styras med öppet våld, och därför måste revolutionen ske. Att Adlersparres företag inte borde misslyckas var således sannolikt, ehuru man inte alldeles litade på sinnesstämningen i hufvudstaden och hos dess garnison, bestående af pommerska regementen. Föga hade man emellertid att frukta. Kungens medhållare måste varit högst få: på sin höjd några höga herrar, som, sedan hans makt en gång var bruten, hade intet inflytande mer. Något lifligare bevis, huru djupt han var fallen i allmänna opinionen, kan väl näppeligen ges än det faktum, att Adlersparre kunnat marschera från Karlstad till Örebro utan att någon gittat därom underrätta majestätet. Först från sistnämnda stad fick han en kurir, afsänd af landssekreteraren Cassel.

Ja, så öfvergifven var den arme Gustaf Adolf, att i ögonblicket af den arrestering, som störtade honom från tronen, inte en enda person, vare sig af vänskap eller tacksamhet, höjde ett finger till dens försvar, som aftonen förut befallde öfver några miljoners lif och välfärd. De, som med ord och skrift, på vers och prosa, ifrigast bidragit att genom det plumpaste smicker vilseföra honom, de, som täflat i nit att utföra hans fördärfliga planer — alla förblefvo passiva, alla vände honom ryggen. Han stod där ensam, omgifven af Adlercreutz' kämpar, ett mål för förödmjukelse och för ett uppretadt sinnes svallning. Hvilken läxa för despoter!

Om ett par dagar inryckte Adlersparre i Västerås, i spetsen för lifregementets husarer och dalkarlarne. Hela sällskapet emottogs jubilerande af oss samt bjöds på bal om aftonen. Då hade jag tillfälle att närmare betrakta vår revolutionshjälte. Han var af hög, kraftfull växt, med väldig fetma, tröga och indolenta rörelser. Ur hans manliga, öppna ansikte strålade fryntlig vänlighet mot hvar man. — Hans korps bestod af Dal- samt Närikes och Värmlands regementen, Värmlands fältjägare, Lifregementets husarer och ett batteri af Göta artilleri, 3,000 à 3,200 man.

Under väntan på Värmländska fördelningen hade vårt

regemente blifvit nedsatt till en enda fältbataljon på så sätt, att två kompanier sammanslogos till ett. Major Stjernstam återtog befälet såsom bataljonschef. Alla äldre karlar, rekryter och vargeringsmanskap hemförlofvades på rotarna; äfven en del af befälet kvarstannade uti provinsen. Fanorna däremot, som inte fått följa med i fält, framskaffades nu och likaså en rik, silfverbesmidd skarlakansfärgad musikmundering — en skänk af den forna chefen hertig Fredrik. Man ämnade uppträda med storståtlig pomp i hufvudstaden.

Afmarschen från Västerås företogs den 17 mars. Vi utgjorde avantgardet. Nattkvarteret var Enköping, där skrål och stoj ljödo ur hvarje koja, sedan den väl och lyckligt blifvit fullproppad med inkvartering; ty man var munter och högljudd vid revolutionsarmén, och hvad inte naturen förmådde, det förmådde brännvinet, hvilket rann i strömmar under alla tänkbara förevändningar. Till och med officerarne skroderade tappert. När man hörde deras käcka ton, hade man kunnat vänta mer lysande idrotter än som vankats vid västra armén under kriget.

Ifrån Enköping gingo vi för att rasta en dag i trakten af Grans gästgifvargård, hvarest öfverstelöjtnant Adlersparre hade sitt högkvarter, och hos honom församlades officerarne. Inte ringaste gêne egde rum i hans närvaro — en omständighet, som riktigt passade till den rådande friheten och jämnlikheten. Majoren och fänriken hade lika öppen talan utan krus eller förbehåll. Öfverläggningar förehades om korpsens bästa. Adlersparre förhöll sig mycket passiv, de andra talade dess mera; ett par gånger höjde han rösten, och hans ord gjorde slag i saken.

Ifrån Gran marscherades till Barkarby. På backen utanför Tibble gästgifvargård kom Adlersparre ut att hälsa vår förbitågande bataljon. Med en ren, stark och behaglig stämma lät han höra sin lyckliga talförmåga. De få ord, han yttrade, voro fullkomligt afpassade efter åhörarnes fattning, och i förening med den mest nedlåtande vänlighet förfelades inte den beräknade effekten. Soldaterna förtjustes. De gåfvo luft åt sin tillfredsställelse i stor-

mande hurrarop. Konsten att tala till menigheten består i färdigheten att tala dess språk, och denna färdighet egde Adlersparre i hög grad.

Mödan af den dagens marsch lindrades på det sättet, att hela bataljonen satte sig på trosslädarna jämte ett parti bondslädar, som i hast anskaffades, 15 till 20 man på hvardera, hvarefter ett slädparti utaf hela denna slädrad, med uppstående bajonetter, bar utaf öfver den glatta isen och genom tillfrusna kärr, från Tibble ända till trakten af Barkarby, där kvarteren intogos för att under en ny rastdag ordna det högtidliga intåget i Stockholm. Det säfliga, sölaktiga i Värmländska fördelningens marsch får väl inte ensamt tillskrifvas begäret efter hvila. Det underhandlades beständigt mellan de höga herrarne i hufvudstaden och vid armékorpsen. Kurirer flängde dagligen fram och åter. Så alldeles säker att med öppna armar emottagas lär väl inte Adlersparre varit. Man kunde sluta därtill af de många betänkligheterna i högkvarteret och, bland mycket annat, af den befängda dagorder, som emanerade dagen före inmarschen. Den var af så kuriöst innehåll, att den kunde förtjäna bevaras åt eftervärlden. Så lydde den:

General ordres

Hvar enda man i esquadron, batterier och companier preveneras derom, att polisbetjenter och andra rackare fått betalning för att ljuga dem fulla. Hvarenda lögn bör mötas med ett slag vid örat. Högqvarteret Tibble den 21 mars 1809.

Georg Adlersparre
Öfverbefälhafvare.

Att något smolk var kommet i mjölken kan ej betviflas; men af hvad slag, kunde ej utforskas. Den naiva pöbelton i detta opus af en man, som länge sysselsatt sig med litteratur, måste förutsätta, att den var skrifven under ett hastigt påkommande anfall af förargelse. Hade väl förtrytelsen sin rot i regeringens kända bemödande

att afstyra revolutionstruppernas visit i Stockholm? Eller månne något kungligt partis emissarier sökte värfva anhängare bland soldaterna?

Omsider var den stora dagen inne, den 22 mars. Vädret var vackert, likaså dagen, men väglaget slaskigt: snön hade redan fått respass af vårsolen, så att vägarna blott morgnar och kvällar voro drägliga. Trupperna samlades vid Jerfva, utstofferade på det raraste, ehuru öfverplaggen behöllos på i anseende till årstidens ännu kyliga luft. Officerarne hade bortlagt sina armkläden, symboler af 1772 och den därifrån härstammande suveräniteten. — Intåget skedde middagstiden från Norrtull i full parad, med flygande fanor och klingande spel. Regementena togo plats efter turen sinsemellan, hvarigenom vår bataljon kom så djupt in i kolonnen, att vi ej fingo bevittna, huru Stockholmsboarna emottogo Adlersparre. Drottninggatan utföre, öfver Norrmalmstorg och Norrbro kommo vi till Skeppsbron genom en otalig folkmängd, stående liksom en mur å ömse sidor, synnerligast på Norrbros trottoarer. På Skeppsbron formerades linjen. Riksföreståndaren visade sig till häst, passerade förbi och hälsade nådeligen hvar bataljon, hvarefter alla fingo intaga sina kvarter. Västmanlands bataljon förlades i norra delen af Klara församling med 4 till 10 man i hvart hus. Adlersparre tog sitt kvarter i det så kallade Vestmanska huset vid Adolf Fredriks kyrka, ganska modest i entresoln, medan han lät inreda den öfre, vida högre och bekvämligare våningen till klubb för officerskorpserna. Men om han inte valde sig själf någon särdeles ståtlig bostad, var han dess mera angelägen om bevarandet af sin person, till hvilket ändamål en högvakt under officers befäl förlades i samma hus och under Adlersparres egna rum. Detta viktiga uppdrag att skydda hans nåd från farligheter lämnades med förmånsrätt åt Värmlands jägare att ensamma bestrida.

Det kan inte vara min afsikt att omständligen utveckla revolutionshändelserna. Jag inskränker berättelsen

blott till det, som tilldrog sig under mina ögon eller på något vis hade samband med min krigsbana.

Hvad den så kallade västra armén egentligen hade att göra i Stockholm, torde icke så lätt kunna utfunderas. Revolutionen var skedd den förutan, och för lugnet behöfdes den på intet vis i hufvudstaden. Nog hade Adlersparre handlat mer fosterländskt, om han från Örebro återvändt till norska gränsen, som genom hans lustpromenad lämnats försvarslös på vissa punkter. Men i ett sådant återvändande hade legat större försakelse än man kan begära af den arma människonaturen. Mödornas lön borde skördas. Man kan inte förtänka den ursprungliga uppviglaren, om han törstade efter någon belöning, ty företaget var i alla fall djärft. Oaktadt det djupt rotade missnöjet hos nationen egde Adlersparre i det ögonblick, han höjde upprorsbaneret, ingen annan stödjepunkt än några fås löften att med honom stå eller falla. Utgången doldes ännu af ovisshetens slöja, allt berodde på raskhet och beslutsamhet. — En annan fråga blir, om Adlersparre verkligen var vuxen det värf, han åtagit sig. Talangfull, vältalig och populär genom sitt intagande väsende, hade han kunnat uträtta mycket, om icke hans naturliga trögh et lagt band på den snabbhet och bestämdhet i handling, hvarförutan ledaren för en revolution icke kan sammanhålla och bringa en folkrörelses krafter till lyckligt slut. Hade icke den oförskräckta general Adlercreutz gjort så hufvudsakligt slag i saken genom kungens arrestering, så skulle västra armén eller rättare Adlersparre kanhända mött större svårigheter, än han mäktat öfvervinna. Sant är väl åter att, hade inte Adlersparre gett första impulsen, Adlercreutz skulle törhända inte vågat sin djärfva kupp. Man råkar härvid i en så ändlös serie af suppositioner, att det är bäst lämna dem alla å sida för att fästa sig ensamt vid fakta. Ett faktum är det, att allt gått lika väl eller lika illa, om aldrig Adlersparres armékorps visat sig i Stockholm efter kungens arrestering. Men som den nu kom hit, och som dess befäl behagade blanda sig i politiken, tycks man hafva rätt att lägga befälhafvarne

till last hvad som försummades för allmänt bästa. Den frihet, för att inte säga det självsvåld, som enligt sakens natur åtföljer revolutionära företag och som är så oförenligt med den militära lydnaden, gjorde subordinationen tämligen löslig i västra armén. Hvar bataljonschef följde sin egen ingifvelse. Som en hvar delat risken, ville ock en hvar hafva sin lott i vinsten, sedan framgången krönt företaget. Alla ville ha ett ord med i laget; och som Adlersparres naturliga indolens skydde det mödosamma bråket, fingo underbefälhafvarne nog fria tyglar. Den del, Adlersparre tog i revolutionens riktning, leddes lika mycket af hans anhängare som af honom själf. Om de menat ärligt, dessa herrar, hvad hade de ej kunnat förmå! Ingen svensk har någonsin haft Sveriges pånyttfödelse så i sina händer som 1809 års män! Men de hade inte annat perspektiv än egen befordran och egen vinning. Det blef då klart, att Sveriges väl måste uppoffras åt personliga fördelar för dessa vampyrer, till största delen tillhörande adelskasten, som, då den i århundraden sugit landets märg, lika länge varit i åtnjutande af alla höga företräden, i stöd af den orimliga fördomen om häfdvunna rättigheter genom födseln. — För den nya åderlåtningen på nationens krafter afbidades nu makligen riksdagen, kungavalet och ty åtföljande nådebevis. Under tiden idkades flitigt kortspelning, tobaksrökning och politiserande vid toddyglaset på västra arméns klubb. Kalaser och festiviteter med mycket dryckjom voro alldagliga. Ej heller försummades att visa sig till hofs, ty det var angeläget att personligen introduceras hos hertigen-riksföreståndaren, som visserligen betedde sig med all tacksam välvilja mot hela församlingen, men som inte kunde känna individerna utan föregående påstötning.

Trupperna sysselsattes med garnisonstjänster. Pommerska regementena hade blifvit bortsända strax efter revolutionen, och gardesregementena, som hört till åländska armékorpsen, voro ej heller återkomna till Stockholm. Således bestriddes all vaktgöring ensamt af västra arméns fördelning; men som de turande bataljonerna voro sex,

blef den inte mycket mödosam. Till de af gammalt vanliga vakterna vid slottet, Norrmalms- och Södermalmstorg samt tullarna kommo nu äfven två nya, vid Hötorget och Adolf Fredriks torg — hvarför, kan jag alls inte säga, ty hufvudstadens innevånare visade ej ringaste motsträfvighet; man umgicks helt förtroligt med trupperna. Om missnöje fanns, gömdes det åtminstone ganska försiktigt. Man puttrade ej en gång öfver inkvarteringen, så tryckande den än var för husegare, högst ovana vid detta onus.

Det yngre befälet, som föga intresserade sig för politiken, hade således litet eller intet att göra. Vi skötte våra nöjen och skötte dem med besked, ty aldrig fördes väl ett värre rummellif. På pengar var heller ingen brist: vi hade full fältaflöning, och den fordran, Västmanlands regemente egde för finska fälttåget, utbetaltes efter ankomsten till Stockholm, så att medel ej fattades att tillfredsställa ungdomsdårskaperna. Svåraste afbrottet i nöjena var den ofta påkommande exercisen, som bar sig tämligen, så länge den hölls i staden; men när årstiden medgaf dess förflyttning ut på Ladugårdsgärdet, måste man vara där redan kl. 5 om morgnarna för att vandra därute halfva förmiddagarna och komma hem alldeles uttröttad. I alla fall hade man tid nog att slå dank eller roa sig. — Vi västmanlänningar voro i föga beröring med de andra officerskorpserna. Man betraktade oss såsom utbölingar i den hedervärda värmländska falangen. Något torde dock vår öfverlägsna ton ha bidragit till isoleringen. Nog af, vi lefde för oss själfva såsom en särskild familj, hade eget bord på ett värdshus vid Norrmalmstorg, spelade biljard på eget, utsedt ställe och hade egen loge på dramatiska spektaklet. Vi lefde glada dagar, emedan alla kamraterna anstodo hvarandra, passade tillsammans och voro muntra. De, hvars anhöriga bodde i staden, förde kamraterna till dem, men i allmänhet föredrogs värdshuslifvet framför sällskapslifvet; man var ej mycket begifven på att andas den luft, som vankas i de bildningens regioner, hvilka fått namn af fina världen. Fria luften föll bättre på läppen. Promenader på gatorna

eller ut till Djurgården upptogo en stor del af dagen. Aftonrekreationerna voro alltid desamma: spektakler eller småkotterier, hvarvid gärna sågos medlemmar af det täcka könet, n. b. af den sorten, som bäst anstod den ungdomliga lättsinnigheten. En och annan skämtsam tunga hade vid sådana rolighetsgillen privilegium att hålla målron vid makt utan att just behöfva välja hvarken uttryck eller ämne; och stackare den, som blef skottafla för ordflödet. Vissa syndabockar voro därtill utsedda, och min kapten var ofta nog i denna ledsamma kategori; men så måste också medges, att han passade förträffligt till mål för munterhetens hugg. Näppeligen torde man i hela armén kunna uppleta hans like i utseende. Hans reputerliga mage hvilade på långa spindelben, ansiktet var till färgen brungult, näsan kalmuckisk, läpparna tjocka. Till det originella utseendet hörde också smaken att vara petit-maître: rockkragen räckte honom öfver de utstående öronen, och frackskörten betäckte inte fyllest den köttigaste kroppsdelen, på magen dinglade en knippa berlocker och karniolringar i en rik guldurkedja, en lorgnett hängde i silkessnodd om halsen. Han och en annan kamrat, som synnerligast led smälek för sin öfverdrifna hushållsaktighet, voro oftast utsatta för utbrottet af ungdomsyrans öfversvall.

För manskapet blef Stockholmssejouren ett annat Capua. Den slapphet i disciplinen, självsvåldsandan alstrade, hade ett menligt inflytande på våra gamla krigsbussar. Flatheten hörde till ordningen för dagen, och sådant duger aldrig med soldater. Öfverbefälhafvaren kunde ha sina politiska skäl att se igenom fingrarna med smärre öfverträdelser; men låta manskapet märka, att man krusade med dem, däri låg felet. Ibland flera företeelser af lika halt må följande anföras såsom bevis för Adlersparres disciplinära åsikter. En soldat af Västmanlands bataljon hade för fel i tjänsten af sin kapten blifvit straffad med prygel. Karlen, som hörde till den sturska sorten och var nog slipad att inse förhållandena, lopp genast att klaga hos Adlersparre, hvilken barnsligt nog blandade sig

i saken, kallade upp kaptenen och gaf honom en förmaning om nödvändigheten att vara försiktig, ehuru han måste medge, att straffet var rättvist. Vackert exempel för krigstukten!

En händelse timade strax efter vår ankomst till Stockholm, hvaraf minnet nog förbittrade för mig enskildt den annars muntra tiden af därvarande vistelse. Baron Falkenberg, löjtnant vid vårt regemente, med hvilken jag förra årets kampanj hushållat tillsammans, bott tillsammans och lefvat på förtrolig fot, sjuknade hastigt och dog efter en kort sjukdom. Falkenberg var en ädel yngling. Han var den förste jag skänkt min vänskap; också sörjde jag honom som en bror. Åtta år äldre än jag hade han tagit ett slags vänskaplig vård om mig på ett sätt, att han egde min oinskränkta tillgifvenhet. Hans öppna, redliga karaktär, hans förstånd och kunskaper i förening med ett behagligt yttre hade gjort honom till en älskling i officerskorpsen; och hans käcka uppförande på krigsskådeplatsen hade förvärfvat honom förmäns ynnest och mera förtroende, än vanligt belöper sig på män vid hans år, hvartill törhända friherreskapet äfven i sin mån bidragit, ehuru han själf ganska likgiltigt ansåg denna födelsens förmån.

Gustaf Adolf förvarades först på Drottningholm, hans familj på Haga. På senare stället hade västra armén åtagit sig bevakningen på ordentligt fältmanér med en hufvudvakt invid slottet och vedetter omkring parken. Patruller vandrade oupphörligt fram och åter. Ingen själ slapp hvarken ut eller in utan skriftlig tillåtelse, förhör och alla möjliga försiktighetsmått. — En enda gång föll lotten på mig att kommendera denna sällsamma fältvakt. Jag såg då prins Gustaf, promenerande i parken, åtföljd af sin guvernör och utstyrd med serafimerordensbandet, fastän en pojke på 10 år.

Riksdagen började, som bekant är, i maj den 9; och redan dagen efter steg Mannerheim upp att göra sin famösa proposition om Gustaf Adolfs afsättande. Saken gick nu sin gång, tronen var ledig, och enväldet skulle

landsförvisas. Inom mindre än fyra veckor tillyxade man en ny regeringsform, bibehållande alla gamla former och det element af ståndsfördelning inom representationen, om hvars orättvisa den ringaste eftertanke bort erinra, då man sålunda utestängde så kallade ståndspersoner från all delaktighet i statens angelägenheter, oafsedt dessa personers stora betydenhet både på förmögenhetens och talangernas vägnar. Men lagstiftarne eller, som Adlersparre i sin namnkunniga proklamation titulerade dem, „landets fäder och vise“, som tillvällat sig rätt att tala i nationens namn, voro alla aristokrater, det vill säga innehafvare af skråprivilegier; och det var klart, att dessa herrar skulle förbise tillvaron af en klass medborgare, som ej existerat på den tid deras privilegier vunnit burskap, men som redan likt ett nytt skott på det gamla trädet vuxit om de äldre grenarna. Man åtnöjde sig att stufva upp det gamla med tillsättande af diverse pösverk för syns skull, men utan all kraft, utan all nytta. Alltsammans blef fusk. Man ville till ex. bannlysa enväldet, men bibehöll det likväl i styrelsens hand för allt, som rörde landets ekonomiska lagstiftning, hvarigenom fröet lades till motverkande af all förkofran i hushållningen och näringarna.

När nu några adliga optimister väl och lyckligen hunnit skaka regeringsformen ur armen, återstod att finna en kung, som åtog sig att nödtorfteligen regera efter densamma. Man hängde ännu fast vid gammal håg för Vasaätten, hvaraf hertigen af Södermanland var sista ättlingen; och han fick utan svårighet kandidaturen. Han stod dock inte bättre i allmänhetens ynnest, än att mången fräste vid hans blotta nämnande, i anseende till vissa tvetydigheter i hans yngre år, särdeles hans mystiska uppförande vid Gustaf III:s mord och under förmyndareregeringen. Inte långt före kungavalet var jag vittne till en skarp dispyt om den saken på västra arméns klubb, hvarvid hans kungliga höghet rätt bittert tilltvålades. Det färska exemplet i kungens afsättande hade gett royautén en så stark knuff i opinionen, att man ansåg sig berättigad att cavalièrement behandla det höga herrskapet samt och

synnerligen. Lyckligtvis för hertigen var pluraliteten af de väljande mindre kräsmagad; han valdes enhälligt, påstod man. Men som han var barnlös och genom libertinage förslöad till själ och kropp, kunde man ana hans snara slut. Tronföljden måste af sådant skäl betryggas. Därvid visade Adlersparre och hans anhang sitt mäktiga inflytande genom prinsens af Augustenburg, Christian Augusts, utkorande till tronföljare. Han hade kommenderat i Norge emot svenskarne och tillvunnit sig västra arméns beundran. — Man kan inte betvifla tillvaron af ett parti med häftig böjelse att få prins Gustaf vald, men det var svagt och öfverröstades af västra arméns skrål, om det ens nånsin vågade öppna munnen. Säkert är, att ingen af de tongifvande ville påminna sig, att man hade så nära till hands en telning af Vasastammen. Icke såsom hyllade jag på ringaste sätt bördsanspråken; jag anser tvärtom såsom det gröfsta gäckeri med sunda förnuftet allt pladder om ärfda rättigheter, vare sig till kronan eller andra företräden i staten. Men denna unga prins hade ingen del i faderns dårskaper, och han var svensk. Det hade bort tala för honom! Om han dessutom blifvit vald, hade just i själfva sättet att utkora honom — valet nämligen — legat en förnekelse af arfsrätten. Han var ett barn, hvars bildning till framtida regent hade berott på skicklig handledning. Om därför hans uteslutande egde sin rot i de mäktigas fruktan för stundande hämnd, så karaktäriserar också denna händelse det folk, som ledde Sveriges öden på den tiden. Allt gick ut på egoism och egennytta!

Carl XIII:s kröning och därpå följande hyllning skedde med all möjlig högtidlighet, förskönad af det ljufligaste sommarväder. Kröningsdagen hade jag befälet öfver högvakten vid slottet, och som alla högdjur befunno sig i kröningsprocessionen, kunde jag ostörd öfverlämna mig åt nöjet att åskåda tåget, som skedde till fots omkring slottets yttre omgifning, genom en haie af trupper, öfver Norrbro, Riddarhustorget, Storkyrkobrinken uppför till storkyrkan. Hyllningsceremonin däremot försiggick

nedanför Gustaf III:s staty och gaf en oändligt vacker anblick från öfre delen af Slottsbacken, hvarifrån tronen visade sig i fonden, omgifven på sidorna af halfrunda bänkar för hofvet, och framför af en otalig brokig människomassa. Bakom tronen glittrade i solskenet den vida vattenmassan, betäckt med flaggande fartyg och små slupar, hvilka gungade ända förbi Skeppsholmen långt bort åt Fredrikshof, där ändteligen i aflägsenheten landskapet slutades af gräsmark och mörk skog. Taflans sidoramar utgjordes af slottsflygeln och husen vid Slottsbacken, hvars alla fönster och tak lifvades af nyfikna åskådare. Sällan sågs en grannare högtidlighet.

Den nya kungens anträde till regeringen och lyckligt öfverståndna kröning ändades naturligtvis genom vedermälen af hans kungliga nåd, som ådagalades i otaliga befordringar samt ett stjärnfall, hvars make ingen sett. Mängden af svärdsordens-riddare t. ex. var så stor, att då någon, som råkat bli glömd, däröfver beklagade sig för sina vänner, svarade en: „Åh, gå raskt upp vid dubbningen och fall på knä, så blir du nog riddare ändå, ty antalet är minsann så tilltaget, att en mer eller mindre ej kan märkas!“ — På vår bataljons lott föllo tre svärdsstjärnor och många befordringar, fastän en stor del häraf var en fordran sedan förra årets fälttåg och en följd af befälets afgång därunder. Jag för min del mistade min dekoration i stället att få någon, det vill säga, att som man funnit maktpåliggande att utplåna Gustaf Adolfs namn från den af honom stiftade tapperhetsmedaljen för officerarne, så måste medaljerna återlämnas till omprägling, och under tiden fick man åtnöja sig att bära en bandros i knapphålet.

Märkvärdigt nog bibehöllos vid organiserandet af den nya regeringens ledamöter många af de män, som hjälpt Gustaf Adolf att föra landet till afgrundens brädd och som nu genom ett hastigt „högerom vänd er“ och en ny ed voro villiga att följa de nya principerna, blott de fingo stå kvar i skuggan af makten. Sådant visar åtminstone fördragsamhet hos den nya regimens apostlar. — Det förstås,

att Adlersparre blef en matador bland de höga hönsen: först öfverste, så statsråd och Gud vet inte hvad. Och sedan högtidsoset omsider afdunstat, samt inga flera yttre utmärkelser för honom eller hans corps voro att uppsnappa, tyckte han ändteligen tiden inne att återvända till sin post vid norska gränsen. Hela sällskapet aftågade från Stockholm, med undantag af vår bataljon, såsom icke tillhörande västra arméns guldgossar. Vi kvarblefvo ännu några veckor att alternera om vaktgöringen med Svea lifgardet och Lifregementets grenadierer. En annan bestämmelse ämnades oss, ty man hade en plan å bane att genom någon lysande krigsidrott utmärka epoken för den nya regeringens besittningstagande af styrelserodret. — I slutet af mars hade ryssarne narrat den i Torneå kommenderande general Gripenberg att kapitulera med sina 7,000 finnar. Därefter hade de småningom intagit hela Västerbotten; men som landet var fattigt, glest bebodt och genomskuret af otaliga strömmar, hade deras framryckande gått ganska säfligt. Vid slutet af sommaren stodo de likväl söder om Umeå. Deras fördrifvande låg särdeles om hjärtat, och en så briljant kupp borde inte förfela att inge nationen förtroende för sin visa öfverhet. En expedition af alla disponibla trupper samlades alltså för att sjöledes afgå till Västerbottens befrielse. Man väntade guld och gröna skogar af denna expedition, som troligen också fått en annan utgång, om general Adlercreutz fört befälet. Afund och intriger stängde honom beklagligtvis därifrån.

Den 27 juli embarkerade vår bataljon vid Skeppsholmen på galärer och på samma eskader som Svea lifgardet, inom hvilket ett myteri var nära att utbrista på själfva embarkeringsstället. Gardisterna klagade öfver uteblifven aflöning samt vägrade gå ombord. De morrade obarmhärtigt. Några deras officerare, som ville stilla dem, höllo de på att kasta i sjön. Oväsendet drefs till sådan höjd, synnerligast på en af galärerna, att ett detachement af vår bataljon måste rycka fram till galärens landgång att hota med bajonettanfall alla, som ville lämna fartyget.

På sådant vis motades den ena efter den andra af de på landgången stående åter ombord; och som de ingen ammunition hade, måste de småningom ge med sig. Deras motsträfvighet aftog också i den mån brännvinets verkan bortdunstade, så att de fram på dagen blefvo tämligen regerliga; likväl togs det parti att inskeppa ett kompani västmanlänningar på galären Västervik tillsammans med det mest vildsinta kompaniet af gardet. Jag hörde till de utvalda, så att jag fick äran anträda sjöfärden i sällskap med detta skrålande herrskap, en omständighet som gjorde seglatsen mindre angenäm; ty fastän befälet på ömse sidor kommo excellent öfverens, vankades jämt kif mellan manskapet. Gardisterna kunde inte smälta att på sätt och vis stå under de våras uppsikt, och som deras disciplin var bra skral, föreföll ständigt gnabb, förnämligast under rodden, då det ej var ovanligt att ena sidan rodde framåt, medan den andra strök baklänges. Sjömanövern gick på detta vis ganska krångligt, till skeppsbefälets stora harm. — Galärer äro förträffliga fartyg till landtruppers transporterande. De föras fram både med rodd och segel; det senare går dock trögt och blott med förlig vind: kryssa kunde de ej. På hvardera sidan om däcket finnes en rad roddarbänkar, kallade tofter och 20 till antalet, där manskapet indelas 6 à 7 på bänken, för att sitta om dagen och ligga mellan bänkarna om natten, då öfver hela däcket utspännes ett tälttak af segelduk; men som galären flyter på grundt vatten, sökes gemenligen hamn om kvällarna. Däckets akter upptages af ett slags hytt med en rad låga fönster på bägge långsidorna. Den heter pupp samt logerar officerarne. Därjämte hafva de ännu ett lågt rum under däck, kampanjesalen, där mörkret ständigt råder. Midt emot kampanjesalen och under puppen är kajutan belägen, ensamt skeppsbefälet förbehållen. Hvad som skiljer galären från andra fartyg, är dess smala byggnad, med däcket och dess bänkar utskjutande å ömse sidor, hvarigenom den blir rankig och ohandterlig. Bestyckningen består af 2 tjugufyrapundingar förut och ett par nickor i aktern. Äfven denna

anordning bidrager till ovigheten genom de tunga kanonerna, som nedtrycka fören och sålunda försvåra seglingen. Ofvan öfver tjugufyrapundingarna i fören är en altan, kallad rambatten, och nederst utskjuter ett slags näbb, som heter spiran.

Efter skedd embarkering, och sedan man fått någorlunda styr på gardet, gick hela galäreskadern till Vaxholmen. Man uppehöll sig där öfver natten, till ankars ute på fjärden, emedan man inte vågade sig i land med de bångstyriga gardisterna af fruktan att de skulle gå sin väg. — Dagarna därefter, vid lugnt och vackert väder, kafvade sig eskadern från holme till holme, ända till Gräddö vid inloppet till Norrtelje. Framkomna dit, hade gardet så pass återkommit till reson, att någon vidare bevakning ej tarfvades. Där fanns vid regementet en hel svärm fransoser, som, efter att hafva blifvit fångna i Pommern, tagit tjänst i en korps — upprättad af en emigrant, Duc de Pienne, och uppkallad efter honom — med bestämmelse att bli den så kallade Ludvig XVIII:s lifvakt, när denna irrande riddare en gång, genom Gustaf Adolfs oskattbara bistånd, hunnit tränga Napoleon från franska tronen. Men som Gustaf Adolfs förbidade hjälptrupper, änglarna — om hvilkas ankomst han aldrig tviflade — råkade uteblifva, så gick det också med det heroiska projektet som med alla andra såpbubblor, alstrade i Gustaf Adolfs klyftiga hjärna; och efter revolutionen togo fransmännen värfning i Svea gardets leder hellre än att gå tillbaka i fångskaran. Lifvade af sin nations världsbekanta point d' honneur skämdes de fiffiga fransmännen så mycket öfver sina nya kamraters motsträfvighetsanda, att de självmant gingo befälet till mötes i dess bemödande att återföra ordning och disciplin. Nu transporterades vi, västmanlänningar, till galären von Rosen, bemannad af våra kamrater, och ombord på densamma fulländade jag sjöfärden åt norden. En hel armé skärgårdsfartyg låg vid Gräddö och ökades stundligen under ett par liggningsdagar, vi tillbragte i den hamnen, hvarifrån hela armadan gick till sundet vid Öregrund att ytterligare hopsamla

mera stridskrafter. — Vi kommo snart under fund med huru illa vår galär sköttes. Skeppschefen, baron Gädda, löjtnant vid amiralitetet, var en liten, elegant, hetlefrad herre, mycket näsvis och mycket snarsticken, men oändeligen klen i sina sjömansteser, hvilket ock var mindre underligt, då han gjort sin bana såsom page hos Carl XIII och var mer hemmastadd i hofetiketten än i sjömanövern. Föga undseende väntade honom i tjänstgöringen vid arméns flotta, där han var en utböling, såsom hörande till stora flottan, och dit han endast blifvit placerad genom sina hofrelationer. De andra sjöofficerarne gjorde narr af honom för hans bristande erfarenhet. Allt gick dock försvarligt nog, tack vare en gammal, väderbiten underskeppare. Något hafveri sluppo vi. Vi följde så där tämligen med, och kommo aldrig senare i hamn än ett par timmar efter den öfriga flottiljen.

Midt emot Öregrund ligger en stor ö, Gräsön, med en kungsgård af samma namn. Där på herrgården valde alla officerarne sitt stamhåll under flottans rast i denna hamn. Vi vistades där från morgonen till kvällen. Regementsofficerarne och de äldre diskuterade om truppens ekonomi, och ungdomen roade sig med att prata, skratta, stoja, röka tobak och spela kort — icke förglömmandes. Föga göromål hade vi vanligtvis under fältlifvet, men ändå mindre ombord, där alla tjänsteåligganden hvila, och där manskapet, hopträngdt mellan relingarna, blott äter och sofver, välförstående på mellantiderna af rodden, när sjöfärden sker på skärgårdsfartyg. — Med undantag af norra och västra arméns regementen saknades vid denna expedition få representanter af hela armén. För att göra riktigt slag i saken, hade man skrapat tillhopa allt hvad förra årets olyckliga fälttåg skonat. En del trupper voro likvisst inte på Gräsön, utan ombord på linjeskeppen, som råkades först i Hernösand. Hela sällskapet bar namn af kustarmén och fördelades sålunda: 1:sta brigaden, kommenderad af öfverste Fleetvood, 2 bataljoner Södermanlands, 2 Jönköpings och 1 Västmanlands regemente; 2:dra brigaden, öfverste Boije, 1:sta bataljonen Svea lif-

garde, 2 Kronobergs, 1 Drottningens lifregemente och 1 Engelbrechtenska regementet (de båda senare tyskar från Pommern); 3:dje brigaden, öfverste Löwenhjelm, 4 bataljoner Lifgrenadierer (östgötar) och 2 Upplandsregementen. Af kavalleri fanns blott ett par skvadroner lifgarde till häst, men artilleriet räknade 20 väl bespända pjeser. Hela styrkan, omkring 6,500 man, stod under befäl af general Wachtmeister, utstyrd med en mångtalig svans adjutanters adjutanter, så att blå och gula plymer saknades visst inte. — Till organisationen hörde ock, att vår bataljon måste uppsätta ett jägarkompani. Vid aftågandet till Stockholm, då allt sattes på grannlåtsfot, hade jägarne blifvit upplösta. Nu måste de åter framsökas. Man bibehöll sådana soldater, som gjort förra fälttåget bland jägarne och uttog resten på måfå. Det kom sig ej så noga, huruvida karlen passade till denna mödosamma tjänstgöring eller ej, huruvida han sköt väl eller illa. Man tillsåg förnämligast att han var kortväxt, lät honom svärta sin bantlärrem och hattkordong, gaf honom en grön ylleståndare, och så var han — jägare.* Jag blef också anställd till tjänstgöring vid jägarne, hvilka kom-

---

* I sitt ursprungliga, oreviderade manuskript har författaren här gjort följande anmärkning:

Den bristande urskillningen vid valet af jägarmanskap i svenska armén gör hela inrättningen till en leksak. Man borde besinna, att i vårt kuperade land, där sättet att föra krig med sluten trupp uti de flesta fall är oanvändbart, blir jägarkriget, eller det i spridd ordning, ganska maktpåliggande. Detta kringspridda, lurande och smygande sätt att föra krig, hvarvid soldaten ofta lämnas på egen hand, och hvarvid ingen klippa får synas honom för brant, intet vatten för djupt och intet hinder oöfvervinnerligt, då det gäller att locka fienden i snaran, eller att sätta sig själf i säkerhet, fordrar urskillning, mycken öfning och egenskaper, som inte äro alla gifna. Det är därföre ett uppenbart spektakel den regeln, som plägar följas hos oss, att till jägare utse sådant folk, som på ett eller annat sätt misshagar i linje, utan att påminna sig huru ofta den granna linjens säkerhet beror på intelligensen hos de så kallade lätta trupperna, hvilka alltid äro fienden närmast, och måste vaka medan le corps de bataille hvilar. Det jägarkompani, som uttogs inom vår bataljon, var så till vida bra, att alla voro gamla, krigsvana, i krutrök invigda soldater.

menderades af en äldre kamrat. Ett par gånger sammandrogos vi till exercis i skogen bakom Gräsö herrgård för att nödtorfteligen inhämta principerna för vår handtering, förnämligast att lära hornsignalerna. — Alla jägarne af vår brigad sammanslogos till en bataljon under en kaptens befäl.

Den 3 augusti lyftade hela flottan ankar. Kanonslupar och chefsjakter utgjorde den egentliga kärnan; galärerna kommo bakefter, likt tunga kavalleriet. Hela vattenytan plöjdes af seglare så långt ögat nådde. Det var en klar solskensdag; intet moln syntes på himmelen. De lindrigt fyllda seglen lyste i solskenet, och deras ljusa färg gjorde ett starkt afbrott mot det blå vattnet. Hela dagen fortgick seglingen. Natten tillbragtes såsom vanligt vid stranden, som i en handvändning betäcktes här och där med irreguljärt uppspända tält.

Flera dagar förgingo på lika sätt. Hvar afton afbördade farkosterna sina rörliga laddningar i land. — Vid inloppet till Gefle låg man stilla några dygn, och ankomsten till Hernösand skedde den 13 augusti. Där utanför lågo för ankar de båda linjeskeppen Adolf Fredrik och Försiktigheten samt fregatten Jarramas. Vi passerade nära nog dessa vidunderliga maskiner, vittnen till snillets ovärderliga skapningsförmåga. Första anblicken af ett linjeskepp är majestätisk. Hur är det väl möjligt, att vattnet kan bära en så oerhörd koloss? Hvilken höjd, hvad prakt! De äro slotten i Neptuns rike!

Uppehållet vid Hernösand räckte bara två dagar. Redan den 15 var flottan åter under segel, fullt samlad och i ett verkligt vördnadsbjudande skick. Man höll nu ut på djupet för att obemärkt komma genom Kvarken. Linjeskeppen förde hvardera 12 kanonslupar i släptåg. De sågo ut som stora vattenfåglar, simmande med ungarna bakefter sig. Resten af skärgårds- och transportfartyg kommo sist, men alla i segelordning. Galärerna utgjorde arriärgardet, så att vi hade framför oss anblicken af alla dessa seglare, som lifvade det aflägsna farvattnet. Denna gång fortsattes resan natten igenom. Men om seglingen

genom öppna Kvarken dolt expeditionens ankomst för ryssarne, så blef hemligheten snart röjd vid närmandet till svenska kusten, ty under mist och dimma anlände flottan till Ratan den 16 augusti. Töcknet var sådant, att synkretsen inskränktes till några famnar utom relingen. Ja, man kunde från aktern knappast se fören af galären; och för att frälsas från öfversegling, skallade trumslag från alla fartyg, hvaraf eko återljöd i land. Ändå kunde inte en eller annan knuff undvikas, hvarvid söndergående rår och stänger brakade, samt skrik och svordomar vankades i rikligt mått såsom korus i konserten. Larmandet var gräsligt. Småningom nalkades man åt land, så att ankaren mot aftonen kunde fällas, men ett godt stycke från stranden.

Före dagningen den 17 var debarkeringen redan börjad. Så fort en trupp hann landbacken, sattes den genast i marsch framåt. Alla jägare, vederbörligen proviantérade, landsattes på små båtar och öppnade tåget utan ringaste uppehåll. En del gick genvägen väster ut genom skogarna direkte till Djäkneboda, en annan del följde strandvägen från Ratan åt norden, tills den förenas med stora landsvägen åt Bygdeå, då man bröt af söder ut, hvarigenom omvägen blef en hel mil. Så fort vårt jägarkompani hunnit landsättas, rangerades vi på en sumpig terräng med Jönköpings jägare, skarpladdade, och aftågade den längre vägen under ledning af själfva befälhafvaren för alla jägarne, major Hård, som medförde en petit-maître-adjutant, ryttmästare vid Smålands dragoner och högst ovan vid fältlifvet. Inga hästar voro ännu landsatta, så att de höga befälhafvarne måste bekväma sig att vandra till fots liksom vi, infanterister. Herr ryttmästaren jäktades erbarmligen med order från têten till queuen och från queeun till têten i sina elegant glänsande blankläderstöflar, hvilket snart nog renderade honom ett bastant fotbad efter diverse besök i kärren, till mycken förlustelse för oss andra, som genom större vana vid krigsföretag lärt oss inse nyttan af mindre grann, men mera ändamålsenlig fotbeklädnad.

Ryska strandposteringen vid Ratan hade retirerat till Djäkneboda och där blifvit anfallen af de först landsatta svenska jägarne. När vi anlände, var affären redan förbi; några blesserade, och däribland vår jägarbataljons chef, kapten Andersson, mötte oss. Soldater, nedsotade af gevärselden, muntra och sorlande, med det egna uttrycket af ur elden återvändande, sutto på bägge sidor om vägen. Stabsofficerarne studerade kartan öfver trakten. Backarna garnerades af trupper. Allt hade antagit det krigsskick, som så mäktigt sätter blodet i starkare fart hos den invigde. Likväl anmärktes redan, att detaljernas anordnande inte bar finska arméns lugna, bestämda tydlighet. Order gåfvos och återtogos inom samma ögonblick. Fjäsket hos de många kringilande adjutanterna bådade intet godt.

Några timmar förgingo. Solen stod redan på sin middagshöjd, när de alltjämt ökade trupperna sattes i rörelse. De voro redan talrikt församlade jämte 2 kanoner. Första brigadens jägarbataljon (Södermanlands, Jönköpings och Västmanlands jägare) öppnade tåget, under anförande af en ny chef, kapten Bark, i den blesserades ställe. Marschen skedde i sluten kolonn, med spridda plutoner å ömse sidor af têten, för att fouillera skogen. Hettan var stark, och ovanan att anlita fötterna gjorde marschen tung och tryckande, änskönt den skred oändligen piano. Det tycktes som gjorde man sig föga brådtom att råka fienden; långa raster påkommo flera gånger om dagen, så att vi icke förr än fram på natten nalkades Säfvar, genom djupa, ödsliga skogar. Inte långt från sistnämnda ställe varsnade vi kosacker. Vi sågo länge det dunkla skenet af deras vakteld, färgande trädtopparna, och blefvo vid närmandet hälsade med några karbinskott, dock utan skada, hvarefter de togo till fötter, lämnande elden i sticket, hvilken vi hastade förbi, otåliga att råka fienden; men det var ogörligt.

Bittida på morgonen besatte avantgardet Säfvars bruk, beläget i en däld invid Säfvarån. Ingen fiende syntes till. Jägarne, som utgjort förtruppen, gingo på en

spång öfver ån nära bruket och blefvo jämte 1:sta brigaden uppställda i bivuak på sidorna om landsvägen söder om ån. Här tillbragtes dagen att steka oss i solen, medan Södermanlands regemente posterades uppe på höjden för att bevaka vägen till Umeå. Ingen kunde då ana att här väntades ett fältslag. Vår position var därtill högst illa vald, ty lokalen gynnade på allt sätt fienden. Små åkertegar och en rad steniga kullar omkring ån samt till vänster, längre bort, ängsmark formerade väl en liten slätt, men för trång för så mycket trupper, och i alla fall dominerad af en skogbeväxt höjd på fientliga sidan. Anledningen, hvarför denna ställning valdes eller hvarför armén förblef ett helt dygn overksam vid Säfvar, må någon annan förklara; men hade trupperna i den mån de landsattes fått fortsätta marschen, skulle vi allaredan den 18 hafva framkommit till det $2^1/_4$ mil aflägsna Umeå, törhända tids nog att kasta herr Kamensky och hans ryssar tillbaka öfver Umeå älf, och utgången hade kunnat bli sådan den ämnad var. Säkerligen hade fienden ej heller någon betydlig styrka emot oss mellan Säfvar och Umeå, då det var allmänt kändt, att ryssarne på återtåget från Öre älf, 5 mil söder om Umeå, använde den 18 att passera Umeå älf. Och hurudana voro ryssarne! Då vi om morgonen den 18 framkommo till Säfvar, upptäcktes i en brygghuspanna vid bruket en af gräs kokad gröt, hvilken vämjeliga frukost de måst lämna i sticket. Landets få tillgångar voro uttömda, böndernas magra visthus förtärda, hästar och hornboskap slaktade, så att ryssarne hela tiden bortåt måst lifnära sig med de mest onaturliga födoämnen. Utmärglade, utsvultna af osunda lifsmedel voro de oss vida underlägsna i fysisk kraft. Vi hade bara behöft trycka på i kolonn, landsvägen framåt, så hade vi marscherat omkull dem i sin svaghet. Hvarför skedde det då ej? Hvarför lät man oss vänta in dem samlade, äggade af den styrka förtviflan inger? Vi hade likväl 1,000 man uthvilade, kraftfulla och krigsvana trupper, sådana, att Sverige inte egt maken på hundrade år. Och det oaktadt skulle vi få stryk af utsvultna uslingar,

oss inte heller i antalet stort öfverlägsna och så mycket mindre farliga, som 36 timmars kontinuerlig marsch uttömt sista fläkten af deras krafter. Det berättades, att de voro så utpajtade, att de under striden legat och skjutit. Men de kommenderades af en käck och duglig general, vi däremot af en käring i byxor, hvars ansikte bar nullitetens stämpel på det minst tvetydiga vis. Och till en sådan befälhafvare hade den nya regeringen lämnat sitt förtroende, då den egde att välja bland generalerna Adlercreutz, Döbeln och Sandels, alla tre krigare af obestridlig förtjänst. Själfva Gustaf Adolf skulle inte gjort sämre val! I sanning tycktes icke det oblidaste öde hänga öfver Sveriges krigsföretag på den tiden.

Den 19 om morgonen voro våra soldater beställsamt sysselsatta med frukostens tillagande vid bivuakeldarna. Kl. var redan 6. Jag låg makligen utsträckt på min kappa, smuttande på en kopp kaffe, beredd med mandelmassa i stället för grädde och socker, då plötsligen några enskilda skott genljödo från höjden framför arméns front. Vi spärrade upp öronen af alla krafter. Ögonblickligen följde en hel bataljons salfva såsom signal att dagsarbetet tog sin början. Nu blef rumor i lägret, där mången ännu hvilade hufvudet på ränseln. Hastigt voro alla på fötter. Soldaterna slogo omkull sina kokande kopparflaskor under munter ifver att komma i handgemäng. Man hastade till de radtals kopplade gevären, påtog packningarna, och bataljonerna stodo snart i långa linjer, härs och tvärs på den lilla slätten omkring ån, afvaktande order till anfall. Allas ögon riktades uppåt skogshöjden, i spänd väntan på det skådespel, som där bereddes. Gevärselden smattrade däruppe ganska fermt: krutröken sköt upp i ljusa ringlar mellan grantopparna. Det gick hett till — det hördes klarligen; men länge och väl förblefvo vi overksamma åhörare af stridsbullret. Af första brigaden, uppställd framför bron, detacherades ena bataljon efter den andra till södermanlänningarnes secours, så att återstoden snart utgjordes af bara Västmanlands bataljon med dess och Södermanlands jägare. Resten af 1:sta jägarbataljonen eller

jönköpingarne var redan bortkommenderad. På andra sidan ån, från gästgifvargården till bruket, syntes trupp vid trupp, hoppackade i den orimligaste trängsel. Äfven från den sidan drogos detachement plockvis fram mot höjden, men utan samband.

Ryska artilleriet sprutade från höjden etter öfver hela slätten. Svenska kanonerna svarade visserligen lika raskt; men placerade i fördjupningen kunde de ej åstadkomma mycken skada. Skjutningen hade nu varat ett par timmar med yttersta häftighet. Den spred sig långt bort till vänster och till skogen på bergsluttningen framför fronten, dit de våra småningom tillbakaträngdes. Äfven vår jägarbataljon framskickades i skogen till vänster från landsvägen, till stöd för en bataljon östgötar, som kämpade mot ryssarnes framträngande på den sidan. Elden var där ganska lam. Vi uppställdes på kedja i en småskog, på ojämn terräng, och än avancerande och än gående till baka mottogo vi de påträngande fienderna, som likväl visade ringa allvar i anfallet. De voro för kloka att gå ned i dälden. Det var inte där de ämnade knäcka oss; borta på vår vänstra flygel skedde det egentliga anfallet, som skulle öfverflygla och tvinga oss att lämna slagfältet. Där var det som gardet och tyskarne alldeles ecraserades af ryssarnes öfverlägsenhet och ihärdighet, under det åtminstone 3 eller 4 våra bataljoner stodo sysslolösa vid Säfvar, sammanpackade på den lilla slätten och förlorande folk för fiendens kulor, utan att själfva få lossa ett enda skott till sitt försvar. På sådant vis lämnades vänstra flygeln i sticket, då däremot manskap sändes oupphörligen uppåt bergsluttningen, där ingenting kunde uträttas.

Vi voro så litet ockuperade af drabbningen, att flera af mina kamrater ganska flegmatiskt rökte sina pipor, och soldaterna förbannade ryssarnes envishet att hålla sig dolda bakom träden till stor grämelse för de siktande. Under fram och återtåget måste vår jägarkedja ett par gånger tränga igenom östgötabataljonen, som också blifvit placerad där i skogen. Vid en sådan manöver tillspordes

jag med någon hetta af en kapten, hvarföre jägarne drogo sig tillbaka. Jag bad honom underrätta sig därom i kedjans center, hvarifrån jägarhornens signaler dirigerade min rörelse, och gick så vidare. En handvändning efteråt blåstes åter framåt, och då vi nalkades östgötarne, mötte mig liket af samma kapten i armarna på en grenadier, som sökte öfvertyga sig, om sista lifsgnistan verkligen var släckt.

Det led mot middagen utan att träffningen syntes det minsta afgjord. Nu kom en adjutant ridande med order att sätta oss i reträtt till gästgifvargården. Denna oväntade befallning väckte allas häpnad, och en soldat utropade helt högt: „Är han tokig, den där, som talar om reträtt, innan vi väl börjat slåss!“ — Sådan var tonen hos manskapet; det brann af begär att piska upp ryssarne och återgälda dem förra årets motgångar. Med bitter grämelse åhördes därför ordern här, hvarest ingen egentlig strid ännu egt rum, och man anträdde knorrande återmarschen. Framkomna till bron sågo vi med högsta förvåning anstalterna till arméns retirerande. Soldater voro beordrade att förstöra bron. Redan voro plankorna lossade, så att vi måste hoppa fram på brounderslagen. Några kanoner stodo på en liten backe för att bestryka vägen söder om ån, och nedanför vid åbrädden lågo jägare en embuscade. Det höga generalitetet var äfven på stället, och nu först förnummo vi att en stor del vänner och bekanta stupat eller blifvit blesserade. Såsom vanligt öfverdrefs berättelsen i första ögonblicket, så att mången saknad hölls för död eller fången. Så mycket kunde med visshet erfaras, att dagen varit högst blodig. Vi västmanlänningar hade emellertid sluppit för godt köp — 8 man skjutna och blesserade samt en officer lindrigt sårad, men på vissa punkter af linjen hade döden anställt gräsliga härjningar. Södermanlands och Jönköpings regementen hade fått artiga åderlåtningar under sina bemödanden att motstå ryska massornas framstormande på den höga skogshöjden framför vår front, och vid Ytterboda på vänstra flygeln hade gardet och tyskarne varit er-

barmligen ansatta. De senare återkommo knappast med halfva bataljonerna ur elden, hvartill, utom anfallets häftighet, en stor orsak låg i den omständigheten, att dessa regementen, som, saknande utvägar till rekrytering, emedan fransmännen innehade Pommern, värfvat ansenligt bland ryska krigsfångarna och barbariskt nog fört dessa mot egna landsmän. Naturligtvis stridde öfverlöparna med förtviflans mod och stupade hellre än gåfvo sig fångna i det ögonblick fienden omringat deras bataljoner. Alla, som verkligen kommo i elden, fingo och smaka dess bitterhet i all sin vidd, då däremot andra, bataljonsvis hopträngda bakom Säfvar, måste overksamma, med gevär för fot, se sidokamrater digna under fientliga kulorna.

Reträtten företogs nu på fullt allvar till Djäkneboda. Efter en stunds rast i närheten af Engelbrechtenska regementet, som försvarade kanonerna vid bron, sattes vår bataljon i marsch för att intaga filen i den retirerande kolonnen. Många blesserade af alla regementen följde med och hade ingen svårighet att undkomma, ty reträtten skedde långsamt och gravitetiskt. Ryssarne voro alldeles ur ståndsatta att förfölja: dagens ansträngningar voro dem öfvermäktiga.

I hela armén rådde synbarligen en anda af missbelåtenhet. Alla buro agg till generalen, såsom upphofvet till drabbningens misslyckade utgång. Ingen fänrik fanns, som icke tilltrodde sig att skickligare hafva fört kommando öfver hären. Denna vresighet förminskades icke af generalens gästfria artighet att under vägen öppna sina kantiner och inbjuda alla förbitågande officerare att äta med sig. Många vägrade rent ut att inställa sig vid det på marken uppdukade bordet. Ja, hans eget regemente (Södermanlands) puttrade halfhögt vid förbimarschen, och en soldat stötte i vredesmod gevärskolfven med sådan häftighet i jorden, att skottet gick löst.

Det lärer varit beslutadt att göra halt vid Djäkneboda för att i därvarande pass afvakta fienden, och ryktet därom cirkulerade redan. Desto större förtrytelse väcktes därföre, då vi vid ankomsten dit, kl. omkring 10 på

aftonen, fingo order att fortsätta marschen skogledes till Ratan. Ingenstädes ville herr generalen hålla stånd. Kokande af raseri beträdde armén denna öfver trädrötter, berghällar och moras banade skogsstig. Så många eder utöstes väl denna natt, att förrådet för ett helt år bort blifvit uttömdt.

Midnattstiden voro vi vid Ratan. Bivuaker formerades icke långt från hafsstranden, nära Ratans fiskeläge, och uttröttade af kontinuerliga vandringar alltsedan morgonen föllo vi snart i sömnens armar.

Följande förmiddag aflopp stilla och fredligt. Förposterna — allesammans jägare — intogo en vid krets omkring Ratan. På vår jägarbataljons lott hade fallit bevakningen af högra flygeln invid vägen till Bygdeå, stödd mot hafvet. En bergudde, kallad Rata holme, besattes af resten af armén. Den hade blifvit befäst med batterier och fältverk, hvaruti allt artilleri var uppfördt. Placeradt i förskansningarna behärskade det hela det lägre landet.

Strax efter middagen började fientliga trupper visa sig på skogsstigen från Djäkneboda. Genast gaf skogen eko af gevärsskott. De utbredde sig framför vår förpostkedjas vänstra och spridde sig snart äfven till högra flygeln, så att det inte dröjde länge, förrän äfven vi kommo i handgemäng. Ryssarne voro ganska manstarka och desslikes ganska påflugna. Gårdagens drabbning förnyades rätt skarpt. Nu fingo också vi vår beskärda del af leken: inom kort hade jägarkompaniet förlorat 12 man. Förpostkedjan höll bra stånd. Kulorna pepo hvasst, och ryssarne trängde på, så att ögonblicket att korsa bajonetterna var hart nära, då vi beordrades att vika långsamt under batterierna på Rata holme, medan kanonslupar rodde fram mot stranden att bjuda fienden på sina tjugufyrapundiga kanoner. Jägarne närmast stranden fingo befallning att kasta sig omkull, på det kanonsluparna skulle kunna skjuta öfver dem, och liggande på marken fortsatte vi elden, under det de förfärliga tjugufyrapundiga karteschskotten rusade fram öfver oss. Dånet af dessa

grofva kanonskott var verkligen döfvande. I skogen brakade träden. Afslitna grenar och kvistar dansade omkring, jorden kastades högt i luften: där var ett buller som hade världens sista stund varit inne.

Omsider beslöts att inskränka landtruppernas strid till försvaret af Rata holme. Alla jägarne indrogos bakom batterierna, som öppnade sin eld i förening med kanonsluparnas. Dundret ur alla dessa kanongap var hiskligt; och ändå framträngde ryssarne, besatte fiskarkojorna samt tvingáde genom sin ihärdiga eld kanonsluparna att intaga en förändrad ställning. — Det erfordras en oerhörd grad af oförvägenhet att våga sig åstad med en simpel gevärseld mot tjugufyrapundiga kanoner. Också beundrade vi från bergshöjden, där vi stodo, ryssarnes öfverdådiga företag, men hvarken mandom eller slafpiskan lärer för den gången drifvit dem i faran: det var vinningslystnaden. Vi fingo sedermera veta att de fått löfte att plundra Rata by, och det var denna mäktiga passion, som dref dem att blindt trotsa döden. De inträngde i husen, sköto genom fönster, genom hål på taken; ja, där kanonkulor gjorde öppning i väggen, blef genast en krenelyr för musköteriet. Hela byn var insvept i en molnstod af krutrök, hvarigenom elden af gevären blixtrade. Men vare sig nu att intet stort var till finnandes i kojorna, eller att svenska kulorna blefvo dem alltför kännbara, nog af, ryssarne drogo sig tillbaka kl. 8 på aftonen, lämnande fältet öfverströdt med en gruflig mängd döda kroppar.

Morgonen den 21 besökte vi valplatsen. Liksom alla dylika företedde den en vämjelig, ängslig anblick. Husen i byn voro durchsiktigt genomborrade af kanonkulor, taken genomskjutna, skorstenar nerramlade, dörrar och fönster borta. I de flesta hus sågos stympade lik, hvilkas lifstråd blifvit afklippt under plundringsifvern. På ett ställe hängde en död kropp till hälften inuti en utdragen byrålåda, hvars innehåll den saliga hädanfarne troligen varit sysselsatt att rekognoscera, när den fatala kulan hejdade roflystnaden. På gårdar och i uthus lågo döda bland blodiga trasor och sönderrifna kläder, likaså på

fältet omkring byn och djupt inne i skogen. Död och förhärjelse hade öfverallt påtryckt prägeln. Den blodiga striden hade kostat ryssarne ganska mycket folk, men genom den maskerade Kamensky sitt återtåg; och medan en del af hans trupper modigt kämpade vid Ratan mot svenska kanonslupar och batterierna, defilerade resten af hans armé tryggt vägen framåt till Bygdeå med alla sina tillhörigheter.

Nu hade vi intet mer att sköta om i Västerbotten. Ändamålet med expeditionen var så till vida uppnådt, att ryssarne nödgades utrymma södra delen af provinsen; men ganska snopna stodo vi på Ratans backe, kikande efter det bortilande bytet, som säkert varit vårt, om befälet legat i skickligare händer; ty med kustarmén i ryggen och general Wredes eller norra armén i fronten hade ryssarne bort plikta dyrt för besöket på svenska området. Vi hade bränt mycket krut. Vi hade vid drabbningarna vid Djäkneboda, Säfvar och Ratan förlorat 32 officerare och 900 man af landttrupperna samt 10 officerare och 160 man af flottan. Men hvartill tjänade all blodsutgjutelse? Hvartill tjänade att fienden förlorat långt mera, till och med 3 generaler? Svenska krigshären hade ändå fått en stygg fläck, den ingen frikostighet med ordensdekorationer kunde öfverskyla. Och allt sådant för det man skulle hafva en grefve till befälhafvare!

Den 22 anbefalldes embarkeringen. Den var verkställd samma dag utan ringaste hinder; men som hafvet stormade hårdt, måste vi ligga utanför Ratan, gungande på de höga vågorna, som immerfort dunkade mot fartygens bog, under det blåsten ljudande hven genom taklaget. Många af farkosterna råkade i betryck; några mistade ankare, drefvo på hvarann eller på landet. På ett transportfartyg strök masten med. Öfverallt var konfusion och villervalla. Sjön lade sig ej förrän den 24, då, oaktadt svallet efter stormen, arméns flotta måste bege sig åstad till inloppet vid Umeå, där den ankrade följande dagen. Landtrupperna fingo därefter debarkera — oss till stor glädje. Det där våta, ostadiga elementet har alltid

sina svårigheter, hvarföre vi med tacksamt sinne trampade på en fastare grund. Läger uppslogs utanför staden, på södra sidan, på så sätt att vi hade älfven emellan staden och lägret; men som ryssarne gjort sig besvär att bygga en bro, hvilken de ej i brådskan hunno alldeles förstöra, ställdes den snart i det skick, att kommunikationen blef öppen. Som expeditionen var frikostigt utredd med trosstillbehör, var tillgången på tält tillräcklig, och ofördröjligen kläddes åkrarna söder om staden med våra hvita, spetsiga bostäder, rangerade i symmetrisk ordning.

Norra armén hade ryckt efter ryssarne, fast högst långsamt, emedan alla broar öfver de otaliga strömdragen blifvit mer eller mindre fördärfvade. Kustarmén däremot förnötte tiden i overksamhet. Den hyste alltför många högdjur i sitt sköte, att icke dessa herrars prerogativ att lättjas skulle utsträckas till hela sällskapet. Väderleken var ännu dräglig, och tillförseln i lägret bra nog liflig, så att vi lefde rätt sorgfria dagar. En af Jönköpings jägarofficerare hade dött af sina blessyrer. Han begrafdes nu med militärisk pomp och ståt, och som tillgången på fluidum var rätt försvarlig, försummades inte att göra begrafningen så fuktig som möjligt. Också räckte den ett par dagar, utan särdeles stor bedröfvelse, ty oaktadt den aflidne varit afhållen som en bra kamrat, hade döden kvitterat räkningen. Det går så i krig. Man är så osäker om sin sista stund, att vanan vid denna föreställning förslöar känslan för andras bortgång.

I staden Umeå var inte mycket att hämta, hvarken för skådelusten eller för insiktsbegäret. Staden är tämligen lumpen, liten och illa byggd på norra sidan älfven, husen oansenliga, ja själfva kyrkan af bara trä. Stadsboarna, utledsna vid krigshändelserna, hade gärna sett all militär för tusan pocker, ehuru de i sina kassor koncentrerade den mängd silfverrublar ryssarnes vistande i orten satt i omlopp, till en ringa försoning för allt det elände, deras visit för öfrigt föranledt. Lifligt var det nog i staden. Det höga generalitetet residerade där — det förstås. Själfva öfveramiralen Puke hade lämnat flottan för

att rekreera sig i land. General Wachtmeister stod under hans order, i hvilket ovanliga förhållande man velat leta upp en ursäkt för generalens dufna strategi, emedan — hette det — han inte egt frihet att agera på egen hand. Om så var, kunde generalen visst anses bunden i hvad som rörde operationsplanerna, men utförandet måste nödvändigt ensamt åligga honom, då väl ingen instruktion kunde vara så orimlig att föreskrifva honom inhämtandet af amiralens order, sedan landstigningen var skedd, allrahelst som denne låg kvar på sjön, utan att kunna följa händelserna på landbacken. Vare nu härmed huru som helst: att Wachtmeister betedde sig som en ärkestackare är solklart, och det kan aldrig bestridas, att han ju med all rättvisa bar öknamnet „Duc de Säfvar", som följde honom i alla hans lifsdagar och innebar den bittraste ironi, då man betänker att Napoleon infört bruket att tilldela sina generaler prins- eller hertigtitlar efter någon stor seger, som illustrerade deras namn. Att svenska regeringen tog Wachtmeister under sina vingars skugga, gjorde honom till excellens och serafimerriddare några år därefter, utvisar, näst föraktet för allmänna opinionen, den dragningskraft till stackare, som vidlådde Carl XIII:s karaktär.

Ett par veckor förflöto. Väderleken började bli kylig och fuktig, och [det vardt] redan nog svalt att bo i tält. Om morgnarna sågos soldaterna utanför tälten blåsande sig i händerna för att uppvärma dem, och man trängdes omkring lägereldarna såsom den afundsvärdaste platsen. Man fann således skäligt att tänka på hemresan. Jägarbataljonen upplöstes, kompanierna återvände till sina respektiva regementen, som lagade sig redo till seglatsen söder ut. Västmanlands regemente gick ombord dels på galärer, dels på kanonslupar, och det blef min lott att med 40 man inhysas på en af den senare sorten. Rörliga äro nog kanonsluparna och som vapen ganska fruktansvärda, men besättningen — vanligen några ock 50 man — far högst illa, instufvad som den är mellan roddarbänkarna i en sådan trängsel, att, där karlen sitter, han där måste

kvarblifva, ty något svängrum ges absolut inte. Nära likaså är förhållandet för officerarne. Å ömse sidor om akterkanonen finnes ett slags lår med lock; den till höger eller på styrbord, som det heter ombord, begagnas af slupchefen, den andra står till befälhafvarens för landtruppen disposition; och i denna lår — liknande en likkista, när locket igenslås — ligger man om natten, och på den sitter man om dagen. Merendels ligga sluparna vid land om nätterna, till någon tröst för dess hopträngda besättning. — Tolf kanonslupar kallas en bataljon, hvars chef residerar ombord på en liten speljakt, som flankerar omkring likt stabsadjutanterna till lands. Proviantering och mattillredning besörjes af en särskild kokslup, hvilken tilldelar kanonsluparna sitt dagliga och rikliga kvantum föda. — En egenhet är den, att arméns flotta inte begagnar samma slags flagga som alla andra svenska skepp, hvarföre, kan jag inte säga; men då de blå och gula färgerna svaja på den senare, visar sig skärgårdsflottan med en blå, enfärgad, sorglig flagga, liksom vore den en annan nations tillhörighet. — Under seglingen iakttogs exercisordning: sluparna gingo i hvarandras kölvatten, stundom för segel, stundom för rodd, alltid i djupt vatten, men icke så att landet lämnades ur sikte. Rolig nog var manövern under det man gungade fram på vågorna.

Vistandet på kanonslupen föreföll mig bra enformigt. Idkeligen samma trängsel inom relingarna, öfverallt vidklibbande tjära, gemen lukt af diverse sorter, intet annat sällskap än det med en oborstad sjöofficer af det ur kofferdiflottan förhyrda slaget — sådant vankades ombord; desslikes kallt och ruskigt väder. Men den ena dagen efter den andra förgick, och hvar förliden dag minskade kedjan af desagrementer genom hoppet på snart slut. Man skred småningom till hemorten. Alla kvällar hamnades i skären eller vid öarna, landgångarna utlades, och vi voro aldrig sena att sätta foten på landbacken, så otreflig den än tedde sig längs hela kusten: berg på berg, uppstaplade vid någon naturrevolution; här och där enstaka stugor med torftak, omgifna af små potatistäppor,

och för resten granskog, idel granskog. I kojorna bodde gemenligen strömmingsfiskare, och utomkring vandrade getter och svin. Kuriös att skåda föreföll den merendels hvita boskapen, som desslikes befanns kullig, så att norrländska boskapen icke lärer få inbegripas i den vanliga termen — hornboskap.

Några dagar låg eskadern utanför Gefle, det enda ställe, där söl egde rum i anseende till stark blåst och opassande vind. Annars försummades intet att få snart slut på expeditionen. — Vid Öregrund inträffade vi den 20 september efter att i förbigående hafva betraktat vraket af fregatten Bellona, som en liten tid förut förolyckades i detta farvatten. En del af fartyget låg högt öfver vattnet, resten gömdes i abborrarnas residens för att aldrig mer återse dagsljuset.

Från Öregrund kom flottan till Gräddö, där alla afdelningar voro samlade den 23, och påföljande dag började utskeppningen. Landtrupperna ofördröjligen i marsch på hemvägen. En kamrat sökte jämte mig permission att resa förut till Uppsala, hvarest vi dröjde den 28, beskådade stadens märkvärdigheter, förnämligast domkyrkan, den största och praktfullaste kyrka i Sverige, samt slottet, beläget på en höjd långt upp öfver staden och namnkunnigt i historien för de många tilldragelser det bevittnat.

Samma dag om aftonen inryckte vår bataljon i staden för att dagen därpå upplösas; de norra kompanierna togo vägen åt Sala, de södra åt Västerås. Jag hörde till de senare, sedan jag under lönregleringen förliden sommar blifvit anställd vid 2:dra majorens kompani, roteradt väster ut från Västerås; och efter en tung vandring på de numera mjuka landsvägarna hann jag min fredsstation den 2 oktober. Sålunda slutade Västmanlands regementes deltagande i krigshändelserna. Regementet hade gjort stora förluster; kompletteradt vid öppnandet af förra årets fälttåg till en styrka af 3 bataljoner eller 1,800 man, förutan underofficerare, spel och trossoldater, samt med 33 officerare, hade fientliga kulor, sjukdomar och fångenskap så

mycket glesnat lederna, att återstoden inte utgjorde hälften af regementets gamla stam, eller 600 man, utom de nummer, som rekryterat detta år, och hvilka karlar såsom oexercerade lämnades hemma på rotarna vid afmarschen till Stockholm. Af officerarne hade två blifvit dödskjutna, tre döda af sjukdom, 2 tillfångatagna och 5 togo afsked för blessyrer eller sjukdom. — För min del hade jag lärt känna hvad kriget innebär. Minnet af några ärorika drabbningar, en tapperhetsmedalj och en orubblig tillgifvenhet för mitt stånd voro skörden af dessa mina första steg på en bana, hvarefter jag högeligen längtat, och som nu blifvit mig än mera kär genom den erfarenhet jag förvärfvat.

Kriget var förbi. Freden i Fredrikshamn den 17 september ändade alla fientligheter med ryssarne, ehuru Sverige måste köpa lugnet med den svåra uppoffringen af Finland, som i sex århundraden utgjort en viktig beståndsdel af riket. Detta krig — bedröfligt i åminnelse, då man betraktar dess politiska följder — skall ändå ärorikt fylla några blad i svenska krigshistorien, då man betraktar de bragder det framkallade. De svårigheter, med hvilka finska hären hade att kämpa, den lilla skaran, de segrar den vann, innan den slutligen öfvermannades, allt detta har i Sverige vunnit ett så allmänt och så varmt deltagande, att ingen lärer läsa berättelsen därom utan att beklaga det hårda öde, som väntade de käcka finnarne, hvilka måste bära träldomsoket, emedan den regering, för hvilken de kämpat, blödt, umburit och försakat, så illa understödde deras bemödanden och på sistone så nesligt afskedade den lilla, hopsmälta öfverlefvan af finska trupper — två svaga bataljoner. Hvad hade det väl kostat ständerna att anslå medel till dessa bataljoners underhåll, de, som annars äro så frikostiga på statsanslag! Och på köpet ett statsanslag, som årligen minskats, hvilket minsann inte vanligtvis inträffar! Dessa människor ville inte bli ryssar, de begärde bröd för sina återstående dagar, och särdeles många kunde väl inte de bli, tack vare krigsstrapatser och blessyrer. Denna otacksamhet mot fin-

narne skall alltid vara en skamfläck för Carl XIII:s regering; ty hade den velat göra något för dem, nog hade de medgörliga ständerna släppt till pungen. Och hvad värre är, där fanns bland regeringspersonalen en man, general Adlercreutz, som just hade finnarne att tacka för sin storhet, för den makt han nu innehade. De hade varit verktyget för hans uppstigande på ärans höjd. Det blir därföre en ful fläck på denne mäktige mans minne att så otacksamt hafva förgätit sina förra stridskamrater.

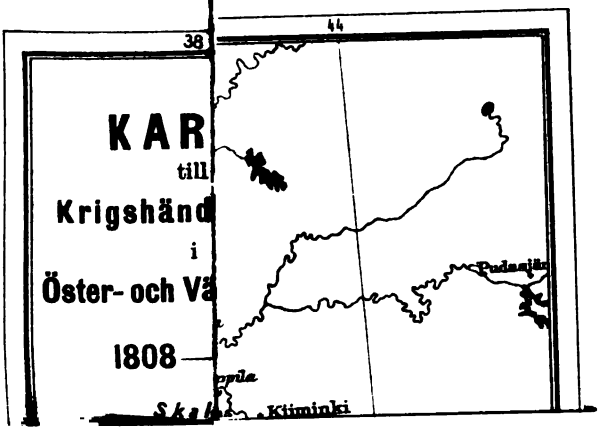

TS

Fmf.

+ 68
. . . . 8: —
nder,
. . . . 2: 50
intill
. . . . 3: —
ager-
. . . . 8: —
263 +
. . . . 8: —
ander,
. . . . 3: 75
al och
. . . . 6: —
, utg.
. . . . 3: —
estrin,
o . . . 4: —
O. I.
. . . . 3: —
or 8:o 18: —
A. O.
. . . . 3: 50
ergson,
. . . . 3: —
ten 8:o 4: —
k Ehr-
. . . . 3: 50
ger und
. . . . 3: 50
strand.
. . . . 2: 50
sterus,
ten 8:o 3: 50
ergson.
. . . . 3: —
tafsson,
. . . . 2: 50
tkomna
. Berg-
. . . . 3: —
resolu-
. Sam-
. . . . 8: —
Herman
. . . . 3: —
Ström-
ten 8:o 2: 50
Lager-
. . . . 5: 50
— 334
. . . . 3: 50
af Hen-
. . . . 4: 50
gerblad,
. Schy-

bergson.) — 47 + 288 sid. liten 8:o 3: 75

XXIX. **Östgötalagen med förklaringar,** af A. O. Freudenthal. — IV + 280 sid. liten 8:o 4: 50

4414

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS

hittills utgifna skrifter:

Tom.		*Pris:*
I.	**H. G. Porthans bref till M. Calonius. 1,** utg. af W. Lagus. — 341 + 68 sid. stor 8:o	8: —
II.	***Förhandlingar och Uppsatser. 1.** (Längre uppsatser af Estlander, Lagus och Schybergson.) — 62 + 112 sid. liten 8:o	2: 50
III.	**Finlands territoriala församlingars ålder, utbildning och utgrening intill 1885 års utgång,** af K. G. Leinberg. — 159 sid. liten 8:o	3: —
IV.	**Borgareståndets Protokoll vid Borgå landtdag 1809,** utg. af Elis Lagerblad. — 411 sid. stor 8:o	8: —
V.	**H. G. Porthans bref till M. Calonius. 2,** utg. af W. Lagus. — 263 + 106 sid. stor 8:o	8: —
VI.	***Förhandlingar och Uppsatser. 2.** (Längre uppsatser af Estlander, Frosterus, Lagus m. fl.) — 44 + 268 sid. liten 8:o	3: 75
VII.	**Ordbok öfver estländsk-svenska dialekterna,** af A. O. Freudenthal och H. A. Vendell. — 328 sid. stor 8:o	6: —
VIII.	***Historiskt-politiska anteckningar af H. F. Adlercreutz. 1743—1796,** utg. af Elis Lagerblad. — 185 sid. liten 8:o	3: —
IX.	***Förhandlingar och Uppsatser. 3.** (Längre uppsatser af Th. Westrin, Freudenthal, Schybergson m. fl.) — 40 + 318 sid. liten 8:o	4: —
X.	***Reseanteckningar af P. J. Bladh och C. F. Hornstedt,** utg. af J. O. I. Rancken och Elis Lagerblad. — 176 sid. liten 8:o	3: —
XI.	1—6. **Åbo akademis studentmatrikel,** af W. Lagus. — 1,247 sid. stor 8:o	18: —
XII.	**Vörämålet, ljud- och formlära, ordlista med register, språkprof, af** A. O. Freudenthal. — 200 sid. liten 8:o	3: 50
XIII.	***Förhandlingar och Uppsatser. 4.** (Längre uppsatser af Schybergson, Hultin, Vendell m. fl.) — 34 + 136 sid. liten 8:o	3: —
XIV.	**De finska klostrens historia,** af K. G. Leinberg. — 509 sid. liten 8:o	4: —
XV.	***Helsingfors stads historia från 1640 till stora ofreden,** af Erik Ehrström. — 171 sid. liten 8:o	3: 50
XVI.	***Åbo universitets lärdomshistoria. 1. Medicinen,** af L. W. Fagerlund och Robert Tigerstedt. — 216 sid. liten 8:o	3: 50
XVII.	***Åbo universitets lärdomshistoria. 2. Juridiken,** af Axel Liljenstrand. — 94 sid. liten 8:o	2: 50
XVIII.	***Förhandlingar och Uppsatser. 5.** (Längre uppsatser af Frosterus, Schybergson, Leinberg, Nordmann m. fl.) — 45 + 218 sid. liten 8:o	3: 50
XIX.	***Åbo universitets lärdomshistoria. 3. Historien,** af M. G. Schybergson. — 168 sid. liten 8:o	3: —
XX.	***Förhandlingar och Uppsatser. 6.** (Längre uppsatser af Gustafsson, W. Lagus, Elfving m. fl.) — 108 + 121 sid. liten 8:o	2: 50
XXI.	**Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland** samt därstädes utkomna arbeten på främmande språk 1886—1890. Uppgjord af H. Ehrgroth. — 175 sid. liten 8:o	3: —
XXII.	**Finska prästerskapets besvär och Kongl. majestäts därpå gifna resolutioner.** Från slutet af 1620-talet intill stora ofredens slut. Samlade af K. G. Leinberg. — 474 sid. stor 8:o	8: —
XXIII.	***Åbo universitets lärdomshistoria. 4. Teologin, förra delen,** af Herman Råbergh. — 187 sid. liten 8:o	3: —
XXIV.	***Förhandlingar och Uppsatser. 7.** (Längre uppsatser af J. E. Strömborg, R. Hausen, P. Nordmann m. fl.) — 72 + 137 sid. liten 8:o	2: 50
XXV.	**Bondeståndets Protokoll vid Borgå landtdag 1809,** utgifna af Elis Lagerblad. — 282 sid. stor 8:o	5: 50
XXVI.	***Åbo universitets lärdomshistoria. 5. Filologin,** af I. A. Heikel. — 334 sid. liten 8:o	3: 50
XXVII.	**Johan Henrik Kellgrens Bref till Abraham Niclas Clewberg,** utg. af Henrik Schück. — 39 + 136 + 19 sid. stor 8:o	4: 50
XXVIII.	***Förhandlingar och Uppsatser. 8.** (Längre uppsatser af E. Lagerblad, E. W. Bergman, C. G. Estlander, R. Hausen och M. G. Schybergson.) — 47 + 288 sid. liten 8:o	3: 75
XXIX.	**Östgötalagen med förklaringar,** af A. O. Freudenthal. — IV + 280 sid. liten 8:o	4: 50

4414

XXX. *Förhandlingar och Uppsatser. 9. (Längre uppsatser af E. Lagus, V. Söderhjelm, G. Cygnæus, A. Hultin och P. Nordmann.) — 50 + 236 sid. liten 8:o 3: 75

XXXI. Jöns Buddes bok. En handskrift från Nådendals kloster, utgifven genom O. F. Hultman. — XXII + 256 sid. stor 8:o . . . . . 5: —

XXXII. *Åbo universitets lärdomshistoria. 6. Naturalhistorien, af O. to E. A. Hjelt. — IV + 446 sid. liten 8:o 4: 75

XXXIII. *Raseborgs slotts historia, af Torsten Hartman. — 155 sid. liten 8:o . 2: 75

XXXIV. *Förhandlingar och Uppsatser. 10. (Längre uppsatser af G. Cygnæus, K. G. Leinberg, C. G. Estlander och E. Lagus). — 82 + 194 sid. liten 8:o 3: —

XXXV. Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland samt arbeten a inhemska förfa tare på främmande språk 1891—1895. Uppgjord af Yrjö Hirn. — 266 sid. liten 8:o 3: 50

XXXVI. *Förhandlingar och Uppsatser. 11. (Längre uppsatser af I. A. Heikel, G. Frosterus och Yrjö Hirn). — 69 + 216 + 33 sid. liten 8:o . 3: —

XXXVII. *Åbo universitets lärdomshistoria. 7. Matematiken och fysiken, af K. F. Slotte. — 293 sid. liten 8:o 3: 50

XXXVIII. Bref från Henrik Gabriel Porthan till samtida, utgifna af Ernst Lagus. — 330 sid. stor 8:o . . . . . 8 —

XXXIX. *Förhandlingar och Uppsatser. 12. (Längre uppsatser af Carl v. Bonsdorff och Hj. Appelqvist). — 71 + 192 + 11 sid. liten 8:o . . . 3: —

XL. Prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag år 1809 jämte handlingar rörande landtdagen, utgifna af Elis Lagerblad. — 586 sid. stor 8:o 10: —

XLI. *Finlands svenska vitterhet. 1. Jakob Tengströms vittra skrifter i urval med en lefnadsteckning, af M. G. Schybergson. — CLIX + 280 sid. liten 8:o 4: 50

XLII. *Åbo universitets lärdomshistoria. 8. Kemien, af Robert Tigerstedt. — 210 sid. liten 8:o . . . . . 3: —

XLIII. En samling öfversättningar och bearbetningar från romerske och franske författare. Utgifningen ombesörjd af T. S. Dillner. — XX + 145 sid. stor 8:o . . . . . 4: —

XLIV. *Dagbok, förd under kriget i Finland 1788—1790 af auditören C. G. Ekman, utgifven af Reinh. Hausen. — XI + 266 sid. liten 8:o . . . . . 3: —

XLV. *Förhandlingar och Uppsatser. 13. (Längre uppsatser af V. T. Rosenqvist, W. Söderhjelm och C. von Bonsdorff). — 45 + 254 sid. liten 8:o 3: —

XLVI. *Karl August Tavaststjerna. En lefnadsteckning af Werner Söderhjelm. — 324 sid. liten 8:o . . . . . 4: —

XLVII. *Förhandlingar och Uppsatser. 14. (Längre uppsatser af R. F. von Willebrand, C. v. Bonsdorff och G. Castrén). — LXXXI + 244 sid. liten 8:o 3: —

XLVIII. *Finlands svenska vitterhet. 2. Mikael Choræi valda dikter med en lefnadsteckning, af Ernst Lagus. — CXC + 226 sid. liten 8:o 4: 50

XLIX. *En idéernas man. Biografi öfver August Fredrik Soldan af Juhani Aho. — 421 sid. liten 8:o 5: 50

L. *Åbo universitets lärdomshistoria. 9. Teologin, senare delen, af Herman Råbergh. — 229 sid. liten 8:o . . . . . 3: —

LI. *Förhandlingar och Uppsatser. 15. (Längre uppsatser af P. Nordmann, A. O. Freudenthal, J. Ahrenberg, Z. Schalin och O. Grotenfelt). — LXIX + 243 sid. liten 8:o . . . . . 3: —

LII. *Finlands svenska vitterhet. 3. Valda skrifter af Jakob Frese med teckning af hans lefnad och skaldskap, af Arvid Hultin. — CXIX + 218 sid. liten 8:o 4: 50

LIII. Katalog öfver Den svenska litteraturen i Finland samt arbeten på främmande språk af finländske författare eller utgifna i Finland 1396—1900. Utarbetad af H. Bergroth — 302 sid. liten 8:o . . . . . 4: —

LIV. *Torsten Rudeen. Ett bidrag till karolinska tidens litteratur- och lärdomshistoria, af Arvid Hultin. — IV + 276 sid. liten 8:o . . . . . 4: —

LV. M. Calonii bref till H. G. Porthan, utg. af W. Lagus. — XI + 449 + 91 sid. stor 8:o . . . . . 8: —

LVI. *Förhandlingar och Uppsatser. 16. — 1902. (Längre uppsatser af H. Pipping, R. Nordenstreng, O. Grotenfelt, A. Hultin, K. G. Leinberg). — LXVII + 236 sid. liten 8:o . . . . . 3: —

LVII. *Bref, tal och andra skrifter af Mikael Choræus, utg. af Ernst Lagus. — VIII + 400 sid. liten 8:o 4: 50

LVIII. *Skildring af krigshändelserna i Öster- och Västerbotten 1808—1809, af C. J. Ljunggren. — III + 153 sid. liten 8:o 2: 50

OBS. De med * utmärkta tomerna hafva utdelats åt *alla* medlemmar, de öfriga endast åt stiftare.
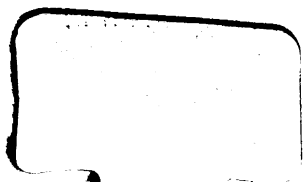
APR 28 1954